

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KÜRESEL KRİZİN
TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Köksal DEMİRCİ**

**TEZ DANIŐMANI
Doç. Dr. Adalet HAZAR**

ANKARA - 2016

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KÜRESEL KRİZİN
TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Köksal DEMİRCİ**

**TEZ DANIŐMANI
Doç. Dr. Adalet HAZAR**

ANKARA - 2016

Köksal Demirci tarafından hazırlanan “Küresel Krizin Türkiye’nin Dış Ticaretine Etkilerinin Analizi ” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi:/...../.....

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Şenol BABUŞCU, Başkent Üniversitesi

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Adalet HAZAR , Öğretim Üyesi

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Onur SUNAL, Başkent Üniversitesi

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../20....

Prof. Dr. Doğan TUNCER

Enstitü Müdürü

TEŐEKKÜR

Bu alıőma esnasında benden hiçbir zaman desteğini, bilgisini esirgemeyen, çalışmanın daha iyi olabilmesi için benimle beraber mesai harcamaktan hiçbir Şekilde imtina etmeyen, en önemlisi de sonuca ulaőabileceęime inandıran Danıőman Hocam Sn. Doç. Dr. Adalet HAZAR'a, çalıőmayı sonlandırabilmem noktasında en az benim kadar heyecanlanan Sevgili Babam ve gerek sosyal gerekse de akademik anlamda bilgi ve tecrübelerinden her daim istifade etmiş olduğum kıymetli Hocam, Ağabeyim Alper KARAKURT'a, son olarak Kaynak Seçimi ve baőlangıçta yol haritası belirlememe büyük katkıları olan Dr. D. zer ÖZDİNÇ ağabeyime teőekkürü bir borç bildiğimi belirtmek isterim.

ÖZET

Küreselleşen dünyada ülkelerin kendilerine özgü veya dış kaynaklı ekonomik problemler dolayısıyla yaşamış oldukları ekonomik krizlerin etkisinin büyük yıkıcı sonuçlar yarattığı bilinmektedir.

Bu çalışmada ilk olarak kriz kavramı ve ekonomik kriz türleri bir başlık altında incelenmiştir. Kriz kavramı ve türleri açıklandıktan sonra Dünya ekonomisinde bölgesel ya da küresel çapta büyük etkiler yaratan krizlerin kronolojik sıralamasına yer verilmiştir.

Sonraki bölümde Türkiye ekonomisinin yaşamış olduğu krizlerin nedenleri ve ülke ekonomisine etkilerinin üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak 2008 Küresel Finansal Krizi'nin Türkiye'nin dış ticaret rakamlarına etkisini bölgesel ve sektörel olarak inceleyen bir bölüme yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dış ticaret, ihracat, ithalat, küresel kriz.

ABSTRACT

It has been known that the effect of economic crisis occurring because of countrys' own economical problems or external economical problems' countries experienced creates devastating results in globalising world.

Firstly the crisis concept and types of economical crisis have been prospected under the same title in this study. Chronological sort of economical crisis that had huge effects on world economy regionally and globally have been given place after explaining crisis concept and types.

There in after effects' and reasons' of economical crisis which occurred in Turkey have been surveyed.

As a result the chapter has been included analyzing the effects of Global Financial Crisis on Turkish Economy both regional and sectoral basis.

Key words: Foreign trade, export, import, global crisis.

İÇİNDEKİLER	
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vi
GRAFIKLER DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	3
DÜNYADA FİNANSAL KRİZLER	3
1. KRİZ KAVRAMI	3
1.1. Finansal Kriz Türleri	4
1.1.1.Para Krizleri	5
1.1.2.Bankacılık Krizleri	6
1.1.3.Sistemik Finansal Krizler	7
1.1.4.Dış Borç Krizleri	8
1.1.5.İç Borç Krizleri	9
1.2. Ekonomik Krizlerin Kronolojisi	9
1.2.1. 1929 Krizi (Büyük Buhran)	9
1.2.2. 1973 Petrol Krizi	12
1.2.3. 1997 Asya Finans Krizi	15
1.2.4. 2008 Küresel Finansal Krizi	17
BÖLÜM II	19
2. TÜRKİYE’DEKİ KRİZLER ve EKONOMİYE ETKİLERİ	19
2.1. Türkiye ve 1946 Krizi	19
2.2. Türkiye ve 1954 Krizi	21
2.3. Türkiye ve 1958 Krizi	22
2.4. Türkiye ve 1969 Krizi	24
2.5. Türkiye ve 1974 Krizi	25
2.6. Türkiye ve 1978 – 1982 Krizleri	26
2.7. Türkiye ve 1986-1991 Krizleri	29

2.8. Türkiye ve 1994 Krizi	31
2.9. Türkiye ve 1998-1999- 2000 Kasım-2001 Şubat Krizleri	32
2.10. Türkiye’de Son Dönem Gelişmeleri ve Dış Ticarete Etkilerinin Genel Değerlendirmesi	33
BÖLÜM III	37
3. KÜRESEL KRİZ VE TÜRKİYE	
3.1. Küresel Krizin Türkiye’nin Dış Ticaretine Etkileri	37
3.2. Türkiye’nin En Büyük Beş Ekonomi ve Rusya İle Dış Ticaret İlişkisi	54
3.2.1 Türkiye’nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı (2001-2007 Ve 2008-2015 Yılları)	54
3.2.2. Türkiye’nin ABD’ye İhracatı 2001-2007 Ve 2008-2015 Yılları	60
3.2.3 Türkiye’nin Japonya İle Dış Ticaret İlişkisi 2001-2007 Ve 2008-2015 Yılları Arası Dönem	67
3.2.4. Türkiye İle Çin Halk Cumhuriyeti Dış Ticaret İlişkisi	79
3.2.5 Türkiye İle Almanya’nın Dış Ticaret İlişkisi 2001-2007 ve 2008-2015 Yılları	91
3.2.6. Türkiye’nin İngiltere İle Dış Ticaret İlişkisi	103
3.2.7 Türkiye’nin Rusya İle Dış Ticaret İlişkisi 2001-2007 ve 2008-2015 Dönemleri	115
4. SONUÇ	129
EKLER	139
KAYNAKÇA	141

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dünya'da 1800'den 2008 Tarihine Kadar Yaşanan Bankacılık Krizleri	7
Tablo 2. Endüstriyel Üretim Endeksi Tablosu	11
Tablo 3. Ücret Endeksi	11
Tablo 4. İşsizlik Endeksi	12
Tablo 5. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1939-1950	20
Tablo 6. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1950-1956	22
Tablo 7. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1957-1963	23
Tablo 8. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1964-1969	24
Tablo 9. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1970-1977	25
Tablo 10. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1978-1983	26
Tablo 11. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1984-1993	30
Tablo 12. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1994-1997	31
Tablo 13. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 1998-2004	33
Tablo 14. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları - 2004-2015	34
Tablo 15. Türkiye'nin Toplulaştırılmış Dış Ticaret Rakamları-1923-2015	35
Tablo 16. Türkiye'nin Dönemsel Ortalama Enflasyon Oranları	36
Tablo 17. Türkiye'nin Dünyadan İthalatı (2001-2007 yılları)	38
Tablo 18. 2001 - 2007 Yılları Arası Dış Ticaret Dengesi	39
Tablo 19. Türkiye'nin Dünyadan İthalatı (2008-2015 yılları)	43
Tablo 20. 2008 - 2015 Yılları Arası Dış Ticaret Dengesi	44
Tablo 21. Türkiye'nin Dünya'ya İhracatı İlk 25 Kalem (2001-2007 Dönemleri)	46
Tablo 22. 2001 – 2007 Yılları Arası İhracat Karşılama Oran	47
Tablo 23. Türkiye'nin Dünya'ya Olan İhracatı İlk 25 Kalem	50
Tablo 24. 2008 - 2015 Yılları Arası İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	52
Tablo 25. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı Tablo (2001-2007)	55
Tablo 26. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı Tablo (2008-2015)	58

Tablo 27. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerine İhracatı Tablo (2001-2007)	61
Tablo 28. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerine İhracatı Tablo (2008-2015)	64
Tablo 29. Türkiye'nin Japonya'dan İthalatı 2001-2007 Yılları	67
Tablo 30. Türkiye'nin Japonya'dan İthalatı 2008-2015 Yılları	70
Tablo 31. Türkiye'nin Japonya'ya İhracatı 2001-2007 Yılları	74
Tablo 32. Türkiye'nin Japonya'ya İhracatı 2008-2015 Yılları	77
Tablo 33. Türkiye'nin Çin'den İthalatı 2001-2007 Yılları Arası Dönem	80
Tablo 34. Türkiye'nin Çin'den İthalatı 2008-2015 Yılları Arası Dönem	84
Tablo 35. Türkiye'nin Çin'e İhracatı 2001-2007 İlk 25 Kalem	86
Tablo 36. Türkiye'nin Çin'e İhracatı 2008-2015 İlk 25 Kalem	89
Tablo 37. Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı İlk 25 Kalem 2001-2007	93
Tablo 38. Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı (2008-2015)	95
Tablo 39. Türkiye'nin Almanya'ya Olan İhracatı (2001-2007)	98
Tablo 40. Türkiye'nin Almanya'ya Olan İhracatı İlk 25 Kalem 2008-2015	100
Tablo 41. Türkiye'nin İngiltere'den İthalatı 2001-2007 Dönemleri İlk 25 Kalem	103
Tablo 42. Türkiye'nin İngiltere'den İthalatı 2008-2015 Dönemleri İlk 25 Kalem	106
Tablo 43. Türkiye'nin İngiltere'ye Olan İhracatı İlk 25 Kalem 2001-2007	111
Tablo 44. Türkiye'nin İngiltere'ye Olan İhracatı İlk 25 Kalem 2008-2015	113
Tablo 45. Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı İlk 25 Kalem 2001-2007	116
Tablo 46. Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı İlk 25 Kalem 2008-2015	120
Tablo 47. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı İlk 25 Kalem 2001-2007 Dönemi	122
Tablo 48. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı İlk 25 Kalem 2008-2015 Dönemi	126

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1. Türkiye'nin Dünyadan İthalatı (2001-2007 yılları)	39
Grafik 2. Türkiye'nin Dünyadan Ürün Bazında İthalatı (2001-2007 yılları)	40
Grafik 3. Türkiye'nin Dünyadan İthalatı (2008-2015 yılları)	44
Grafik 4. Türkiye'nin Dünyadan Ürün Bazında İthalatı (2008-2015 yılları)	45
Grafik 5. Türkiye'nin Dünya'ya İhracatı (2001-2007 yılları)	47
Grafik 6. Türkiye'nin Dünya'ya Ürün Bazında İhracatı (2001-2007 yılları)	48
Grafik 7. Türkiye'nin Dünya'ya İhracatı (2008-2015 yılları)	52
Grafik 8. Türkiye'nin Dünya'ya Ürün Bazında İhracatı (2008-2015 yılları)	53
Grafik 9. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)	56
Grafik 10. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)	59
Grafik 11. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerine İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)	63
Grafik 12. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerine İhracatı Ürün Bazında (2008-20015)	65
Grafik 13. Türkiye ABD İthalat - İhracat Durumu 2001-2015 Yılları	66
Grafik 14. Türkiye'nin Japonya'dan İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)	69
Grafik 15. Türkiye'nin Japonya'dan İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)	73
Grafik 16. Türkiye'nin Japonya'ya İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)	75
Grafik 17. Türkiye'nin Japonya'ya İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)	78
Grafik 18. Türkiye'nin Japonya İthalat - İhracat Durumu 2001-2015 Yılları	79
Grafik 19. Türkiye'nin Çin'de İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)	83
Grafik 20. Türkiye'nin Çin'den İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)	85
Grafik 21. Türkiye'nin Çin'e İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)	87
Grafik 22. Türkiye'nin Çin'e İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)	90
Grafik 23. Çin İthalat - İhracat Durumu 2001-2015 Yılları	91
Grafik 24. Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)	94
Grafik 25. Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)	97
Grafik 26. Türkiye'nin Almanya'ya İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)	99
Grafik 27. Türkiye'nin Almanya'ya İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)	101
Grafik 28. Almanya İthalat - İhracat Durumu 2001-2015 Yılları	102

Grafik 29. Türkiye'nin İngiltere'den İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)	105
Grafik 30. Türkiye'nin İngiltere'den İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)	110
Grafik 31. Türkiye'nin İngiltere'ye İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)	112
Grafik 32. Türkiye'nin İngiltere'ye İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)	114
Grafik 33. İngiltere İthalat - İhracat Durumu 2001-2015 Yılları	115
Grafik 34. Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)	119
Grafik 35. Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)	121
Grafik 36. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)	125
Grafik 37. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)	127
Grafik 38. Rusya İthalat - İhracat Durumu 2001-2015 Yılları	128

GİRİŞ

Yerküre giderek daha da sık aralıklarla tekrarlanan ekonomik krizler ile sarsılmaktadır. Küresel krizlerin meydana gelme aralıkları kısalmışken, şiddetleri artmakta, etkilediği coğrafyalar genişlemekte ve gündemde kalma süreleri gitgide uzamaktadır.

Küresel ekonominin dünyanın herhangi bir yerinde veya bölgesinde meydana gelen olumsuz gelişmelere duyarlılığı artarken, birbirine sıkı sıkıya eklemlenmiş bir dünya-ekonomi, ulusal ekonomi kavramını tümünden yok etmiş ve ülke ekonomilerinin de içerideki gelişmelerden daha çok kendileri tarafından kontrol edilemeyen dış şoklar karşısında daha kırılgan hale geldiği görülmektedir. Küresel ekonomik sistem, içerisindeki herhangi bir oyuncusunda meydana gelen finansal ya da yapısal nitelikteki bir kırılma, ardı ardına tüm ekonomileri de finansal/ekonomik felakete sürüklemekte, dalga dalga yayılan ve süreleri de uzayan ekonomik krizlerin sonuçları özellikle gelişmekte olan ekonomiler için çok daha yıkıcı olabilmektedir.

Dünya ekonomisinde görülen sistemik krizlerin etkileri sistematik olmakta, yani ürün, sektör veya ekonomik birlik ayrımı gözetmeksizin, farklı şiddet derecelerinde de olsa tüm ekonomileri ve ekonomik birimleri eş zamanlı olarak etkilemektedir. Bu durum sektör, ülke veya bölge ayrımı yapılarak çeşitlendirmenin riskleri azaltmadığını, yani küresel ekonomi de 2008 krizi ile birlikte çok da fonksiyonel olmadığını göstermektedir.

Dünyanın en gelişmiş ekonomisi olarak bildiğimiz Amerika Birleşik Devletleri'nin 2008 yılında başlayan yapısal krizi hala sürmekte ve ABD'nin ardından Avrupa'ya sıçrayarak ve son olarak da Çin'e uzanmak suretiyle, üçüncü aşamaya geçmiş bulunmaktadır. Krizlere ilişkin çalışmalar yapan bir çok akademisyen genel kanaat olarak 2008 krizinin on dokuzuncu yüzyılın sonundan itibaren dünya ekonomisinde yaşanan dördüncü büyük kırılma ya da yapısal kriz olduğunu tartışmaktadır. Genel olarak bilinenin aksine 1929 değil, 1873-96 krizi sanayi tabanlı ilk Büyük Buhran olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü yapısal kriz 70'li yıllarda petrol şokları ile başlamış ve 80'li yılların ortalarına kadar devam etmiştir. Dünyanın, dördüncü büyük kırılma olduğu belirtilen

2008 krizini aşabilmiş olduğunu belirtmek mümkün gözükmemektedir. Dünya pazarında 112 dolardan 39 dolar seviyesine kadar gerileyen petrol fiyatlarını, demir çelik sektöründeki aşağı yönlü fiyat hareketlerini yahut emtia fiyatlarındaki genel düşüşün nedeni olarak Çin ekonomisinin beklenenden daha az büyüme sergileyerek emtia talebini azaltması ile açıklanması aslında önceki satırlarda vurgulandığı üzere 2008 krizinin son durağı olan noktada yarattığı tahribatın bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu itibarla 2008 krizinin artçı şokları hali hazırda devam etmektedir.

Kapitalizmin tarihine bakıldığında dünya ekonomilerinin birçok krizle yüzleştiği görülmektedir. Ancak 2008 Küresel Finansal Krizi yada Mortgage krizi ile ilgili araştırmaları incelerken genellikle diğer krizlerden daha farklı olduğu vurgusuna çok rastlamak da mümkündür. Bunun tam aksine aslında krizin bütün gürültüsüyle yaklaştığını ve buna dair birçok belirtinin fark edildiği halde göz ardı edildiği düşüncesinde olanlar da vardır. Ancak üzerinde mutabık kalınan tek husus da salgının çok büyük olduğudur. Küreselleşmenin ve krizin meydana geldiği konjonktür veya coğrafyanın salgının büyüklüğü üzerindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Sonuç olarak bu krizin merkez üssü Amerika Birleşik Devletleri değil de Türkiye olsaydı etkilediği hinterland komşu ülkeleri geçmeyecekti. Ancak bahse konu ülke ABD olunca yıkılan domino taşlarının etkisi dünya üzerinde hem psikolojik hem de finansal açıdan çok büyük olabilmektedir.

2007 yılının başlarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde konut ve yüksek riskli ipotekli konut kredisi krizi küçük belirtiler göstermeye başladığında Amerika Merkez Bankası Başkanı Ben Bernanke ABD kongresine hitaben yaptığı konuşmada "Subprime ipotekli konut kredisi piyasasındaki problemlerin genel ekonomi ve finansal piyasalarda etkisi sınırlı olacak gibi gözükmektedir." demişti. Her ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın sonuç Bernanke'nin ifadesinin tam tersi olduğu görülmüştür.

2000'li yıllarla başlayan iyimserlik ve likidite bolluğu fon ihtiyacı olan kesim için bir avantaj yaratmış aynı zamanda tüketim eğilimini körüklemiştir. Tüketim alışkanlığı pek tabiki ülke ekonomilerinin devamlılığı açısından çok önemlidir. Ancak tasarruf ve mali durum gözetilmeden yapılan tüketim harcamayı yapan kişi yada kuruma finansal fayda sağlamaktan ziyade finansal zarara sebebiyet verebilmektedir.

BÖLÜM I

DÜNYADA FİNANSAL KRİZLER

1. KRİZ KAVRAMI

Ekonomik anlamda ‘‘buhran’’ veya ‘‘bunalım’’ olarak ifade edilen kriz kavramının kökeni Yunanca ‘‘krisis’’ kelimesinden gelmektedir.

Ekonomik bir olaya kriz diyebilmek için, önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmelerin makro düzeyde devlet; mikro düzeyde ise firmaları etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarması gerekmektedir (Aktan ve Şen, 2001: s.122).

Başka bir tanımlamaya göre ‘‘ Bir finansal kriz ters seçim ve ahlaki tehlike sorunlarının ileri boyutlara varması ve böylece finansal piyasaların fonları en verimli yatırım fırsatlarına sahip olan ekonomik birimlere kanalize edilmesindeki etkinliğini kaybetmesi nedeniyle, finansal piyasalarda ortaya çıkan doğrusal olmayan bozulmadır. ’’ (Mishkin 1996: s. 39)

Gerek yukarıda açıklanmış olan kriz tanımlarını gerekse de literatürdeki diğer kriz tanımlarını incelediğimizde genel olarak iki ana unsura vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki önceden öngörülemeyen ve belirlenemeyen vakalar olmaları diğeri ise kriz dönemlerinin öncesinde genellikle bilgi asimetrisinden kaynaklı yanlış yönlendirmeler olduğudur. Ancak krizleri kronolojik olarak incelediğimizde kriz öncesinde bir takım uzmanlar tarafından ekonomik gidişatın bir krize sebebiyet verebileceği parametreler ışığında dile getirilmektedir. Krizler arasında tarihsel açıdan çok uzun zamanlar olsa da, burada ‘‘1929 Büyük Buhranı’’ ve ‘‘2008 Küresel Finansal Krizi’’ iyi birer örnek olarak karşımıza çıkıyor, kriz süreçlerinde ve öncesinde politika üretenlere ve finans sektörü üyelerine yöneltilen eleştirilerin birbirine çok yakın eleştiriler olduğu gözlemlenmektedir.

1929 Krizinde Başkan Hoover’ın ekonomik durumu yönetme noktasındaki başarısızlıkları veya duruma geç müdahalesi eleştirilirken; 2008 Krizinde nihai kredi mercii

olarak FED'in veya ABD Maliye Bakanı Henry Paulsen'in isteyerek veya istemeden krizi öngörme, krize müdahale noktalarında başarılı olamadıkları gibi eleştirilere maruz kaldıkları görülebilmektedir. İki ekonomik kriz arasında 80 yıl gibi çok uzun denebilecek bir zaman farkı varken eleştiriler kendi içerisinde benzerlik gösteriyorsa burada krizlerin sadece sayısal veriler ışığında incelenmesinin yeterli olmadığını, yapısal olarak incelenmesi gerektiğini de ifade etmek mümkündür.

1.1. Finansal Kriz Türleri

Krizleri enflasyon, döviz kuru ve benzeri sayısal verilerle açıklanabilen ya da 1997 Asya Borç krizi, 2008 Mortgage, Subprime Krizi şeklinde olaylarla tanımlanabilen krizler olarak iki ayrı açıdan incelenebilir.

Her iki açıdan da bakıldığında ekonomik sistem içerisinde cereyan eden olaylar olmaları hasebiyle ekonomik krizleri ortak bir değerlendirmeye ele almakta da yarar var. Krizler için belirtilebilecek ortak bir özellikten bahsedilecek olursak aşırı borcun hükümet, bankalar, şirketler ya da tüketiciler tarafından yapılması genellikle bir likidite bolluğu sırasında gözüktüğünden çok daha büyük riskleri barındırmalarıdır. Likidite bolluğu ülke yönetimlerini ekonomide yüksek oranda büyüme sağlamış gibi bir algıya yönlendirebilir. Şirketlerin borçlanması, menkul kıymet ve gayrimenkul fiyatlarında uzun vade de sürdürülebilecek seviyenin çok ötesine gidebilir ve bankalar olduklarından daha istikrarlı ve karlı gözükebilmektedir. Bu durumlarda bir de borcun kısa vadeli olması hali hazırda göz ardı edilmemesi gereken bir risk iken bu duruma piyasadaki küçük bir güvensizlik havasının da eklenmesi ekonomileri kırılgan duruma getirmektedir. Çünkü borç sayesinde yaratılan canlılık hükümetlerin, finans kurumlarının karlılıkları ya da ülkenin refah düzeyi konusunda yanlış düşüncelere sebep olabilir. Bu bolluk veya iyimserliğin sonu genelde hüsranlı sonuçlanabilir. Yani borçlanma aracının modern yada geleneksel olmasında daha ziyade dikkat edilmesi gereken önemli noktanın borcun getirdiği risk ve fırsatları dengelemektir. Bu hususun kurumsal, bireysel yada kamusal alanda olsun herkesin dikkat etmesi gereken bir husus olarak değerlendirilmektedir.

Krizlerin kronolojisini ele aldığımızda kriz öncesi dönemlerdeki aşırı borçlanmanın beraberinde getirmiş olduğu ekonomik canlılığın aslında Reinhart ve Rogoff'unda belirtmiş oldukları üzere krize doğru ilerleyen süreçte sadece yanlış kabullenmeler olduğunu açıkça göstermektedir. Literatüre ‘ Domino Etkisi’ olarak yerleşen tabir 2008 Krizinin Avrupa'ya yayılmasını sembolize etmektedir. Burada krizin Avrupa'daki süreci için blançolarındaki riskleri göz ardı ederek büyüyen bankaların kredi hacimlerini büyütürken yola devam ederken şirketlerin veya vatandaşların hali hazırda ödemekte oldukları borçların üzerine yeni borçlar eklemelerinden kaynaklı bir borç krizi mi olduğu sorusunu sormamız gerekmektedir. Herkesçe malum olduğu üzere 2003-2007 arasında %8 seviyelerinde seyreden büyüme performansımızın dünyadaki likidite bolluğundan kaynaklı olarak, reel yatırımlardan arta kalan sermayenin finansallaşması sonucu doğabileceği düşüncesini göz ardı etmek ve büyüme performansının sebebini uygulamış olduğumuz doğru ekonomik politikaların bir ürünü olarak görmek yanlış kabullenmelere bir örnek olarak verilebilir mi? sorusunu sorma ihtiyacını doğurmaktadır.

Bu bilgiler ışığında finansal krizlerin türlerini 4 ayrı başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar Para Krizleri, Bankacılık Krizleri, Dış Borç Krizleri ve Sistemik Finansal Krizler olarak incelenebilmektedir.

1.1.1.Para Krizleri

Para krizi, döviz kurunda ani bir hareketi ve sermaye akımlarındaki keskin bir değişmeyi ifade eder. Para Krizi, ülke parasına olan spekülasyonun devalüasyonla sonuçlanması halinde, ya da ülke otoritelerinin uluslararası rezervlerin hacmini artırarak ve faiz oranlarını yükselterek parasını savunmaya zorladıkları durumlarda ortaya çıkar.(Yay,2002:4)

Para krizleri sabit kur rejimi uygulanan ülkelerdeki yabancı paraya olan talebin spekülasyon yönlü olarak artması sonucu ülke Merkez Bankalarının ellerindeki yabancı para cinsinden rezervlerinin tükenmesinden kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerin yanı sıra para krizlerinin ortak nedenleri de olabilir. Bu duruma verilebilecek örnek olarak 1980'li yıllarda Amerika'daki faiz oranlarının artışı Latin Amerika'nın borç krizinde etken olarak gösterilmektedir. Aynı zamanda ülkeler arası ekonomik ilişkilerin yoğunluğu da iki

partner ülkeden birinde para krizine yol açabilir. Örnek olarak bir ülke merkez bankasının piyasadaki likiditeyi azaltmak maksadıyla yapmış olduğu bir hamle ülkedeki finansal yatırımcıları o ülkeden uzaklaşarak ellerinde ki likidi başka piyasalara yönlendirmesi de söz konusu ülkede bir para krizi yaratabilir.

Son olarak coğrafi ya da ekonomik yapılarının benzerlikleri sebebiyle aynı grupta değerlendirilen ülkelerden herhangi birinde ülke parasının ani değer kaybı sonrasında yatırımcıların zarardan kaçınmak maksadıyla portföylerindeki riski minimize etmek için o ülke paralarında olan pozisyonlarını elden çıkarmaları da para krizine bir zemin olarak düşünülebilir. Buna 1997’de Tayland ‘ da başlayan krizin çok hızlı bir biçimde Endonezya, Malezya ve Filipinler gibi Asya ülkelerine sıçraması örnek olarak gösterilebilir.

1.1.2.Bankacılık Krizleri

“Bankacılık krizi, banka iflasları veya çöküşlerinin bankaların kendi yükümlülüklerini geçici bir süre durdurmasına neden olan ya da yükümlülükleri yerine getirebilmek için büyük ölçekli yardımların artırılarak devletin müdahale etmesini gerektiren bir durumdur.” (Takan-Boyacıoğlu,2015:541)

Diğer bir tanıma göre ise ‘’ Bankacılık Krizi, bir bankanın ya da bazı bankaların likidite yetersizliği dolayısıyla ödeme sıkıntısı içine girmeleri ve mevduat sahiplerinin bankaya hücum etmeleri durumunda ortaya çıkan durumdur.’’ (Aktan ve Şen ; 2002:3)

Yukarıda belirtilen tanımlara baktığımızda bankacılık krizleri aslında olaylar ışığında tanımlanmaktadır. Temel olarak ele aldığımızda ise iki ana unsur ortaya koymak mümkündür. Bunlardan ilki sistemik bankacılık krizleri yani bir veya birden fazla finans kurumunun devralınmasına yol açan bankaya hücum olayları olarak örneklendirilebilir. İkinci olarak ise banka rasyolarındaki bozulmadan kaynaklı olarak düşünülebilir.

Bankacılık sistemi yapısı gereği içsel ve dışsal ekonomik istikrarsızlıklara karşı duyarlıdır. Örnek olarak ticaret hadlerindeki artışın keskin olması müşterilerin kredi ve faiz ödemelerini zorlaştırabilir. Uluslararası piyasadaki faiz oranlarındaki dalgalanmalar

borçlanma maliyetinde etki yapar, akabinde gelişen piyasalarda yatırımları da olumsuz etkilemektedir. Bu krizin dışsal yönü olarak düşünülürken büyüme ve enflasyon oranlarındaki değişkenlik ise kredi riskini değerlendirmeyi güçleştireceğinden krizin içsel boyutunu oluşturmaktadır.

Ülkemizde de bankacılık sisteminin yapısal durumu ile alakalı çok sık dile getirilen bir eleştiri olarak ‘‘Banka Aktif ve Pasiflerindeki Vade Uyumsuzluğu’’ hususu da krizin nedenlerinden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomilerin büyümesinin, gelişmesinin, olgunlaşmasının akabinde finansal derinliğinin artmasının doğal bir sonucu olarak finansal büyüklükler artmaktadır. Bu durum her zaman olumlu bir sonuç vermeyebilir. ‘‘Banka pasiflerinin büyümesi, ekonominin büyüklüğü ve uluslararası rezervlere göre çok hızlı ise banka varlıkları likidite, vade ve para cinsine göre banka pasiflerinden önemli ölçüde farklı ise, bankanın sermayesi ve kredi-zarar karşılıkları banka varlıklarının değişkenliğini karşılayacak düzeyde değilse, aynı zamanda ekonomi büyük güven şoklarına maruz ise o zaman bankacılık sisteminin kırılabilirliği artmaktadır.’’ (Takan-Boyacıoğlu; 2015:542)

Tablo 1. Dünya’da 1800’den 2008 Tarihine Kadar Yaşanan Bankacılık Krizleri

Bölge ya da grup	Bu Periyoddaki Kriz Yılı Payı	Bankacılık Krizi Sayısı
Afrika	12,5	1,7
Asya	11,2	3,6
Avrupa	6,3	5,9
Latin Amerika	4,4	3,6
Arjantin,Brezilya ve Meksika	9,2	9,0
Kuzey Amerika	11,2	10,5
Okyanusya	4,8	2,0
Gelişmiş Ekonomiler	7,2	7,2
Yükselen Ekonomiler	8,3	2,8

Kaynak: Reinhart-Rogoff

Diğer bir kriz faktörü de finansal serbestleşmedir. Finansal serbestleşme sektördeki bazı kurumların büyümesini veya sektöre giriş ve çıkışlarını kolaylaştırırken, fazi oranlarının

serbest bırakılması nedeniyle bankaların aşırı risk yüklenmesine neden olmakta bu da beraberinde krizlerin ortaya çıkmasında önemli bir etken olmaktadır.

1.1.3.Sistemik Finansal Krizler

Genel anlamda finansal piyasaların derinden sarsılması olarak ifade edilebilir. Finansal, siyasal veya sosyal açıdan yaşanan köklü değişikliklerden kaynaklandığı belirtilmektedir. Sabit kur uygulayan veya konvertibilite taahhüdü vermek yoluyla ülke merkez bankasının nihai kredi mercii olma yeteneğinin sınırlandığı durumlarda ödemeler dengesi problemi ve bankacılık sorununun ortaya çıktığı belirtilmektedir. Sabit döviz kuru ticari açıkların oluşmasına sebebiyet verebilir; bu durum söz konusu ülke parasına yönelik spekülasyon bir atağa ardından ülkenin döviz rezervlerinde bir kayba ve döviz kurlarında düşüşü beraberinde getirebilmektedir. Kur seviyelerinde ki azalma çok sert ve yüksek oranlarda gerçekleşebilir. Bu durumun en önemli belirtisi yabancı para cinsinden borçların artışı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda başlayan spekülasyon atakları ile birlikte ülke parasında yaşanan değer kaybı yaşanabilmektedir. Yeni gelişen piyasa ekonomilerinde borç sözleşmelerinin kısa vadeli, yabancı paraya endeksli olması ülke parasının devalue edilemesi ile karşılıklı bir durum yaratıp ekonomiyi sistemik bir finansal krize sürükleyebilmektedir.

1.1.4.Dış Borç Krizleri

Devletlerin dış borç yükümlülüklerini kesin olarak yerine getirememesini içerir.Yani yabancı para birimi cinsinden ve çoğunlukla yabancı kredi kurumlarının verdiği bir kredinin ödemesinin yerine getirilememesi anlamına gelir.(Reinhart ve Rogoff :2010 ; s:60)

Borç Krizleri borcu devletin veya kurumun borcu ödeyemeyeceğini saptadığı ve borç verenin mevcut borçlarını geri almak için çabaladığı noktada ortaya çıkar. Devletin borç ödeyememe durumu ülkeye olan güvenin azalması dolayısıyla özel sektör üzerinde sermaye girişi açısından düşümlere ve akabinde bir para krizinin doğmasına sebebiyet vermektedir.

Ödenemeyen en büyük borç rekorunu Arjantin elinde tutmaktadır. 2001’de 95 milyar dolarından fazla miktarda borcu ödeyemeyeceğini bildirmiştir. Bu ödenemeyen borçlara ait faiz ödemeleri azaltılarak ve zamana yayılarak yönetilmiştir (Reinhart ve Rogoff: 2010; s:60). Günümüzde ise Yunanistan’ın içinde bulunmuş olduğu durum benzer özellikler taşıyan bir borç krizi olduğu görülebilmektedir.

1.1.5.İç Borç Krizleri

İç borç krizlerini net bir şekilde aktarabilmek adına öncelikle iç borç kavramını anlamakta yarar vardır. Bir ülke hükümetinin kendi ülkesi içerisindeki özel veya tüzel kişilere o ülkenin parası cinsinden borçlanmasına iç borç denmektedir. Devletler genel de bu borçlanmayı tahvil veya bono arz ederek gerçekleştirmektedirler. Yukarıda belirtildiği üzere dış borç krizleri ülkeye yeterli yabancı kaynağın girişinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak iç borç krizleri devletlerin yeterli gelir elde edememelerinden kaynaklanabileceği için dış borç krizine göre daha vahim bir durum arz etmektedir.

1.2.Ekonomik Krizlerin Kronolojisi

1.2.1. 1929 Krizi (Büyük Buhran)

1929 Krizi 24 Ekim 1929 perşembe günü kendini göstererek 29 Ekim 1929 ‘da doruğa çıkmıştır. Literatürde ‘‘ Kara Perşembe’’ olarak geçen Büyük Buhran etkisini 1930’lu yıllar boyunca etkisini sürdürmüştür. 1929 Krizi borsanın çöküşü ile o güne kadar yaşanmamış en büyük çaptaki ekonomik kriz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada Krizin başlamasına ilişkin bir takım nedenleri sıralamak gerekmektedir. Bunlardan ilk olarak karşımıza çıkanı borsa tabanlı bir kriz olması sebebiyle finansal spekülasyonlar olarak belirtilebilir. Amerika Birleşik Devletleri’nde borsa konusunda tecrübesi olsun ya da olmasın toplumun her kesiminden bir çok kişi o dönemde elinde yatırım enstrumanı olarak hisse senedi bulundurduğu bilinmektedir. Bu durum 2008 Küresel finansal krizinde de benzer şekilde dile getirildiği üzere finansal yatırımlar konusunda kısıtlı

bilgiye sahip olan kişiler için çok anlamlı bir yatırım olarak gerçekleşmemiştir. Diğer bir neden olarak yalın haliyle bilgiye ulaşma noktasındaki zorluklar söylenebilir. Şöyle ki ABD’de o dönemde yasalar sebebiyle büyük bankalar farklı eyaletlerde şubeleşme imkanına sahip olmadığı bilinmektedir. Bankaların başka bankalarla ilişki içerisinde olmalarına imkan tanınmadığı görülmektedir. Bu yapı ABD’de şuan devam etmektedir. Ancak o dönem olduğundan daha farklı bir şekilde; Büyük ölçekli bankalar diğer eyaletlerde şubeleşebiliyor ancak şube açmanın kendilerine getireceği faydayı göz önünde bulundurarak oluşacak maliyetten kaçınmak amacıyla yerel çapta faaliyet gösteren bankaları kendilerine akredite ederek hizmet sağladıkları gözlemlenebilmektedir. Bankacılığı bir hizmet sektörü faaliyeti olarak düşündüğümüzde etkin olan bu yöntem bankaların bilançolardaki gerçek durumu yansıtması açısından çok doğru sonuçlar vermeyebilir. Bu nedenle, 1929’daki durum da doğru bilgiye ulaşma açısından banka müşterileri veya uzmanlara zorluk yaratabilmekteydi.

Bu nedenlerin yanı sıra 1929 Krizinin diğer bir nedeni ise 1. Dünya Savaşı sonrasında ABD’deki şirketlerin ekonomik daralmadan dolayı bir araya gelerek büyük birer yapı haline dönüşmeleri gösterilebilir. Bu şirketlerden herhangi birinin dahi batması ekonomik yapıda çok büyük hasara sebebiyet verebileceği düşüncesiyle sistemde regülasyon açısından çok fazla zaafiyet olduğu belirtilebilir. 2008 Küresel finansal Krizi incelenirken sık sık atıfta bulunulan Büyük Buhan ,burada da bir benzerlik ortaya koyarak Küresel Kriz esnasında ‘ Too Big Too Fail’ söylemini bankalar yönüyle olmasa da şirketler yönüyle göstermektedir.

“Büyük Buhan en çok sanayileşmiş şehirleri vurmuş, bu kentler bir işsizler ve evsizler ordusu yaratmıştır. Bunalımdan etkilenen bir çok ülke de inşaat faaliyetleri durmuş , tarım ürünü fiyatlarındaki % 40-60 ‘lık düşüş çiftçileri ve kırsal bölge nüfusunu kötü etkilemiştir. Talebin beklenmedik düzeyde düşmesi nedeniyle madencilik alanı buhranın en fazla etkilediği sektörlerden biri olmuştur. Büyük Buhan farklı ülkelerde farklı tarihlerde sona ermiştir.(Turan:Niğde İİBF 2011 Dergisi s:58)

Tablo 2. Endüstriyel Üretim Endeksi

Şubat 1929	105
Ağustos 1929	111
Kasım 1929	96
Mayıs 1930	94
Ağustos 1930	83
Şubat 1931	78
Ağustos 1931	71
Şubat 1932	62
Ağustos 1932	54

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere 1929 Krizinin başlangıcından itibaren yıllara sari olarak endüstriyel üretimde keskin düşüşler gözlemlenmektedir. Aynı şekilde Büyük Buhran Tablo 3’de görüldüğü gibi etkisini ücretler üzerinde de göstermektedir.

Tablo 3. Ücret Endeksi

Ocak 1925	212
Ocak 1929	224
Ocak 1930	226
Ocak 1931	212
Ocak 1932	194
Ocak 1933	173

Bu durum tablo 4’de görüldüğü gibi işsizlik üzerine olumsuz etkiler yaratmış işsizliğin büyük boyutlarda artmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Toplam emek bölümünü iş gücüne katılım olarak düşünecek olursak 1929’dan 1933’e kadar yüzde 2-3 oranında artış olduğunu görmekteyiz. Buna mukabil işsizlik sayısında aynı yıl aralığında yüzde 11,1’lik bir değişim olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 4. İşsizlik Endeksi

	Toplam Emek	İşsiz	İşsizliğin Yüzdesi
1929	47,8	1,5	3,1
1930	48,4	4,2	8,8
1931	49	7,9	16,1
1932	49,6	11,9	24
1933	50,1	12,6	25,2

Bu gelişmelerin dışında verilere göre ABD’nde 1929’da yaklaşık olarak 650’ye yakın banka battı.1940’lı yıllara yaklaşıldığında 900 milyon dolara yakın mevduat kaybıyla birlikte 1350 rakamına yaklaşmış olduğu belirtilmektedir. Bu şartlara rağmen bu yıllarda bankalar tarafından onaylanan yatırım ve borç toplamının Büyük Buhran dönemindeki yatırım ve borç tutarının 9 Milyar dolar altında olduğu belirtilmektedir. Ancak bu dönemde bankaların batışı, dolaşımdaki paranın %90’a yakın kısmı banka çeki yani kredi olarak yorumlanabilmektedir.

Krizden çıkış ile alakalı ABD ve krizden en fazla etkilenen Almanya ve İngiltere krizden çıkış için birbirinden bağımsız farklı politikalar izlemişlerdir. ABD para politikalarıyla krizi aşmaya çalışırken , Almanya maliye politikalarına ağırlık vermiş. İngiltere ise faiz politikalarıyla krizden çıkış reçetesi oluşturmaya çalışmıştır.

1.2.2. 1973 Petrol Krizi

Kısaca ifade edilecek olursa, Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliğinin (OAPEC, OPEC üyesi Arap ülkeleriyle Mısır ve Suriye’den oluşur) Yom Kippur Savaşı’nda Amerika’nın İsrail’i desteklemesine karşılık bir ekonomik tavır sergilemesi sonucunda ortaya çıkan bir emtia krizi olarak adlandırılabilir.

Kriz sürecinin OAPEC’in Yom Kippur esnasında İsrail’i destekleyen hiçbir ülkeye petrol ihraç satmayacağını deklare etmesi ve akabinde OPEC ülkelerinin de petrol fiyatlarını yükseltmek yoluyla ülkelere giren petrodolar rakamını artırma yoluna gitmesiyle devam ettiği bilinmektedir. Gelişmiş ülkelerin petrole bağımlı oluşu OPEC üyesi ülkelerin önemli

müşterisi oldukları anlamına gelmektedir. Arzın kısıtlanmasıyla petrol fiyatlarındaki artış ve 1973-1974 dönemindeki borsanın çöküşü petrol fiyatlarının artışıyla açıklanamayacak kadar derin mekanizma ve uzun dönemli etkilerin bir sonucu olduğu ifade edilebilir.

1973 Petrol Krizinin ortaya çıkış nedeninin sadece Arap -İsrail Savaşı olarak değerlendirmek yanılgılara sebebiyet verebilir. Savaş bu krizin ortaya çıkışını hızlandırmış olabilir. OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries), yani Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı, 13 üyesiyle petrolün fiyatını tespit ve üyeleri ilgilendiren konularda ortak bir çözüm üretmek üzere kurulduğu ifade edilmektedir.

Birlik kurulduğu sıralarda petrol üreten ülkelerde kaynakların teknolojik altyapı ve zenginlik sebebiyle genellikle Amerikan petrol şirketleri tarafından işletilmekte olduğu bilinmektedir. Diğer bir konu ise 1980'li yılların başında varil fiyatı 35 USD civarına kadar yükselmiş olan ham petrolün fiyatı 1970'li yılların başında varili 2 USD civarında ve kalite anlamında Orta Doğu petrollerinden daha iyi seviyede olduğu bilinen Libya petrolünün de 2.40 USD dolaylarında seyrettiği bilinmektedir.

Petrol fiyatlarının çok düşük seviyelerde olduğu dönemde Araplar açısından ana gelir kaynaklarından yoksun kalmak göze alınabilecek bir durum olmadığı bilinmektedir. Bu noktada petrolün siyasi bir koz olarak kullanılması her zaman tartışılan bir olgu olarak bilinmektedir. Üretim yani ihracatta bir azaltmaya gitmenin bütün batı bloklunu karşıya almak gibi bir durum yaratacağını Arap Ülkelerinin de bildiği ifade edilmektedir. Bu nedenle Arap Ülkeleri farklı bir yol izleyerek arzı daraltmak yerine fiyat artırımına gitmişler ve ilgili yıllarda petrolün varil fiyatının yüksek oranda artış gösterdiği bilinmektedir.

İşte bu sebeplerden, 1973 savaşıdan sonra ikinci yola, yani fiyatların yükseltilmesine başvuruldu. Bu metodun başarılı olduğu söylenebilir. Zira, 1973 Ocak ayında varili 2.59 dolar olan Arap petrolü, 1973 Ekiminde 5.11 ve 1974 Ocak ayında da 11.65 dolara çıktı. Bu, bir yıl içinde dört mislinden fazla bir artış demektir. Bu fiyat artışları bilhassa Batı Avrupa'da ve Japonya'da bir paniğe sebep oldu.

Ortak Pazar veya resmi adı ile Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (E.E.C.), 6 Kasım 1973'de yayınladığı bir bildiriye, Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarını

desteklediklerini kuvvet yoluyla toprak kazanılmasını kabul etmediklerini, İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesini, bununla beraber, bölgedeki her devletin egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı ile, "güvenlikli ve tanınmış sınırlar " ve barış içinde yaşama hakkına saygı gösterilmesi gerektiğini ilan ettiler.

Japonya ise, 22 Kasım'da Arapları tutan öyle bir tavır aldı ki, sadece İsrail ile münasebetlerini kesmedi. İngiltere ise, 6 Ekim 1973'de, Orta Doğu ülkeleri için silah ambargosu ilan etmişti. Fakat Kasım ayında ambargo esas itibariyle İsrail'e yönelik bir şekil aldı. Bilhassa Suudi Arabistan, İsrail'i tutan Amerika ve Hollanda'ya karşı petrol ambargosu tatbik etti ise de, bu ambargo bilhassa Amerika'nın Orta Doğu politikasında hiç bir değişiklik yapmadı ve tesiri olmadı. Kaldı ki, Amerika'nın bu ambargoya karşı tepkileri de bir hayli sert oldu. Hatta, petrol üreten Arap ülkelerinin petrol politikası, Batı'nın sanayisini çökertecek hale geldiği takdirde, Amerika'nın Basra Körfezi bölgesine bir silahlı müdahale ihtimalinden veya bunun planlamasından dahi söz edildi.

Arapların bu petrol silahına karşı Amerika'nın başvurduğu ikinci yol da, Avrupa İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) çerçevesinde, 1974 Ekimi'nde, Amerika, Kanada, Fransa hariç Ortak Pazar ülkeleri, Japonya, İspanya, Türkiye, Avusturya, İsviçre, İsveç ve Norveç'in katılması ile Milletlerarası Enerji Ajansı'nın (International Energy Agency) kurulması oldu.

Bu kuruluşun amacı, enerji ve bilhassa petrolün sağlanmasında, kullanılmasında işbirliğini, dayanışmayı ve ortak planlamayı gerçekleştirmektir. Ortak Planlama çalışmalarında her üye ülkenin en az 60 günlük petrol stokuna sahip olması prensibi kabul edilmiş ve daha sonra da bu stok miktarı 90 güne çıkarılmıştır. Bundan başka, petrol sıkıntısına düşmeleri halinde, üye ülkelerin birbirlerine yardım etmeleri esası da kabul edilmişti.

Petrol krizinin 1973-1974'de Batı'da yaptığı ilk şoktan sonra, petrol meselesi, yani her altı ayda bir OPEC ülkelerinin ham petrol fiyatlarına zam yapmaları, normal bir hadise mahiyetini aldı. Başka bir deyişle, Batı'nın sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeleri, fiyat artışlarından doğan sarsıntıyı kısa sürede atlattılar. Çünkü, fiyat artışlarına kolay ayak uydurmalarına rağmen, sanayileşmiş ülkelerin korktuğu üretimin azaltılması idi. Zira, artan

fiyatların üretici ülkelere sağladığı gelir, yani petrodolar, yine Batı bankalarına ve Batı'nın sermaye ve nakit piyasasına intikal etti.

İkincisi, Batı'nın sanayileşmiş ülkeleri, artan petrol fiyatlarını kolaylıkla kendi sanayi mamullerine ve teknolojilerine aksettirdiler. Burada bilhassa silah fiyatlarını tekrarlamak gerekir. Halbuki, Batı'nın sanayisine, teknolojisine, silahına ve hatta tüketim maddelerine en fazla ihtiyaç duyanlar, petrol paraları ile ülkelerinin ekonomik kalkınmalarını hızlandırmak isteyenler, bu petrol üreticisi Arap ülkeleri idi. Yani, Arap ülkeleri pahalı sattılar ve aldıklarını da pahalı almaya başladılar. Bu arada olan, gelişmekte olan fakir ülkelere oldu.

Türkiye'de, artan petrol fiyatlarının büyük acısını çekmiştir. Petrol üreten Arap ülkeleri, bilhassa geri kalmış veya gelişmekte olan ülkeler için yeterli bir yardım programı da gerçekleştirmediklerinden, Batı'nın zengin ülkelere vurmak istedikleri darbenin acısı, bu fakir ülkelerin sırtından çıkmıştır.

Krizin ekonomiler üzerindeki diğer bir etkisi ise durgunluk ve işsizlik olmuştur. Durgunluğun anlamı yoğun işsizliktir. Şimdiye kadar ki dünya krizlerinde, depresyon ya da üretim daralması olunca işsizlik artar, fiyatlar düşerdi. Enflasyon dönemlerinde ise işsizlik azalır. Bu kez tam tersi oluyordu. Gelişmiş ülke ekonomileri petrole dayandığından, petrol fiyatı artınca üretim maliyeti artmış, karlılık düşmüş bu nedenle üretim kısınınca da işsizlik artmıştır. Peki enflasyon neden artmıştı?

Bu da petrol fiyat artışına bağlanmış ve dolayısıyla krizin suçlusu OPEC ülkeler olmuştur.''(Arslan:www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1934)

1.2.3. 1997 Asya Finans Krizi

“Kriz öncesi özellikle 1996 yılında Asya ülkelerinin ekonomik göstergeleri IMF raporlarına göre oldukça iyi durumdaydı. Yıllık gayri safi milli hasıla artışı Endonezya'da %8, Güney Kore'de %7,8 ve Tayland'da ise %9 du. Enflasyon oranları ise Endonezya'da %7,9, Güney Kore'de %4,9 ve Tayland'da ise %5,9 olmak üzere hayli düşüktür. Bunların ötesinde cari ödeme açıkları dikkat çekici durumdaydı ve bunlar uzun dönemlerde dahi kapatılacak gibi gözüküyordu. Söz konusu göstergeler, küreselleşmeyi savunanların;

rekabetin fiyatları düşürüp, teknolojik ilerlemenin verimliliği yükseltmesinin, enflasyon ve ekonomik dalgalanma sorunlarını çözeceği savını doğrulamaktaydı.” (Aydın: S;15)

Asya finans krizi Temmuz 1997’de Güney Kore’de KIA firmasının iflasıyla ortaya çıkmıştır. Kısa sürede yayılarak Asya Kaplanları adı verilen ülkeleri etkilemiş, bu ülkelerin para birimlerinin, borsalarının ve diğer kıymetleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Krizin başlangıcı olan 1997 yılına kadar gelişmekte olan ülkelere akan yabancı sermayenin hemen hemen yarısı Asya Ülkelerine gitmiştir. Bu dönemde Asya ekonomileri özellikle yüksek faiz politikaları izlemiş ve böylece yabancı yatırımları ülkeye çekmiştir. Bunun sonucu olarak bu ülkelere önemli miktarda sıcak para girişi olmuştur.

1982 yıllarının sonları ve 1990’lı yılların başlarında Asya kaplanları yani Tayland, Malezya, Endonezya, Filipinler, Singapur ve Güney Kore ekonomileri yüksek bir büyüme performansı sergilemişlerdir. Bölge de ekonomilerin birbirleriyle etkileşim içerisinde olması, bölgeye giren sermayenin kısa vadeli oluşu Tayland’da yaşanan olumsuz gelişmeler sonrasında ‘Kelebek Etkisi’ yaratmış ve bölgeden hızla sermaye çıkışının yaşanması sonuçlarını doğurmuştur. Sermaye çıkışları neticesinde ülkelerin para birimlerinin ve diğer kıymetlerinin değeri düşmüş ve bu ülkeler çoğunluğu yabancı para cinsinden olan borçlarını idame ettiremeyecek duruma gelmişlerdir.

Yukarıda açıklandığı üzere Asya Krizi ilk finans krizi olarak ortaya çıkmış bölge ülkelerine yönelik yabancı sermaye akışlarının yön değiştirmesiyle hızla yayılmış ve küresel düzeyde ekonomik daralmaya sebebiyet vermiştir.

Krizin daha fazla yayılarak küresel çapta büyük bir tahribata izin vermemesi için kısıtlayıcı para politikası, bütçe açıklarının kapatılması ve yerli para değerinin düşürülmesi gibi tedbirlerle krizin aşılması yoluna gidilmiştir.

Krizin nedenleri arasında, en önemlisi, bölge ülkelerinin sağlam bir mali sisteme sahip olmamaları gelmektedir. Mali sistemlerin zaafı, genelde dışa kapalı olmasından ve bankaların yanlış borçlanma ve kredi politikalarından kaynaklanmıştır. Mali kuruluşların yeterli denetimden uzak kalmaları ve bankacılık sisteminde fiyat ve risk değerlendirmesi yapacak personelin sınırlı sayıda olması da, bu süreci destekleyen önemli faktörlerdendir. (Özbilen, 2000) Endonezya, Tayland ve Güney Kore krizden en çok etkilenen ülkelerdir.

Hong Kong, Malezya, Laos ve Filipinler de bu krizden büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Krizin Türkiye'nin bahse konu ülkelere olan ihracatını azaltıcı ve bu ülkelerden olan ithalatını artırıcı etkisi olmamıştır.

1.2.4. 2008 Küresel Finansal Krizi

Krizlerin başlangıç noktalarına baktığımızda genel olarak gözlemlediğimiz nokta kriz öncesi dönemlerde bir takım aktif değerlerin fiyatlarında olması gerekenden çok yüksekte bir fiyat artışı ile başladıklarıdır. 2008 Krizi için bu artışlar krizle ilgili yayınlarda da çokça rastlayacağımız ifade ile Konut Balonuyla ifade edilmektedir. Varlık fiyatlarındaki artış yükselişteki fiyatlardan pay alabilmek için gereğinden daha fazla kaldıraç (borç) kullanımıyla devam eder. Bu noktada sadece yükselişten pay almak isteyen yatırımcılar değil aynı zamanda yatırımcının kar güdüsünü tetikleyen bankalar veya finansal kurumlar da kredi arzını artırır. Tabii ki varlık fiyatlarında ki balonun oluşumu sadece kredi arzındaki artışlara bağlamak tek başına yeterli olmayabilir.

Yatırımcılar yeni veya farklı gelişmelere bağlı olarak da yatırım enstrümanlarına yönelerek de bir balonun oluşumuna sebep olur veya hızlandırabilir. Burada varlık fiyatındaki artışın nasıl başladığından daha ziyade varlık fiyatındaki artışın spekülasyon amaçlı açık bir hedef haline gelmesi dikkate değer diğer bir noktadır. Bu noktada piyasa genelinde bir iyimserlik havası eser ve piyasa hisse senedi, konut veya gayrimenkul fiyatlarında ki yükselişi rasyonelleştirmek için bir çaba içerisine girer. Kriz öncesi dönemde ABD'deki konut fiyatlarındaki yükseliş için genel kanı "konut fiyatlarının her dönem önceki döneme göre artış göstereceği" şeklindeydi.

2000'li yılların başlarından beri süregelen bu algı konut fiyatlarında dikkat çekici bir artış ile devam ederken doğal olarak hane halkı gelirleri aynı düzeyde artış göstermiyordu. Ancak önceki bölümlerde bahsedildiği üzere kredilerin ucuzlaması ve krediye yani borca ulaşımın kolaylaşması risk algısını minimuma indirmiş, konut sahipleri yaşamış oldukları evleri dahi teminat olarak göstererek sahibi oldukları varlıkları borca dönüştürmüş ve ihtiyaç gözetmeksizin yeni bir konut yatırımına girişmişlerdir. 2005 yılında ev teminatlolu kredilerin zirve yaparak Büyük Buhran'dan bu yana ilk kez tasarruf oranlarının sıfıra inmesine

sebebiyet vermişti. Hane halkları ve şirketlerin satın almalarıyla ortaya çıkan yüksek oranlardaki ekonomik büyüme bir noktadan sonra kısır bir döngüye sebebiyet vererek sürdürülemez bir noktaya gelir. ‘‘ Bu noktada balon sadece bir ruh hali değil aynı zamanda ekonomik değişim için bir güçtür, büyümeyi getiren yeni ve giderek artan şekilde yüksek riskli iş girişimlerini - çölde konut parselasyonu gibi - yüklenir. Tipik ani yükseliş – sonrası- çöküş döngüsünde insanlar hala ‘‘ Bu kez farklı’’ demeyi sürdürürler ve spekülatif çılgınlığın tüm unsurları –‘‘ akıl dışı coşku’’ ve pervasızca, hatta hileli davranışlar ortadayken yükselişin hiç sona ermeyeceğini iddia ederler. Örneğin Amerikalı konut sahipleri, ev fiyatlarının her yıl yüzde 20 artacağı masalına coşkuyla sarıldılar ve bu inanca dayanarak daha çok borçlandılar. Bu noktada tipik olarak balona konu olan varlık grubunun arzının talebi aştığı noktada balonun büyümesi durur.

Fiyatların yükselmeye devam edeceğine olan inanç yok olur ve borçlanmak giderek zorlaşır. Ateşin oksijene ihtiyaç duyduğu gibi balon da borçlanmaya (kaldıraç) ve kolay paraya ihtiyaç duyar ve bunlar kurduğunda fiyatlar düşmeye başlar ve ‘‘borç’’ bulunamaz hale gelir. Aşırı yükseliş çöküşe dönüştüğünde, sonuçlar da öngörülebilir olur. Balonun kökenindeki varlık fiyatının düşmesi, panikle yapılan teminat tamamlama çağrısını tetikler, kredi kullananlardan ek teminat ya da nakit talep edilir. Bu da kredi kullananları, bazı mal varlıklarını yok pahasına elden çıkarmaya zorlayabilir. Kısa sürede varlık arzı talebin çok üstüne çıkar, fiyatlar daha da düşer ve kalan teminatın değeri dibe vurur, ilave teminat tamamlama çağrısını ve riski azaltma çabalarını harekete geçirir. Çıkış için hücum sırasında herkes daha güvenli ve daha likit varlıklara yönelir ve balonun odağındaki varlıktan uzak durur. Panik başlar ve balon sırasında fiyatların asıl değerinin üzerine çıkışı gibi çöküş sırasında da fiyatlar asıl değerinin oldukça altına iner. 2007 ve 2008’de olan buydu. Ev sahipleri ipotekli konut kredilerini ödeyemedikçe, bu kredilerden türetilmiş olan menkul kıymetlerin değeri hızla düştü ve çöküş başladı.

Sonuç olarak, yüksek borçlu finansal kurumların uğradığı zararlar onları maruz kaldıkları riski azaltmak için işe koyulmaya yöneltti. Her krizde olduğu gibi bankalar gereğinden fazlasını telafi ettiler: Kredi vermeyi durdurdular ve böylelikle, bütün ekonomiye yayılan bir likidite ve kredi krizi sonunu tetiklediler. Bireyler ve kurumlar mevcut kredilerini daha fazla yenileyemediler, yeniden finanse edemediler, mal ve hizmetlere çok daha az harcama yapar hale geldiler ve dolayısıyla ekonomi küçülmeye başladı. Finansal krizi başlatan şeyler reel ekonomiye de yayıldı, çok yönlü zarara sebebiyet verdi.’’(Roubini;S;27)

BÖLÜM II

TÜRKİYE'DEKİ KRİZLER ve EKONOMİYE ETKİLERİ

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ekonomilerde zaman zaman krizler yaşanmaktadır. Nitekim, dünyada yaşanan krizlerin kronolojisine Çalışmanın ilk bölümünde ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu bölümde Türkiye'de yaşanan krizler, gerekçeleri ve ekonomiye etkileri ele alınmaktadır.

Cumhuriyetin ilanından sonra hızlı bir kalkınma hamlesi başlatan Türkiye'de, bu çalışmaların sonucu kısa bir süre sonra alınmaya başlanılmıştır. Ancak dünyada yaşanan ekonomik dalgalardan etkileri kaçınılmaz olarak zaman zaman Türkiye'ye yansımıştır.

2.1. Türkiye ve 1946 Krizi

Birinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın yaraları sarılırken, üretimde yeni atılımlar yapan Türkiye Cumhuriyeti, II. Dünya Savaşı'na girmemiştir. Ancak savaş yıllarını etkisi kaçınılmaz olarak Türkiye ekonomisinde kendisini göstermiştir.

1939 yılından 1945 yılına kadar devam eden II. Dünya Savaşı'na dönemin tüm büyük ülkeleri girmiştir. Dünya tarihindeki en büyük savaş olarak nitelendirilen bu olay, sadece savaşa giren ülke ekonomilerini değil, savaş dışı olan ülke ekonomilerini de uzun süre olumsuz etkilemiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de üretimde hızlı bir gerileme olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1939-1950

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş. (%)
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	
1939	100	-13,4	92	-22	107,7
1940	81	-18,8	50	-46	161,7
1941	91	12,5	55	11	164,5
1942	126	38,5	113	104	111,7
1943	197	56,0	155	38	126,6
1944	178	-9,5	126	-19	141,0
1945	168	-5,4	97	-23	173,5
1946	215	27,5	119	23	180,5
1947	223	4,1	245	106	91,3
1948	197	-11,9	275	12	71,5
1949	248	25,9	290	6	85,4
1950	263	6,3	286	-2	92,2

Türkiye ekonomisi o yıllarda ağırlıklı olarak tarıma dayalı idi. Örneğin tarım sektörünün 1946-1959 yılları arasında gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payı % 37,5 ile % 45-6 arasında gerçekleşmiştir. Ancak, tarımsal üretimin en önemli unsuru olan genç nüfusun asker alınması ile birlikte üretim faktörlerinin en önemlilerinden birisi olan emekteki azalmanın yansıması üretimde azalma olarak kendisini göstermiştir. Enflasyonda hızlı yükselmenin görüldüğü bu yıllarda Milli Koruma Kanunu (18.01.1940) ile hükümete olağanüstü yetkiler tanınmıştır.

Sözkonusu Kanun ile, devlete tanınan bazı haklar şöyledir:

- Bedelini ödemek koşulu ile fabrikalarda üretilen ürünlerin devlet tarafından satın alınıp, stoklanması,
- Gerekli görülen fabrikalara devlet tarafından el konulup, işletilmesinin devlet tarafından gerçekleştirilmesi,
- Malların fiyatları konusunda devletin söz sahibi olması,
- vb.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk devalüasyonu bu yıllarda gerçekleştirilmiştir. 7 Eylül 1946 tarihinde 1 \$=1,29 TL seviyesinde iken 1 \$=2,80 TL'ye yükselmiştir. Bu karar alınırken aslında hedeflenen, savaştan çıkan ülkelerin Türkiye'nin ürettiği tarım ürünlerine

olan taleplerinin çok artacağı, dolayısı ile ihracatta normalin üzerinden bir artış yaşanacağı yönündeki beklentiler olmuştur. Yapılan devalüasyon sonucunda ithalata ilişkin getirilmiş olan kısıtlamalar kaldırılmıştır. Devalüasyon bir taraftan da maliyet enflasyonuna neden olmuştur. Yeni sanayi projelerinin ertelenmesi yoluna gidilmiştir. Tüm bunların sonucunda da ithalat rakamları ihracat rakamlarının çok üzerine çıkmıştır. Dış ticarete olumsuz gelişmenin etkileri aynı zamanda politik gelişmelerden de kaynaklanmıştır. Nitekim yukarıda tablodan da görüleceği üzere Cumhuriyetin kurulduğu yıldan itibaren ihracatın ithalatı karşılama rakamı hep % 100'ün üzerinde iken, 1947 yılında ithalatın ihracatı karşılama oranı önce % 91,3 seviyesine, daha sonraki yıl da 1948 yılında %71,5 seviyesine düşmüştür. II. Dünya savaşı sonrasında uygulamaya konulan Marshall Planı kapsamında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 16 ülkeye ekonomik kalkınma yardımı yapılmıştır.

2.2. Türkiye ve 1954 Krizi

1946 yılında yaşanan kriz sonrasında uygulanan tedbirler alınan dış yardımlarla Türkiye Ekonomisi bir miktar kendisi toparlamıştır. Ancak aynı zamanda uygulamaya konulan liberalizm politikaları, yabancı sermayenin gelişini cazip kılacak serbestleşme programı Türkiye ekonomisini yeni bir krize doğru götürmüştür.

Kore Savaşı'nın arkasından iklimlerde yaşanan elverişsiz ortam tarım sektörünü, dolayısı ile üretimi ciddi olarak olumsuz etkilemiştir. Tarım sektöründeki verimsizlik tarım ürünlerine ilişkin ithalat artışını da beraberinde getirmiştir.

Bir taraftan bütçe açıklarını 1951 yılından itibaren baş göstermeye başlamıştır. Diğer taraftan da bozulan makro ekonomik göstergeler çerçevesinde enflasyon oranı % 2,9 seviyelerinden % 10,3 seviyelerine yükselmiştir.

Makro ekonomik dengelerdeki bu bozulmalar sonucunda 1954 yılında kriz ortaya çıkmıştır. İthalat için getirilen kredili işlem uygulamaları, ticari nitelikli dış borçlarda ödeme güçlüğüne neden olmuştur. Bir taraftan dış borç yükü artmış, diğer taraftan da kamu açıkları yükselmiştir.

Bu uygulamalar neticesinde enflasyon % 20 seviyesine kadar çıkışını sürdürmüştür.

Tablo 6. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1950-1956

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş (%)
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	
1950	263	6,3	286	-2	92,2
1951	314	19,2	402	41	78,1
1952	363	15,5	556	38	65,3
1953	396	9,1	533	-4	74,4
1954	335	-15,4	478	-10	70,0
1955	313	-6,4	498	4	63,0
1956	305	-2,7	407	-18	74,9
1957	345	13,2	397	-3	86,9
1958	247	-28,4	315	-21	78,5
1959	354	43,1	470	49	75,3

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere dış ticaret açıkları bu dönemde devam etmiştir. Marshall yardımı nedeniyle iyileşme var gibi görünen 1950 yılı dış ticaret rakamları, sonraki yıllarda tekrar bozulmaya başlamıştır.

Özellikle 1954 yılı krizinin etkisi ile 1955 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı ilk kez % 63 seviyelerine gerilemiştir.

2.3. Türkiye ve 1958 Krizi

Özellikle Hükümet politikalarında sürdürülen popülist yaklaşımlar, 1954 krizi sonrasında yeterince ekonomik önlem alınmamış olması, alınan bazı önlemlerin ise yeterli ve kalıcı özelliğe sahip olmaması 1958 yılına gelindiğinde Türkiye'nin vadesi gelen dış borçlarını ödemeye yetecek kadar kaynağını olmaması yeni bir krizi gündeme getirmiştir. 1958 krizinin altyapısının 1950 yılında getirilen sermaye ithalatını amaçlayan serbestleşme programı olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 7. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1957-1963

(Milyon \$)	İhracat	İthalat	İhr. İth. Karş	(Milyon \$)	İhracat
Yıllar	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	(%)
1957	345	13,2	397	-3	86,9
1958	247	-28,4	315	-21	78,5
1959	354	43,1	470	49	75,3
1960	321	-9,3	468	0	68,5
1961	347	8,1	507	8	68,4
1962	381	9,9	619	22	61,5
1963	368	-3,4	688	11	53,5

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere bir taraftan dış ticaret hacmi artış hızını keserken, diğer taraftan da ihracatın ithalatı karşılama oranı azalış seyrini sürdürmeye devam etmiştir. Nitekim Cumhuriyet tarihinde bir ilk daha yaşanmış ve ihracatın ithalatı karşılama oranı ilk kez bu dönemde % 53 seviyesine kadar gerilemiştir.

Türkiye 1959 yılında dünya hayat pahalılığı sıralamasında Brezilya'dan sonra ikinci ülke konumuna gelmiştir.

Dış borç ödemelerinde yaşanan sıkıntı yeni dış borç alınamamasına neden olmuştur. Bunun sonucunda da ithalat yapılamamaya başlanılmıştır. Üretim tesislerinin ihtiyacı olan ithalata dayalı girdilerin temin edilmemesi yurtiçi üretimi de olumsuz etkilemiştir. Bu gelişmeler sonucunda bazı üretim tesisleri faaliyetlerine son vermiştir. Bu gelişmeler beraberinde önce yüksek işsizlik oranlarını devamında da bazı temel maddelerinde yokluğu getirmiştir. Bu çerçevede, bazı temel maddelerde kıtlık görülmeye başlanılmıştır.

Yeni dış kredi kaynaklarının bulunması da zora girmiştir. Çünkü adet dış borç kaynakları, uluslararası kuruluşlar ve gelişmiş ülkelerin onayı olmadan kaynak aktarmaya yanaşmamışlardır.

Bu gelişmeler Uluslararası Para fonu ve OECD ve Dünya Bankası ile Türkiye arasındaki trafiği hızlandırmıştır.

1958 yılında ,IMF ile bir istikrar programı imzalanmıştır. Devamında yeni bir devalüasyon yaşanmıştır. 1 \$= 2,8 TL iken 1 \$= 9,02 TL'ye yükseltilmiştir. Bunun sonucunda % 221 seviyesinde bir devalüasyon gerçekleşmiştir.

Aynı zamanda iç piyasada KİT ürünlerinin fiyatları yükseltilerek bütçe açıklarına kaynak yaratılmaya çalışılmıştır.

Bir taraftan tarım sektöründe yeterince performans sağlanamaması, diğer taraftan da tarıma mı yoksa sanayi sektörüne mi öncelik verilmesi konusunda net bir karar verilememesi ekonomideki belirsizliği artıran unsurlardan olmuştur.

Vadesi gelen bir kısım dış borçların OECD'den sağlanan yeni kaynakla döndürülebilir hale gelmesi ile ülke ekonomisinde kısa süreli bir rahatlama yaşanmıştır.

Bir taraftan makro ekonomik göstergelerdeki bozulmanın sürekliliği, aynı zamanda dış ticarete giderek artan kötüleşme nedeniyle, Doğu Avrupa ülkeleri ile takasa dayalı ticaretin yolunu açmıştır.

1958 yılında yaşanan krizle birlikte siyasi ortamda da yaşanan olumsuz gelişmeler ekonomideki sorunların giderek daha da derinleşmesine neden olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda 1960 yılında askeri yönetim siyasi yönetime müdahale ederek, ülke yönetimine geçmiştir.

2.4. Türkiye ve 1969 Krizi

Siyasi ortamda 1960'lı yıllarda devam eden belirsizlik, makro ekonomik göstergelerdeki bozulmalardaki süreklilik sürdürülemez duruma geldiğinde, ulusal paranın %66,7 devalüasyonu ile birlikte 1970 yılında 1 \$=15 TL seviyesine çıkmıştır.

Siyasi gündemdeki bozulma süreci 1971 yılındaki askeri muhtıra ile neticelenmiştir.

Tablo 8. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1964-1969

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş (%)
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	
1964	411	11,6	537	-22	76,5
1965	464	12,9	572	6	81,1
1966	491	5,8	718	26	68,3
1967	522	6,5	685	-5	76,3
1968	496	-5,0	764	12	65,0
1969	537	8,1	801	4,9	67,0

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, bir taraftan ihracat artışı hız keserken, ithalattaki artış oranı 1966 yılı hariç genel olarak bu dönemde ihracattaki artışın önüne geçmiştir. Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı en düşük %65 ile 1968 yılında gerçekleşmiştir.

2.5. Türkiye ve 1974 Krizi

Türkiye'nin siyasi platformunda 1971 yılında yaşanan hareketlilikten sonra erken seçim ve yeni hükümet, yeni ekonomik kararların alınmasını ve uygulanmasının da beraberinde getirmiştir.

Kurulan koalisyon hükümetini bekleyen uluslararası sorunlar ekonomide alınacak kararlar için uygun bir ortama izin vermemiştir. Nitekim Kıbrıs'ta yaşanan Türk halkına ilişkin olumsuz baskılar Kıbrıs Barış Harekatını gündeme getirmiştir. Doğal olarak savaşın ekonomiye yansımaları da makro ekonomik göstergelerin daha da bozulması yönünde olmuştur.

Aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Kıbrıs nedeni ile yabancı devletlerin Türkiye'ye yönelik uygulamaya başladığı ekonomik ambargo, ülke ekonomisinin daha da sıkıntıya girmesine neden olmuştur.

Tablo 9. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1970-1977

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş (%)
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	
1970	588	9,6	948	18,3	62,1
1971	677	15,0	1.171	23,6	57,8
1972	885	30,8	1.563	33,5	56,6
1973	1.317	48,8	2.086	33,5	63,1
1974	1.532	16,3	3.778	81,1	40,6
1975	1.401	-8,6	4.739	25,4	29,6
1976	1.960	39,9	5.129	8,2	38,2
1977	1.753	-10,6	5.796	13,0	30,2

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere yabancı ülkelerin uygulamaya başladığı ambargonun etkisi yıllar itibariyle artarak kendisini göstermiş ve bu dönemde Cumhuriyet tarihinin o güne kadar yaşanmış en düşük % 30,2 seviyesinde ihracatın ithalatı karşılama oranı gerçekleşmiştir. Aynı dönemde turizm gelirlerindeki hızlı düşmenin de etkisi ile 303 milyon dolar ile bütçe açığı rekor seviyeye ulaşmıştır.

Döviz darboğazına giren Türkiye'nin bu sıkıntıyı aşmak için yüksek faizli borçlanması söz konusu olmuştur. Bu durum da dış borçlarda ana ve faiz yükü açısından yüksek rakamlara neden olmuştur.

2.6. Türkiye ve 1978 – 1982 Krizleri

1974 krizi sonrası mevcudu sürdürmeye yönelik politikalar nedeni ile ekonomide kalıcı bir iyileşmenin izlenmesi mümkün olamamıştır.

Yüksek faizli dış borçlanmanın sürekli hale gelmesi ile birlikte, bu yolla temin edilen kaynaklar bir taraftan lüks tüketim malları ithalatına giderken, diğer taraftan da dış borç faiz ödemelerinde kullanılmıştır.

Özellikle otomotiv (otomobil, traktör vb) sektöründe ithal mallara olan talep artışı giderek hız kazanmıştır. İç piyasadan bankalardan sağlanan düşük faizli krediler ile ithal otomotiv talebi finanse edilme yolu seçilmeye başlanılmıştır. Aynı zamanda yetersiz tasarruflar nedeni ile bankacılık sektöründe bu amaçlarla kullanılan kredilerin riskleri de kuşkusuz yüksek seviyelere ulaşmıştır.

1970 yılında 1,8 milyar dolar seviyesindeki borç tutarı yaklaşık 4,56 kat artarak 1977 yılında 10 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Aynı zamanda borçlanmada Türkiye'nin ülke riski nedeni ile vade kısaltmaya başlamıştır. Nitekim kısa vadeli borçların toplam dış borç içindeki payı % 52 seviyesine kadar ulaşmıştır. Bu ekonomik gelişmeler beraberinde yeni bir krizi daha getirmiştir.

Kriz sonrası kurulan yeni siyasi yönetim yapılan ilk seçimde başarısız olunca istifa etmek zorunda kalmıştır.

Tablo 10. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1978-1983

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş (%)
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	
1978	2.288	30,5	4.599	-20,7	49,8
1979	2.261	-1,2	5.069	10,2	44,6
1980	2.910	28,7	7.909	56,0	36,8
1981	4.703	61,6	8.933	12,9	52,6
1982	5.746	22,2	8.843	-1,0	65,0
1983	5.728	-0,3	9.235	4,4	62,0

Dış ticaret rakamlarına ilişkin yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere 1978 yılın ithalat rakamı bir önceki yıla göre gerilerken, 1979 yılında da bu kez ihracat rakamı bir önceki yıla göre rakamsal olarak gerileme göstermiştir. Bu dönemde en düşük ihracatın ithalatı karşılama oranı % 36,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki siyasi

gelişmelerle birlikte diğer taraftan da bu süreçte petrol fiyatlarında yaşanan %150 seviyesindeki artışın ekonomiye olumsuz etkisi bir kat daha fazla olmuştur.

OPEC ülkeleri 1979 ve 1980 yıllarında tekrar % 150 oranında petrol fiyatlarını artırmışlardır.

Bu dönemde çok sayıda temel tüketim maddeleri karaborsadan ancak temin edilebilir hale gelmiştir. Aynı zamanda petrol ve petrole dayalı yan ürünlere ulaşım da karaborsa olarak satılmaya başlanılmıştır.

Ekonomideki bu zor dönemi atlama amacıyla dönemin siyasi iradesi 24 Ocak Kararlarını uygulamaya koymuştur. Bu gelişmelerin yarattığı şokun etkisi ile ulusal para değeri kaybetmiş, işsizlik rakamları % 20 seviyelerine ulaşmıştır. Diğer bir makro ekonomik göstergesi olan enflasyon ise % 64'ler seviyesine gerilemiştir. 1978 yılında yapılan % 29,9 oranındaki devalüasyon ile birlikte 1 dolar 19 TL iken 25 TL'ye çıkarılmıştır.

Cari açığa ilişkin olumlu gelişmelerin sağlanamaması nedeni ile 1979 yılında beşinci devalüasyon kararı uygulamaya konulmuştur. 1 dolar 26,5 TL seviyesinde iken, devalüasyon kararından sonra 47 TL çıkmış ve ulusal para % 77,7 seviyesinde değeri kaybetmiştir. Yapılan devalüasyonların olumlu etkisi 1981 yılından sonra görülmeye başlanılmıştır. Dış ticarete doğrudan ve dolaylı ihracatı teşvik etmeye yönelik uygulamalara başlanılmıştır. Bazı temel mal ve hizmetlerin fiyatlarının merkezi otorite tarafından belirlenmesi kararlaştırılırken, bu mal ve hizmet grubu dışındakilerin fiyatları serbest bırakılmıştır.

Uygulanmakta olan sabit kur politikası terkedilmiş, kontrollü dalgalanmaya bırakılan kur politikası uygulaması başlatılarak yabancı sermayenin ülke içine girişinin özendirilmesi hedeflenmiştir.

Yeni ekonomik kurumların oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır. Nitekim Sermaye Piyasası Kurulu bu dönemde kurulmuştur. Sanayileşmede ise dışa dönük strateji uygulamalarına ağırlık verilmesi kararlaştırılmıştır. Devletin ekonomik hayata müdahalesi minimuma indirilecek şekilde bir yapılanma oluşturulmaya başlanılmıştır. Aynı zamanda uluslararası piyasalarla entegrasyon sağlamaya yönelik tedbirler de bu kapsamda ele alınan önemli konular arasında olmuştur. 1983 yılında Uluslararası Para Fonu ile yeni bir

anlaşmaya gidilmiştir. IMF ile yapılan anlaşma çerçevesinde alınacak kredi karşılığında, çok sayıda ekonomik önlem konusunda söz verilmiştir. Ancak, her şeye rağmen, en önemli makro ekonomik göstergelerden işsizlik, dış ticaret açığı ve dış borçlara çözüm yeteri seviyede üretilememiş, bazı sektörlerde ise özelleştirmelerin başlamasıyla tekelleşmeler gündeme gelmeye başlamıştır. Bu dönemde faizlerin serbest bırakılması ile birlikte banker krizi denilen ancak bankacılık sektöründe de etkisi şiddetli hissedilen bir kriz yaşanmıştır. Banker krizini hazırlayan tarihsel süreci aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

Türkiye'de bankerlik, 1960 sonrasında tasarruf bonoları piyasası ile hızlı şirketleşmenin getirdiği hisse senedi ve tahvil alışverişiyle zayıf da olsa bir gelişme göstermiştir. Menkul değerlerin faizlerinin yasal yolla düşük tutulması, bunların alıcı bulmasını engellemiş ve piyasada değerlerinin altında satılmasına neden olmuştur. Diğer taraftan değerinin altında satış, gerçek faizi artırarak bankerliğin yayılmasına yol açmıştır. 1970'lerin sonlarına gelindiğinde bankerler, 24 Ocak 1980 Kararları'yla banka kredi faizlerinin % 100'e yaklaşan bir oranda yükselmesinden yararlanmışlar ve sistemlerinin bu senaryo üzerine kurmaya başlamışlardır. Bu yıllardaki yüksek enflasyon nedeniyle temelde büyük bir işletme kredisi ihtiyacı içinde olan kuruluşlar, banka yerine, yüksek faiz vererek tasarrufları kendilerine çeken bankerlere başvurmaya başlamışlardır. Bankerler, bankaların tersine, mevduat ve kredide yasal koşullarla kısıtlanmamanın getirdiği kısa süreli avantajı sonuna kadar kullanmışlardır. Paraları karşılığında çok daha yüksek faiz alan tasarruf sahipleri bankerleri tercih etmeye başlamışlardır. Bu çerçevede çok sayıda büyük holding de kendi bankerlik kuruluşlarını kurmaya başlamıştır.

Piyasalardaki bu gelişmeleri gören bankalar ise, yasal kısıtlamalar nedeniyle yapamadıkları işlemleri gerçekleştirmek üzere bir araya gelmişlerdir. 13 adet büyük bankanın kurduğu Yatırım-Finansman A.Ş. Ağustos 1980'de menkul değer işlemlerine başlamıştır. Bu kuruluşlar anonim şirketlerin hisse ve tahvilleri ile bankaların çıkardığı mevduat sertifikalarını satarak % 140'a varan oranlarda faizle para toplamaya başlamışlardır. Ancak, toplanan büyük paralar diğer taraftan da piyasa dışından gelen birçok kişiyi de bankerlik yapmaya özendirmiştir. İlk dönemde bu gelişmeleri izlemekle yetinen siyasi otorite, durumun bir krize doğru gitmeye başlaması üzerine sistemi düzenlemeye yönelmiştir.

15 Eylül 1981'de bankerlik kurumunu düzenleyen bir kararname çıkarılmış, 20 Eylül'de de bankerlerin ilan ve reklam yapımları yasaklanmıştır. Bu dönemde siyasi otoritenin bankerlik sisteminin risklerine ilişkin yapmış olduğu açıklamalar, risklere karşı çok duyarlı olan piyasanın hareketlenmesine neden olmuş krizin tetiklemiştir. Ekim ve Kasım aylarında bankerlik yapabilmek için asgari koşullar getirilmiştir.

1981 yılının sonundan itibaren özellikle banker kurumlarından mevduat çekilişleriyle başlayan kriz sonunda, faizleri ödeyemeyen bankerler arka arkaya iflas etmeye başlamışlardır. Nisan 1982'ye kadar 258 banker batmıştır. Sayıları 200 bini bulan ve toplam 75 milyar TL alacakları olan küçük ve orta tasarruf sahipleri ortada kalmıştır. Paraları batan alacaklılar için 7 Temmuz 1982'de bir kararname çıkarılarak borçların tahsili amacıyla bankerlerin tasfiye işlemlerine başlanmıştır.

Tasarruf sahiplerinin mağduriyetinin bir ölçüde giderilmesi amacıyla, 11 Ağustos 1983'te çıkarılan “Bankerzedeler Yasası”yla alacaklıların, paralarının 200 bin TL'ye kadar olan bölümünü bir devlet bankasında bir yıl vadeli bekletmek koşuluyla alabilecekleri hükme bağlanmıştır. Kriz, Merkez Bankası'nın son durak kredi işlevini yerine getirmesiyle sistematik bir hal almadan önlenebilmiştir. Bankerlik kuruluşlarının ve kapatılan bankaların, sektördeki ağırlıklarının fazla olmaması nedeniyle krizin etkileri fazla hissedilmemiştir.

Paralarını bankerlerden alabilen mudilerin, kamu bankalarına yönelmesi nedeniyle mevduat dağılımında kamu bankaları lehine değişme görülmüştür. Krizin ardından 1988 yılına kadar faiz oranları tekrar Merkez Bankası tarafından belirlenmeye başlandı. 1982 yılında bankerlik kuruluşlarının mevduat sertifikası üzerinden repo yaptığı İstanbulbank, Odibank ve Hisarbank'ın yönetimine el konularak, tüm varlık ve borçları ile birlikte Ziraat Bankası'na devredilmiştir. Aynı dönemde İşçi Kredi Bankası'nın ve Bağbank'ın da faaliyetine son verilmiş, İstanbul Emniyet Sandığı da Ziraat Bankası'na devredilmiştir.

2.7. Türkiye ve 1986-1991 Krizleri

1986 yılı ülke ekonomisinin büyümede % 8,1 oranında performans gösterdiği bir yıl olmuştur. Ancak bütçe açıklarındaki artış bu dönemde devam etmiştir. 1986 yılında yüksek kamu harcamalarının yanısıra bir taraftan ihracat gelirlerindeki düşüş, diğer taraftan da işçi gelirlerindeki azalma ulusal parada yeni bir devalüasyonu gündeme getirmiştir. 15

Mart 1986 tarihinde %5'lik bir devalüasyon gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan yeni kalkınma planı ile birlikte ekonomide iyileşmeye yönelik adımlar atılmaya başlanılmıştır

Tablo 11. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1984-1993

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş (%)
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	
1984	7.134	24,5	10.757	16,5	66,3
1985	7.958	11,6	11.343	5,5	70,2
1986	7.457	-6,3	11.105	-2,1	67,1
1987	10.190	36,7	14.158	27,5	72,0
1988	11.662	14,4	14.335	1,3	81,4
1989	11.625	-0,3	15.792	10,2	73,6
1990	12.959	11,5	22.302	41,2	58,1
1991	13.593	4,9	21.047	-5,6	64,6
1992	14.715	8,2	22.871	8,7	64,3
1993	15.345	4,3	29.428	28,7	52,1

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere 1986 yılında yaşanan ekonomik olumsuzlukların yansıması dış ticaret rakamlarını geriletmiştir. Hm ihracat hem de ithalat rakamları bu yılda bir önceki yıla göre azalma göstermiştir. Dış konjonktürde yaşanan gelişmeler sonucu SSCB'nin dağılması ile birlikte Rusya ve diğer ülkelere bir taraftan bavul ticareti artış gösterirken, diğer taraftan da müteahhitlik sektörüne yeni iş alanları yurtdışında açılmaya başlamıştır. Bu gelişmeler 1991 yılına kadar ekonomide belli ölçülerde bir rahatlatma sağlamıştır. Ancak 1991 yılında önce Irak Savaşı ve Körfez Krizi olmuştur. Ekonomi bu olaydan olumsuz etkilenmiştir. Nitekim yukarıdaki tablodan dış ticaret rakamlarında artışın yavaşlama trendine girdiği görülmektedir.

Iraklı mültecilerle birlikte iç piyasaya giren yabancı para ulusal parayı değerli hale getirdiği için, ithalat artış trendine girerken, ihracat gerilemeye başlamıştır. Körfez Krizi aynı zamanda yabancı sermayeyi olumsuz etkilemiştir. Aynı dönemlerde ülke içinde Doğu Anadolu'da (Erzincan) meydana gelen deprem piyasaları olumsuz etkilemiştir.

2.8. Türkiye ve 1994 Krizi

1991 yılı sonrasında belirli aralıklarla 3 kriz arka arkaya meydana gelmiştir. Finansal serbestleşme ile birlikte dış gelişmelere daha da açık hale gelen piyasalar en küçük gelişmelerden etkilenmeye başlamıştır. Önce ülke içinde terör saldırıların ses getirmeye başlaması ve sevilen gazeteci ölümleri (Uğur Mumcu), arkasında Cumhurbaşkanı'nın kalp krizi ile hayatını kaybetmesi, dışarıda Bosna ve Karabağ gelişmeleri ekonomide tedirginliği daha da artırmıştır.

İç borçlanmanın artan maliyetlerini düşürmeye yönelik Hazine'nin yapmış olduğu uygulamalar, ulusla para ve döviz kuru üzerindeki baskıyı artırmış, yerli yatırımcının ulusal paraya güvenini kaybetmesine neden olmuştur. Yabancı paraya yönelimin artması, kur üzerinde baskı yaratmış, aynı zamanda Hazine'nin iç piyasadan borçlanmaya ilişkin uyguladığı hatalı politikalar, bir süre sonra iç piyasadan yeterince borçlanamamasına ve krize yol açmıştır.

1994 yılında meydana gelen kriz, kısa süreli olmakla birlikte etkisi oldukça derindir. İç borçlanmada sıkıntı yaşayan Hazine ile birlikte piyasalarda faizler aşırı şekilde yükselmiş, enflasyon 3 haneli rakamlara çıkmıştır. 4 bankanın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesine neden olan krizin hemen arkasından 5 Nisan Kararları açıklanmış ve uygulamaya konulmaya başlamıştır.

Ocak 1994'de 1 \$= 19.000 iken Nisan 1994 tarihinde kur 38.000 TL'ye çıkmıştır.

Tablo 12 .Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1994-1997

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş (%)
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	
Yıllar					
1994	18.106	18,0	23.270	-20,9	77,8
1995	21.637	19,5	35.709	53,5	60,6
1996	23.224	7,3	43.627	22,2	53,2
1997	26.261	13,1	48.559	11,3	54,1

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere 1994 krizi etkisini dış ticaret üzerinde hemen göstermiş, ithalat rakamı gerilemiştir. Buna bağlı olarak ihracatın ithalatı karşılama oranında iyileşme sağlanmış gibi görünse de baz yıl etkisi olduğu, sonraki yıllarda ihracatın ithalatı karşılama oranındaki olumsuz gelişmeler yaşandığı görülmektedir.

Aynı dönemde uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin derecelendirme notunu düşürmesi, ekonomideki kırılganlığı ve dış dünyanın ülke ekonomisine olan güvenini daha da azaltmıştır.

2.9. Türkiye ve 1998-1999- 2000 Kasım-2001 Şubat Krizleri

Uluslararası Para Fonu ile yapılan anlaşmanın sona ermesi, dış borç rakamlarındaki artış, cari açığın artarak devam ediyor olması, siyasi otorite ile askeri kurumlar arasındaki çatışmalar, iç piyasalarda gerginliği artıran etkenler olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerle birlikte 28 Şubat 1997'de toplanan Milli Güvenlik Kurulu sonrasında yapılan açıklamalarla birlikte hem siyasi hem de ekonomik tansiyon üst seviyelere çıkmıştır.

Hükümetin değişmesi ile sonuçlanan bu gelişmelerden sonra iktidara gelen yeni Hükümet antiinflasyonist politikaları belirlemiş ancak yeterince uygulamayı gerçekleştirilememiştir.

1998 yılında Asya ülkelerinde arkasında Rusya'da yaşanan krizlerin ekonomiye etkileri ciddi seviyede olmuştur.

Bu arada ülkede çok ciddi büyüklükte bir deprem yaşanmıştır. Hemen arkasından tekrar yaşanan bir siyasi yönetim değişikliği ile birlikte teröre ilişkin olumlu gelişmeler iç piyasalarda kısa süreli olumlu bir hava esmesine yol açmıştır.

Bu süreçte:

Finans sektöründe özellikle sabit kur politikası nedeni ile açılan pozisyonlar sonucu oluşan yüksek kur riski, kronikleşen bankaların finansal bünye sorunları, yüksek tutarlı görev zararlarının giderek çevrilemez hale gelmeye başlaması, holding bankacılığı uygulamalarındaki bazı usulsüzlükler, tasarrufların önemli ölçüde yabancı para cinsinden tutulmaya başlanması, gibi çok sayıda olumsuz gelişmeler siyasi ortamda yaşanan krizin

tetiklemesi ile birlikte önce 2000 Kasım hemen arkasından da 2001 Şubat krizlerine neden olmuştur.

Bu dönemde sabit kurdan dalgalı kura geçiş uygulaması ile birlikte gerçekleşen devalüasyon % 39,8 seviyesinde olup, dolar kuru önce 685 TL'ye sonra da 957 TL'ye yükselmiştir.

Tablo 13. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 1998-2004

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş (%)
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	
Yıllar					
1998	26.974	2,7	45.921	-5,4	58,7
1999	26.587	-1,4	40.671	-11,4	65,4
2000	27.775	4,5	54.503	34,0	51,0
2001	31.334	12,8	41.399	-24,0	75,7
2002	36.059	15,1	51.554	24,5	69,9
2003	47.253	31,0	69.340	34,5	68,1
2004	63.167	33,7	97.540	40,7	64,8

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, bu dönem Türkiye'nin dış ticaret performansının ciddi ölçüde gerilediği bir dönemdir.

Krizlerden sonra Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile birlikte,

- Makro ekonomik dengelerin yeniden sağlanması,
- Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması,
- Ulusal paraya yeniden itibar kazandırılması

başta olmak üzere çok sayıda önlem konusu karara bağlanmış ve uygulamaya başlanılmıştır.

2.10. Türkiye'de Son Dönem Gelişmeleri ve Dış Ticarete Etkilerinin Genel Değerlendirmesi

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülke ekonomisinde yaşanan tüm krizlerin makro ekonomik dengelere az ya da çok seviyede olumsuz etkisi olduğu görülmektedir.

2008 yılında küreselleşen uluslararası krizin etkisi bir sonraki bölümde daha detaylı incelenecek olmakla birlikte, genel olarak bakıldığında aşağıdaki tablodan da görüleceği

üzere 2008 yılından sonraki hem ihracat hem de ithalat rakamlarında olumsuz gelişmeler olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları – 2004-2015

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş
Yıllar	Değer	Değişim %	Değer	Değişim %	(%)
2005	73.476	16,3	116.774	19,7	62,9
2006	85.535	16,4	139.576	19,5	61,3
2007	107.272	25,4	170.063	21,8	63,1
2008	132.027	23,1	201.964	18,8	65,4
2009	102.143	-22,6	140.928	-30,2	72,5
2010	113.883	11,5	185.544	31,7	61,4
2011	134.907	18,5	240.842	29,8	56,0
2012	152.462	13,0	236.545	-1,8	64,5
2013	151.803	-0,4	251.661	6,4	60,3
2014	157.610	3,8	242.177	-3,8	65,1
2015	143.844	-8,7	207.207	-14,4	69,4

Cumhuriyetin ilanından itibaren Ülkemizde yaşanan değişimlerin etkileri ekonomiye de yansımıştır. Birçok alanda yapılan reformlar ve kalkınma hamlelerin yansımaları zaman içinde etkisini göstermiştir.

Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin 1923 yılından itibaren 10' yıllık toplulaştırılmış dış ticaret rakamları yer almaktadır. Değişimler yıllık basit ortalama alınarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Tablo 15. Türkiye'nin Topplulaştırılmış Dış Ticaret Rakamları-1923-2015

(Milyon \$)	İhracat (Yıllık Ort.)		İthalat(Yıllık Ort.)		İhr. İth. Karş.
Yıllar	Değer	Yıllık Değ.%	Değer	Yıllık Değ.%	(%)(Yıllık Ort.)
1923	51		87		58,5
1924-1930	85	153,6	109	111,6	78,0
1931-1940	81	3,6	71	-0,7	114,5
1941-1950	191	13,4	176	14,8	108,2
1951-1960	329	7,3	452	15,7	72,8
1961-1970	461	4,0	684	5,1	67,3
1971-1980	1 698	26,9	4 184	51,2	40,6
1981-1990	8 516	40,1	12 680	20,3	67,2
1991-2000	21 422	15,2	36 561	18,8	58,6
2001-2010	79 215	27,0	121 468	23,2	65,2
2011-2015	148 125	-1,3	235 686	-0,6	62,8

Kaynak: TÜİK Bülteni'nden tarafımızca derlenmiştir.

Yukarıdaki tablonun yıllık detayı Ek:1a-b'de yer almaktadır.

Tablodan da izleneceği üzere hacim olarak dış ticaret rakamlarımız yıllar itibariyle artış göstermiştir. Ancak Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan ihracat artış hızındaki performansı izleyen dönemlerde görmek mümkün olmamıştır. Nitekim, ihracat ve ithalat rakamlarında kriz yılları dışındaki dönemlerde ithalatın artış hızı genellikle ihracatın artış hızının önünde olmuştur.

Ancak, yine genel tablodan da görüleceği üzere Cumhuriyet tarihinde dış ticaret faaliyetlerinde artış açısından en düşük performans hem ihracat hem de ithalatta 2011-2015 döneminde yaşanmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı açısından ise Cumhuriyetin ilk yılı ayrık tutulduğunda en düşük 3. performans dönemi yine 2011-2015 dönemine aittir.

Diğer taraftan ülke ekonominde fiyatlar gelen seviyesi hakkında bilgi olması açısından yıllar itibariyle ortalama enflasyon oranları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 16. Türkiye'nin Dönemsel Ortalama Enflasyon Oranları

Yıllar	ÜFE %
1939	1,30
1940	25,00
1941-1950	18,35
1951-1960	10,34
1961-1970	5,25
1971-1980	35,78
1981-1990	43,40
1991-2000	71,67
2001-2010	19,58
2011-2015	6,96

1923-1938 yılları arasında toplam enflasyon sadece %2 olup, yukarıdaki tablo 1939'dan itibaren enflasyon oranlarını içermektedir. Çalışmanın bundan sonra yer alan III. Bölümü'nde 2008 yılında küreselleşen krizin Ülkemiz dış ticaret faaliyetlerine etkisi detaylı olarak ele alınmaktadır.

BÖLÜM III

3. KÜRESEL KRİZ VE TÜRKİYE

3.1. Küresel Krizin Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri

Dünyadaki tüm ülke ekonomilerini etkisi altına alan küresel krizin Türkiye ekonomisine etkisinin kimi uzmanlara göre sınırlı iken kimilerine göre de küçümsenmeyecek kadar yüksek orandadır.

Bu bölümde krizin Türkiye ekonomisine etkisi ihracat ve ithalat boyutları ile değerlendirilirken, ülkelerle olan tekli dış ticaret ilişkileri açısından da ayrı değerlendirmeler yapılmaktadır. Küresel krizi incelenirken Türkiye açısından durumu gözlemlemenin en etkin yolunun rakamlarla aktarılacak olduğu düşünce ile kriz öncesi ve sonrası dönemleri dış ticaret verileri yardımıyla etkinin boyutu ölçülmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin dünyadan gerçekleştirmiş olduğu ithalat kalemleri ilk 25 Kalem bazında incelendiğinde kriz öncesi dönem olarak ele alınan 2001-2007 dönemleri içerisinde en büyük paya sahip olan kalemlerin bu dönem içerisinde ithalat hacminin genişlemesine paralel olarak büyüdüğü çok açıkça görülmektedir.

Bu noktada 2001 sonrasında faaliyet alanları itibariyle genişleyen ve her yıl yüksek büyüme performansı sergileyen Türkiye'de dış ticaret kalemleri içerisinde en büyük paya sahip olan enerji ithalatının bir tercihten daha ziyade zorunluluk olduğunu belirtmek gerekmektedir.

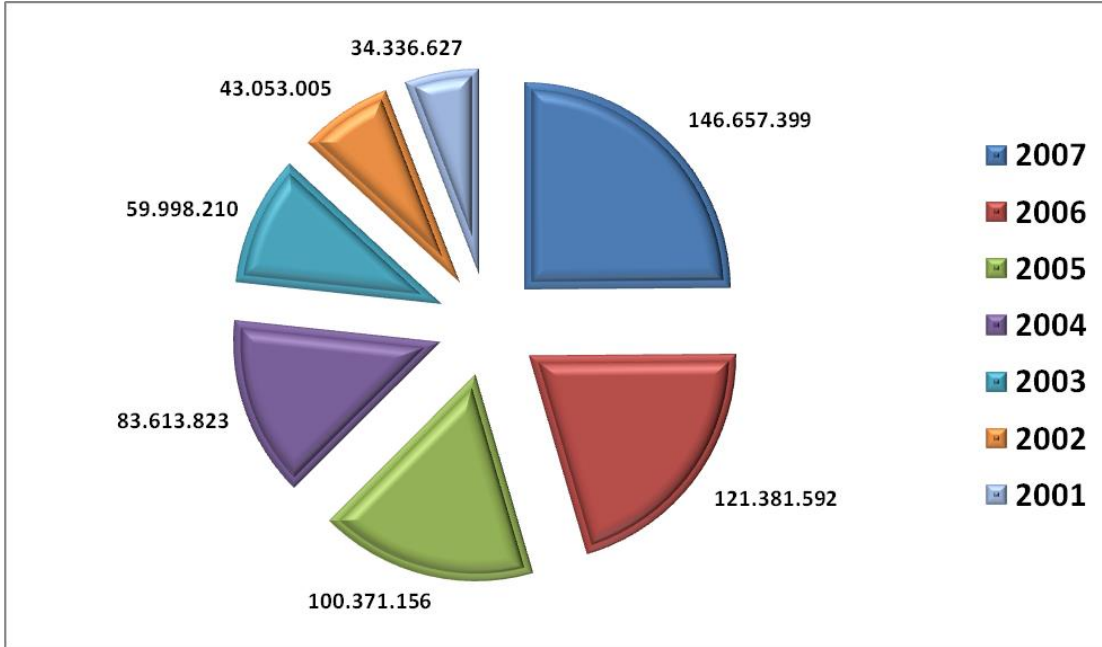
Tablo 17. Türkiye'nin Dünyadan İthalatı (2001-2007 yılları)

	Ürün Adı	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
1	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	33.883.135	28.859.098	21.255.586	14.407.288	11.575.069	9.026.381	8.339.366
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	22.570.359	18.998.763	16.400.315	13.456.962	10.293.923	8.190.217	6.304.306
3	Elektrik-elektronik aletler	13.295.419	10.881.316	9.663.530	8.371.766	5.519.864	4.348.588	3.635.886
4	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	12.397.295	11.408.441	10.552.792	10.237.024	5.383.395	2.330.497	1.827.054
5	Demir ve çelik	16.182.379	11.525.251	9.457.831	8.031.522	4.747.844	2.896.735	1.797.367
6	Plastik ve plastik maddeler	8.688.044	6.918.411	5.795.589	4.763.094	3.235.625	2.376.947	1.733.426
7	Organik kimyasallar	3.995.871	3.642.180	3.531.581	3.016.973	2.332.491	1.876.954	1.625.025
8	Optical, photo, technical, medical, etc apparatus	3.012.104	2.722.905	2.472.698	1.927.983	1.361.455	1.087.539	953.084
9	Eczacılık ekipmanları	3.523.655	3.035.614	2.849.272	2.710.136	2.019.378	1.436.632	1.087.808
10	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	5.906.098	4.405.612	4.226.911	3.763.424	2.767.087	1.531.547	1.074.466
11	Uçak, uzay aracı ve parçaları	1.145.246	1.488.766	-	1.211.254	-	-	-
12	Alüminyum ve alüminyum maddeler	2.353.479	1.797.133	1.232.036	960.582	715.174	525.329	417.912
13	Bakır ve bakır maddeler	3.152.313	2.469.276	1.458.379	1.079.856	571.385	437.475	320.232
14	Demir ve çelik maddeler	1.836.715	1.488.786	1.184.644	928.097	827.360	680.443	844.630
15	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	2.469.551	2.043.051	1.766.522	1.527.642	1.163.890	854.293	652.354
16	Lastik ve lastik maddeler	1.872.309	1.555.337	1.205.067	1.063.718	764.268	522.309	365.087
17	Pamuk	2.829.539	2.090.189	2.079.291	1.982.197	1.641.454	1.289.864	950.070
18	Suni İplik	1.576.328	1.205.762	1.119.551	1.008.240	860.895	750.180	566.607
19	Çeşitli Kimyasal Ürünler	1.537.122	1.299.243	1.131.470	960.110	743.088	579.086	484.489
20	Suni Sentetik yün	1.879.114	1.348.999	1.137.661	1.173.892	951.502	855.564	549.676
21	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	1.020.282	-	-	-	479.436	-	-
22	Hayvani ve bitkisel yağlar	-	907.116	723.862	-	495.252	401.648	313.831
23	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	1.529.035	1.288.337	1.124.563	1.030.059	849.698	679.548	491.950
24	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	-	-	-	-	-	-	-
25	Tahıl	-	-	-	-	696.674	373.227	-

Kaynak : <http://www.trademap.org>

Aşağıdaki grafiklerden de gözlemlenebileceği üzere 2001 yılından 2007 yılına gelindiğinde 2007 yılı toplam ithalat rakamı 2001 yılının toplam rakamlarının 4 katından fazla bir rakama tekabül etmektedir ki bu bile başlı başına dış tüketimin hangi noktaya ulaştığının en belirgin kanıtı olarak gösterilebilir. Her ne kadar ithalat verileri ilk 25 kalem olarak ele alınmaya çalışılsa da en büyük 5 kalemin üzerinde daha fazla durulmuştur. Çünkü ilk 5 kalemin toplam ithalat hacminin yüzde 50'sine yakını veya fazlasını oluşturduğu veriler ışığında da görülmektedir. Bu itibarla bütün ithalat kalemlerinin üzerinde durmaktansa konuyu belirleyici ürünler açısından değerlendirmenin daha yararlı olabileceği değerlendirilmiştir.

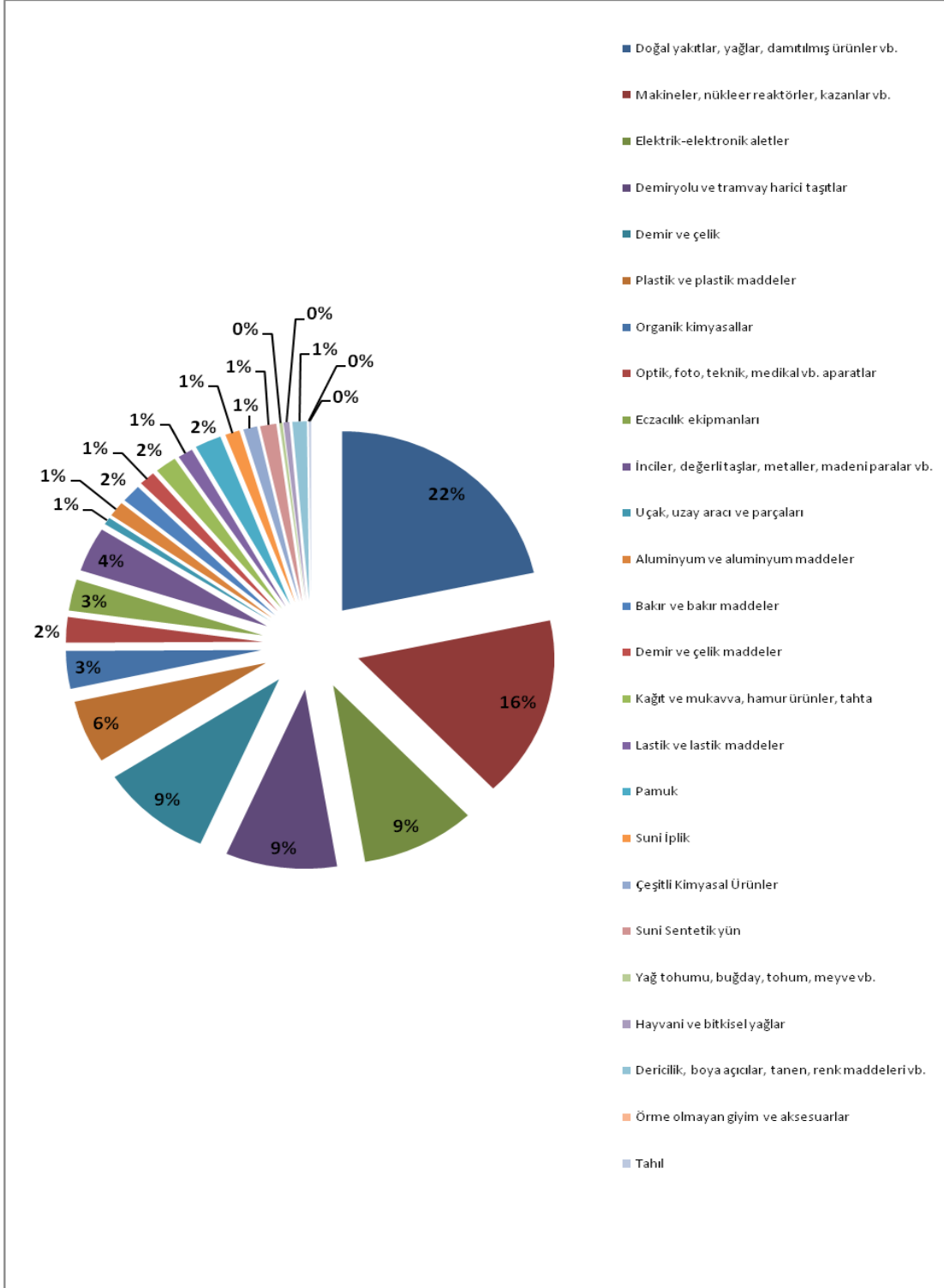
Grafik 1. Türkiye'nin Dünyadan İthalatı (2001-2007 yılları)

Tablo 18. 2001 – 2007 Yılları Arası Dış Ticaret Dengesi (Bin \$)

2007	-	86.226.897
2006	-	87.263.896
2005	-	76.975.566
2004	-	63.022.099
2003	-	41.432.739
2002	-	32.085.549
2001	-	27.290.032

Grafik 2. Türkiye'nin Dünyadan Ürün Bazında İthalatı (2001-2007 yılları)

Yukarıda sergilenen veriler ışığında Türkiye'nin bütün dünya üzerinden yapmış olduğu ithalatın 2001-2007 yılları arasında ithalatta en büyük 5 kalem bazında yüzdesel olarak yoğunluğunu görmekteyiz. Bu veriler doğrultusunda Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Damıtma ürünler 2001-2007 yılları arası dönemde ilk sırada yer alırken araçlar, nükleer reaktör, kazanlar ikinci sırada yer almaktadır.

Kalem bazında ilk sırada her zaman dış ticaret bilançosunda cari açık kaleminin en önemli nedeni olarak gösterilen petrol ürünlerini gösterebiliriz. Mineral yakıtlar ve yağlar petrol ve benzeri petrolün damıtılmasından elde edilen mazot ve motorin ithalatını göstermektedir.

Türkiye'nin 2001-2007 yılları arası ithalatında ikinci kalem olarak makineler (araçlar) , nükleer reaktör ve kazanlar bu yıllar aralığında petrol ürünlerinin ardından ithalat rejiminde büyük bir paya sahiptir. Bu noktada petrolün bir yer altı zenginliği olması hasebiyle bu kaynağa sahip olamamanız durumunda gayet tabiidir ki ithalat bir zorunluluk haline gelmektedir. Ancak makineler ve benzeri ileri teknoloji ürünleri Türk sanayinin teknoloji üretme noktasındaki dışa bağımlılığını gayet açıkça ortaya koymaktadır.

Yüksek teknoloji ürünü üretme noktasında ki sıkıntının hem dış ticaret dengesi açısından hemde de ihracatın ithalatı karşılama açısından istenilen sonucu vermediği gayet net olarak gözlemlenilmektedir. 2001-2007 yılları döneminde dış ticaret dengesinin eksi yönde sürekli olarak büyüdüğü çok net olarak gözükmektedir.

Bu sorun sadece bu yıllara has bir sorun gibi görmek genel resim açısından çok da doğru olmayabilir. Çünkü ilk iki kalemi yıllar bazında incelediğimizde 2008-2015 yılları arası dönemde de 2008 yılı hariç ikinci sıradaki durumunu koruduğunu görmekteyiz.

Bu noktada dikkate değer diğer bir ithalat kalemi ise demir, çelik ürünleri olarak gösterilebilir. Çünkü 2001-2015 yılları arası dönemde 2003 ve 2015 yılları haricinde ihracat bazlı ilk beş kalem içerisinde her zaman en çok ihraç edilen ürün olmasına rağmen ithalat içerisinde de büyük ithal kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunun nedeni olarak gösterilen neden ise demir çelik üretiminde bir nevi geri dönüşüm olarak değerlendirilebilecek olan üretimin ham madde (hurda vb.) ihtiyacından kaynaklandığını görmekteyiz.

İthalat rakamlarını incelediğimizde Türkiye'nin Dünya'dan yapmış olduğu ithalatta 2008 yılından 2009 yılına geçerken büyük bir daralma olduğunu ifade etmek çok iddialı bir yaklaşım olmayacaktır.

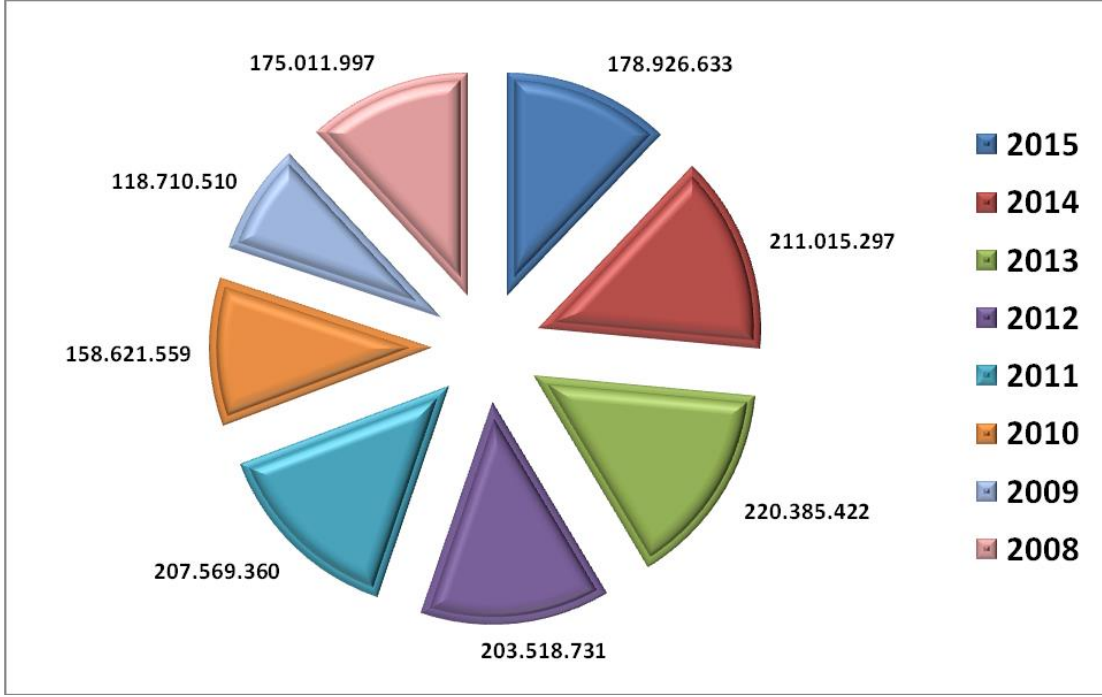
Genel ithalat rakamlarında 61 milyar dolar kadar bir daralma gözlemlenirken ithalatta genel olarak 1. sırada yer alan Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Damıtma ürünler ithalatında 18 milyar dolar civarında bir düşüş gözlenmektedir ki bu rakamlar gerek genel ithalat verileri gerekse de kalemler bazında 2008 verilerini 2011 yılında yakalamış ve hatta miktarca ötesine geçmiştir.

Tablo 19. Türkiye'nin Dünyadan İthalatı (2008-2015 yılları) (Bin \$)

	Ürün Adı	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
1	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	37.842.886	54.906.087	55.917.155	60.116.858	54.117.536	38.496.313	29.887.135	48.281.193
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	25.550.439	28.103.793	30.156.654	26.314.690	27.108.473	21.266.385	17.124.512	22.539.310
3	Elektrik-elektronik aletler	17.639.372	17.950.245	17.758.748	16.279.679	16.834.768	14.641.856	12.244.034	13.892.240
4	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	17.543.638	15.735.932	16.808.266	14.514.260	17.183.809	13.419.375	8.972.930	12.789.594
5	Demir ve çelik	14.775.100	17.606.032	18.690.888	19.642.041	20.424.252	16.118.937	11.340.993	23.157.920
6	Plastik ve plastik maddeler	12.268.290	14.150.702	13.881.017	12.505.303	12.578.492	9.730.441	6.938.840	9.385.515
7	Organik kimyasallar	4.715.576	5.832.864	5.314.064	5.064.621	5.504.435	4.400.320	3.340.589	4.421.328
8	Optical, photo, technical, medical, etc apparatus	4.621.259	4.878.468	4.558.523	4.055.501	4.116.418	3.437.712	2.832.828	3.444.912
9	Eczacılık ekipmanları	4.296.427	4.428.133	4.151.045	3.995.651	4.697.445	4.410.051	4.080.497	4.360.546
10	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	4.183.680	8.120.821	16.234.272	8.529.940	7.022.384	3.036.955	2.003.642	5.653.782
11	Uçak, uzay aracı ve parçaları	3.829.996	3.022.173	2.371.909	3.157.690	3.932.966	3.156.117	-	1.582.609
12	Aluminyum ve aluminyum maddeler	3.333.532	3.499.977	3.236.691	2.984.961	3.258.838	2.487.587	1.602.427	2.543.704
13	Bakır ve bakır maddeler	2.986.157	3.570.523	3.709.972	3.878.283	4.118.790	3.299.333	1.985.368	3.275.972
14	Demir ve çelik maddeler	2.742.233	2.617.496	2.757.735	2.367.172	2.521.134	1.966.776	1.529.774	2.227.428
15	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	2.683.939	3.170.705	3.091.817	2.882.669	3.109.927	2.819.742	2.211.255	2.605.213
16	Lastik ve lastik maddeler	2.525.200	2.856.417	3.062.451	3.035.461	3.361.764	2.321.648	1.553.760	2.219.494
17	Pamuk	2.264.729	3.022.047	2.989.181	2.377.547	3.608.860	3.385.770	2.097.946	2.331.906
18	Suni İplik	2.097.250	2.361.464	2.089.808	2.173.345	2.007.424	1.685.962	1.242.449	1.494.492
19	Çeşitli Kimyasal Ürünler	2.049.324	2.276.115	2.123.678	2.053.155	2.204.854	1.795.419	1.472.595	1.732.774
20	Suni Sentetik yün	1.965.737	2.163.730	2.175.298	2.223.177	2.467.117	2.089.035	1.518.237	1.695.924
21	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	1.884.793	2.261.845	1.665.017	1.670.997	1.697.105	1.558.753	-	-
22	Hayvani ve bitkisel yağlar	1.860.662	2.133.548	1.810.245	1.865.299	-	-	1.094.087	1.657.560
23	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	1.808.600	2.122.896	1.965.998	1.828.419	1.884.497	1.545.048	1.275.249	1.579.244
24	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	1.790.833	1.882.863	1.862.919	-	1.874.313	1.550.014	1.157.429	-
25	Tahıl	1.664.966	2.338.407	2.000.058	-	1.931.748	-	1.201.925	2.137.329

Kaynak : <http://www.trademap.org>

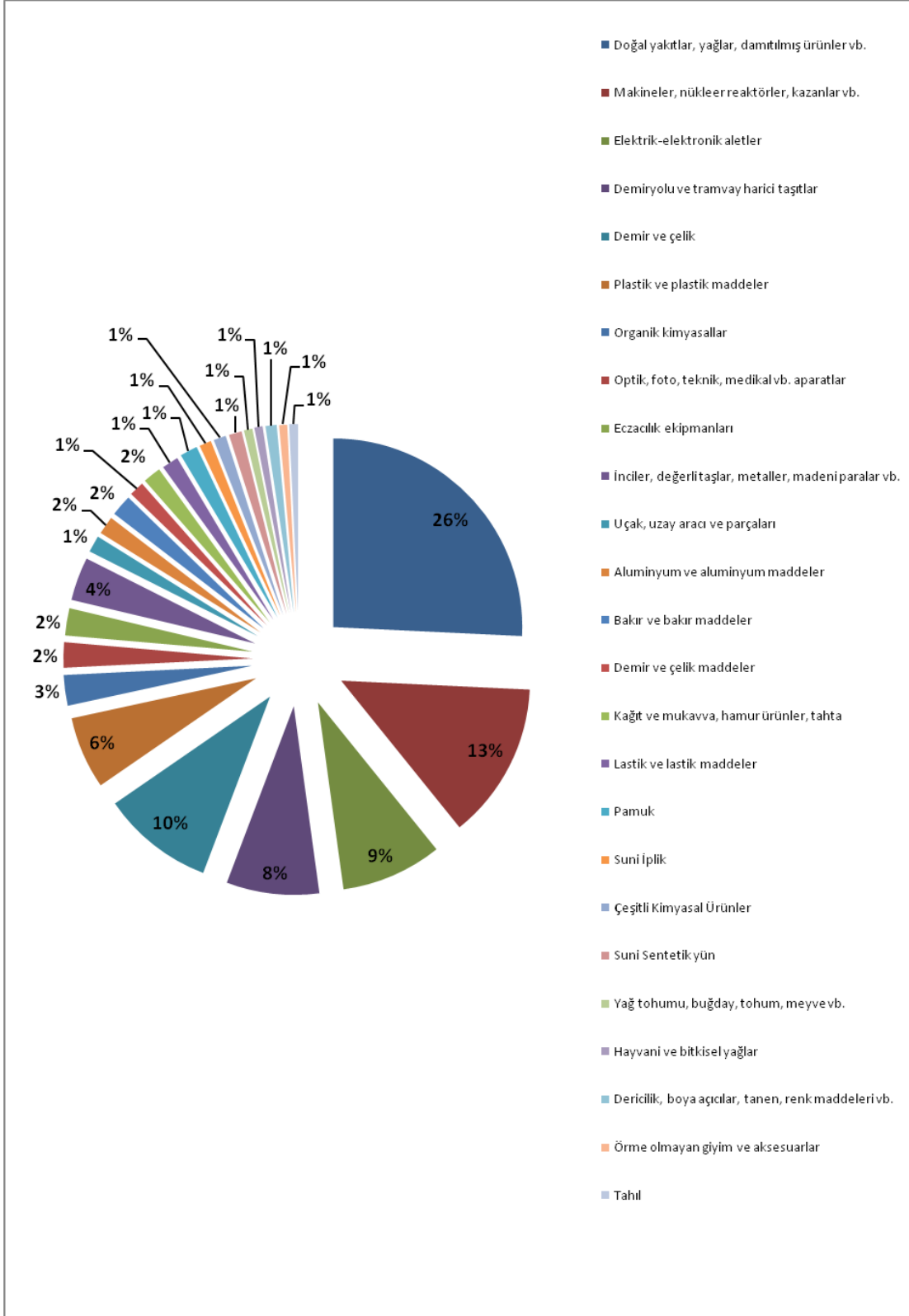
Grafik 3. Türkiye'nin Dünyadan İthalatı (2008-2015 yılları)

Tablo 20. 2008 – 2015 Yılları Arası Dış Ticaret Dengesi (Bin \$)

2015	- 62.696.302
2014	- 136.607.005
2013	- 138.609.719
2012	- 127.666.038
2011	- 147.935.963
2010	- 95.680.804
2009	- 58.618.671
2008	- 67.575.083

Grafik 4. Türkiye'nin Dünyadan Ürün Bazında İthalatı (2008-2015 yılları)

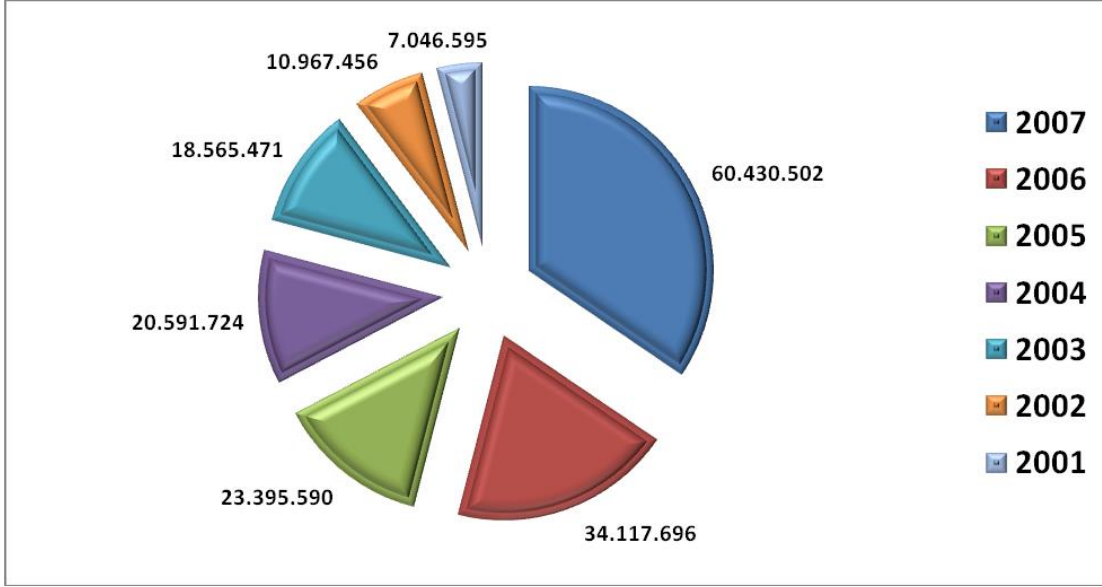

Tablo 21. Türkiye'nin Dünya'ya İhracatı İlk 25 Kalem (2001-2007 Dönemleri) (Bin \$)

	Ürün Adı	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
1	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	15.903.675	11.886.092	9.566.435	8.288.799	5.272.017	3.289.845	2.335.381
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	8.781.251	6.516.726	5.246.419	4.125.934	2.992.983	2.131.140	1.744.972
3	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	2.623.772	1.824.130	1.325.764	1.063.946	810.364	619.189	472.780
4	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	8.022.460	-	-	-	-	-	-
5	Elektrik-elektronik aletler	7.422.515	-	-	-	-	-	-
6	Demir ve çelik	-	-	-	-	2.969.012	-	-
7	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	-	-	-	-	-	-	-
8	Demir ve çelik maddeler	4.129.749	3.336.371	-	-	1.391.047	1.237.215	975.727
9	Plastik ve plastik maddeler	2.822.051	2.214.266	1.722.148	1.323.732	926.036	676.461	610.143
10	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	-	-	-	1.429.186	980.133	683.159	444.700
11	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncğil kabukları vb.	-	-	-	-	-	-	-
12	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	1.484.142	1.101.804	958.345	855.707	634.417	358.692	-
13	Aluminyum ve alüminyum maddeler	1.619.640	1.233.803	875.609	649.488	497.338	345.430	-
14	Tuz, sülfür, toprak, taş, sıva, kireç ve çimento	1.453.815	1.154.984	1.124.129	917.980	732.669	598.409	-
15	Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	1.314.079	1.119.942	-	-	671.357	509.922	-
16	Lastik ve lastik maddeler	1.589.147	1.192.419	1.008.639	841.431	684.092	513.990	458.890
17	Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	991.984	743.093	669.989	517.543	-	-	-
18	Diğer tekstil ürünleri, yıpranmış kıyafetler vb.	-	-	-	-	-	-	-
19	Pamuk	-	-	-	-	-	-	-
20	Suni İplik	1.256.300	1.036.892	894.103	-	-	-	-
21	Tahıl, un, nişatsa, süt gereksinimleri ve ürünleri	-	-	-	-	-	-	-
22	Öğrü ve dantel kumaş	1.011.908	753.162	-	-	-	-	-
23	Suni Sentetik yün	-	-	-	-	-	-	-
24	Taş, Sıva, çimento, asbest, mika vb. ürünler	-	-	-	573.970	-	-	-
25	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak : <http://www.trademap.org>

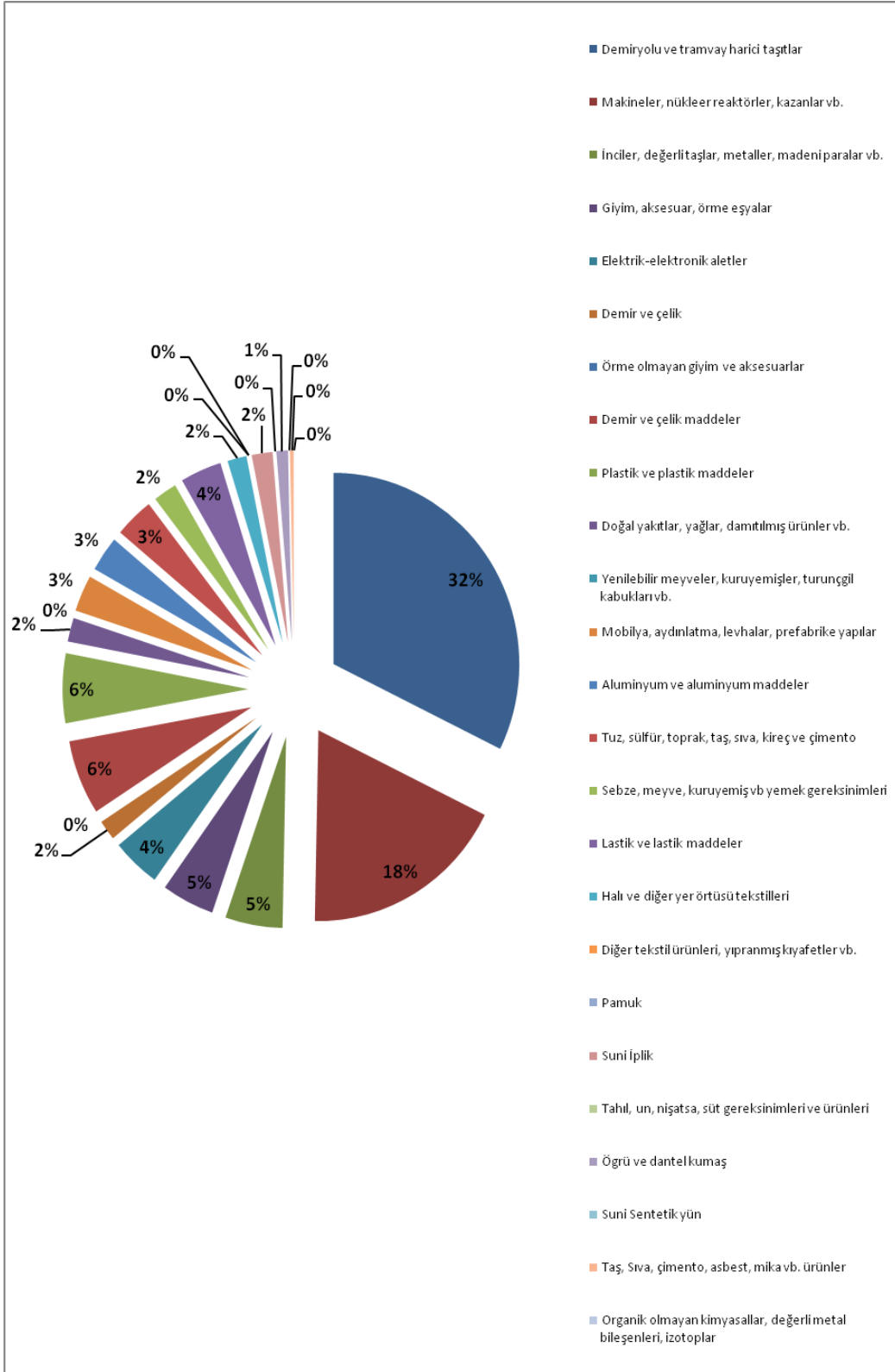
Grafik 5. Türkiye'nin Dünya'ya İhracatı Grafik (2001-2007 Yılları)

Tablo 22. 2001 – 2007 Yılları Arası İhracat Karşılama Oranı

2007	41%
2006	28%
2005	23%
2004	25%
2003	31%
2002	25%
2001	21%

Grafik 6. Türkiye'nin Dünya'ya Ürün Bazında İhracatı (2001-2007 Yılları)

2001-2007 yılları arasında Türkiye'nin ihracat rakamlarına baktığımızda 2001 yılında Türkiye'de yaşanan finansal krizin ardından politik atmosferde ki değişim ile birlikte ülkenin gerek gayri safi yurt içi hasılasında gerekse de ihracat rakamlarında 2001 yılından başlayarak 2007 yılı da dahil olmak üzere sürekli artış gözlenmiştir. Burada Dünya genelinde parasal tabandaki büyümenin önemli bir faktör olduğunun göz ardı edilmemesi gerekir. 2001 yılında örme giyim eşyası ve aksesuarı, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı ilk iki sırada yer almış ve bu durum 2002, 2003 yıllarında da aynı şekilde devam etmiş ancak 2004 yıllarından itibaren (fasıl 87) Motorlu Kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça ve aksesuarı parçalarının ilk sırada yer almasıyla Türkiye'nin ihracatını domine ettiğini belirtmek mümkündür.

Burada yurtdışından doğrudan yabancı sermaye veya joint venture yoluyla Türkiye pazarına giren Renault, Fiat, Ford, Toyota gibi binek otomobil veya ticari araç üreten firmaların üretim kollarından bir kısmını Türkiye'ye taşımalarının ve burada üretim yapmalarının da önemli bir payının olduğunu belirtmek mümkündür. Ancak bu durum sadece ihracata katkı olarak düşünmek yanılsamaya sebebiyet verebilir. Çünkü Türkiye sınırları içerisinde yapılacak olan üretim için dış alım yani ithalat da bir zorunluluk arz etmektedir ki bu durum rakamlar bazında 2001-2007 yılları arasında ithalat rakamlarına yansımıştır. Şöyle ki Motorlu Kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça ve aksesuar parçaları 2003 yılından başlayarak 2007 yılı da dahil olmak üzere sürekli ithalat da en büyük beş kalem içerisindeki yerini korumuştur. Bu duruma Türk sanayisinin tekstil dışında başka bir ileri teknoloji olarak değerlendirilebilecek sanayi kolunda aktif biçimde yer alması açısından olumlu olarak da yaklaşmak mümkün gözükmektedir.

Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere 2008 yılından itibaren Türkiye'nin ihracatın da Motorlu Kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça ve aksesuarı parçaları en büyük ihracat kalemi olarak yerini korumuştur.

Tablo 23. Türkiye'nin Dünya'ya Olan İhracatı İlk 25 Kalem (Bin \$)

	Ürün Adı	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
1	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	17.465.031	18.065.263	17.000.250	15.150.269	15.803.330	13.814.541	12.257.851	18.326.815
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	12.344.379	13.599.014	12.989.247	12.006.626	11.560.341	9.415.320	8.130.915	10.258.097
3	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	11.263.726	7.716.615	6.998.608	-	3.738.817	3.748.594	5.928.818	5.383.129
4	Giyim, aksesuar, örne eşyalar	8.934.799	-	9.244.940	8.427.980	8.387.346	7.741.746	6.927.496	7.827.998
5	Elektrik-elektronik aletler	8.290.767	-	-	9.380.088	-	7.530.930	6.641.361	7.970.472
6	Demir ve çelik	6.562.893	-	-	-	-	-	-	14.946.356
7	Örne olmayan giyim ve aksesuarlar	5.920.735	6.235.161	5.714.199	5.435.871	5.125.420	4.639.898	4.295.307	5.326.794
8	Demir ve çelik maddeler	5.471.376	-	6.148.046	6.100.707	-	-	-	5.742.371
9	Plastik ve plastik maddeler	5.371.206	6.099.728	5.608.724	5.014.997	4.580.545	3.717.427	3.093.215	3.563.194
10	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	4.519.492	-	-	-	-	-	-	7.531.460
11	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgil kabukları vb.	4.357.574	4.330.880	3.969.004	3.807.748	-	3.494.049	3.001.830	2.855.221
12	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	2.755.124	2.971.872	2.830.674	2.421.473	2.110.172	1.786.756	1.588.624	1.891.038
13	Aluminyum ve aluminyum maddeler	2.371.170	2.549.172	2.363.206	2.254.934	2.285.874	1.917.185	1.399.157	1.776.620
14	Tuz, sülfür, toprak, taş, sıva, kireç ve çimento	2.254.281	2.552.386	-	-	-	-	-	2.279.633
15	Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	2.187.653	2.091.313	1.800.527	1.722.464	1.653.775	1.491.632	1.276.344	1.440.947
16	Lastik ve lastik maddeler	2.166.271	-	-	-	-	-	1.468.593	1.807.989
17	Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	2.009.770	-	2.187.814	-	1.601.817	1.267.375	1.075.733	1.158.464
18	Diğer tekstil ürünleri, yıpranmış kıyafetler vb.	1.900.775	-	-	-	-	-	-	2.097.738
19	Pamuk	1.703.755	1.875.419	-	-	-	-	-	1.633.664
20	Suni İplik	1.565.209	1.773.377	1.689.747	1.479.208	1.446.914	1.250.359	1.074.776	1.336.054
21	Tahıl, un, nişasta, süt gereksinimleri ve ürünleri	1.505.987	1.656.878	1.544.821	-	-	-	-	-
22	Öğrü ve dantel kumaş	1.441.432	-	1.681.870	-	-	-	978.926	1.132.549
23	Suni Sentetik yün	1.347.694	1.456.457	-	1.378.905	1.335.024	1.120.923	948.875	-
24	Taş, Sıva, çimento, asbest, mika vb. ürünler	1.266.124	1.430.729	-	-	-	-	-	1.146.295
25	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	1.249.078	-	-	1.267.399	-	-	-	-

(2008-2015 Dönemleri) Kaynak : <http://www.trademap.org>

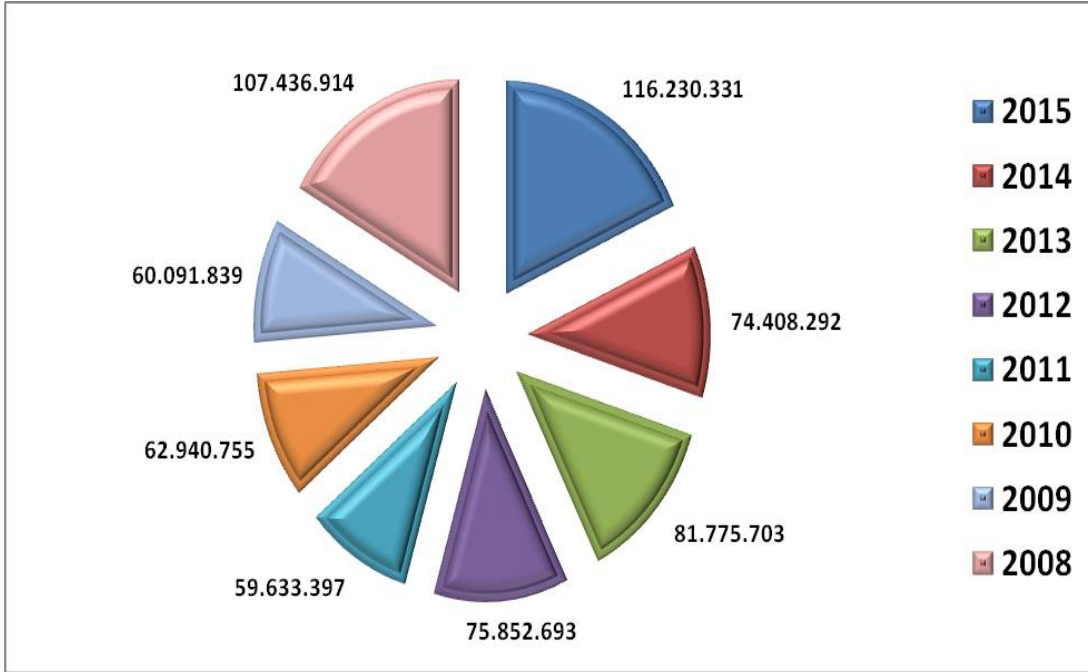
2008 Küresel Finansal Kriz sonrası dönemde Türkiye'nin ihracatında ki rakamsal durumu gözlemlediğimizde 2008 yılından 2009 yılına geçiş döneminde İhracat rakamlarında ciddi bir azalma olduğunu belirtmek mümkündür. Tüm ürünler bazında baktığımız da 2008 yılı toplam ihracat rakamı 132 Milyar dolar olarak gerçekleşirken 2009 yılı sonu itibariyle 30 milyar dolar gibi keskin bir düşüşle ihracat 102 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında bu rakam yaklaşık 114 milyar dolara çıkmış ve ancak 2011 yılında ihracat rakamı 135 milyar dolara yaklaşarak 2001 yılından itibaren gerçekleştirilmiş olan büyüme ivmesini sergilemiştir. 2008 – 2015 yılları arası dönemde yine ihracat kalemleri içerisinde Motorlu Kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça ve aksesuar parçaları 2014 yılı haricinde ilk sırada yer almıştır.

2014 yılında Tabii veya kültür incileri, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kıymetli metallere kaplama metaller ve bunlardan mamul eşya; taklit mücevherci eşyası; metal paralar (Fasıl 71) istisnai olarak ilk sırada yer almıştır. İhracat açısından da veriler 25 kalem de incelediğinde ana ağırlığın ithalat verilerinde olduğu gibi ilk beş kalem üzerinde yoğunlaştığı ve belirleyici olduğu çok net olarak gözlemlenebilmektedir. İhracat sepetine bakıldığında genellikle ham madde yada sofistikasyon endeksine göre sofistikasyon düzeyi düşük ürünler ihraç edilmesine rağmen genellikle ilk üç kalem içerisinde yer alan araçlar ve makinalar fasılları geleceğe yönelik önemli bir mesaj niteliği taşıdıkları belirtilebilir. Her ne kadar bu tip üretimlerde kritik öneme sahip ana parçaların ithal edilerek temin edildiği ithalat rakamlarından anlaşılrsa da yüksek teknoloji üretimi konusunda tecrübe açısından bir kazanım olarak değerlendirilmektedir.

Aşağıdaki grafiklerden de anlaşılacağı üzere Küresel Krizin ortaya çıkış yılında ihracat rakamlarında ciddi oranda azalış gözlemlenebilmektedir. Ancak bu durumun yanı sıra dış ticaret dengesi yani dış ticaretin ithalat yada ihracat yönlü olup olmadığını gösteren en önemli gösterge 2001'den 2015 yılına kadar istinasız eksi yönde gerçekleşmiştir. Bu durum üretilip ihraç edilen miktardan daha fazla tüketilip ithal edildiği anlamına gelmektedir. Bu itibarla ihracatın ithalatı karşılama oranı bu dönem aralığında yüzdesel olarak 1'den küçük olmuştur. Türkiye açısından bu ivme ve motivasyonu sergilemek pek tabii ki önemli ve dikkate değer bir durum olarak değerlendirilmektedir. Ancak gelişmiş ekonomilere benzer bir dış ticaret oranı elde etmek temel gaye olmalıdır. Bu durumu

mümkün kılmak dış ticaret fazlası vermek yani daha fazla üretip daha az tüketmekten geçmektedir.

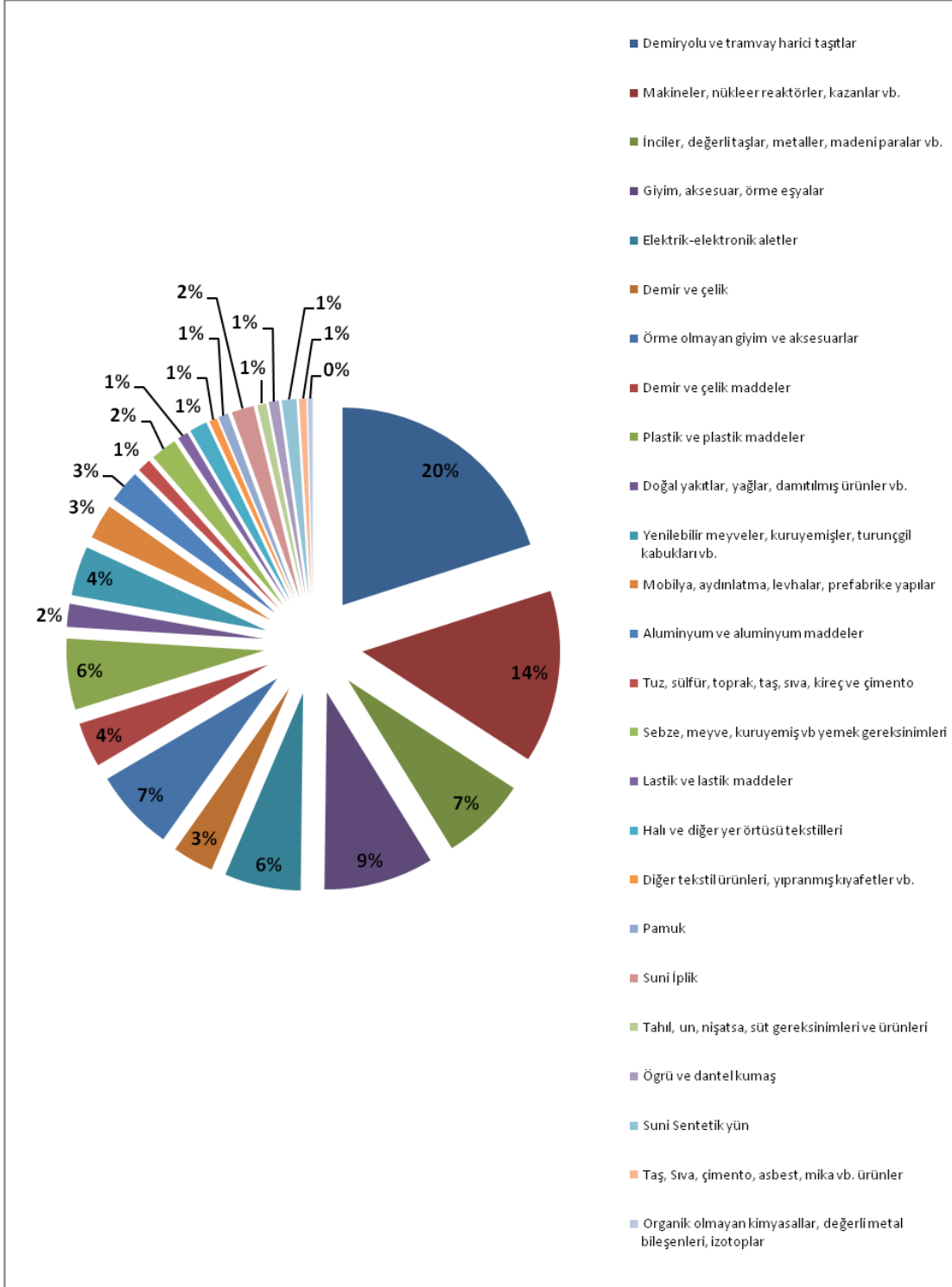
Grafik 7. Türkiye'nin Dünya'ya İhracatı (2008-2015 Yılları)

Tablo 24. 2008 – 2015 Yılları Arası İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

2015	65%
2014	35%
2013	37%
2012	37%
2011	29%
2010	40%
2009	51%
2008	61%

Grafik 8. Türkiye'nin Dünya'ya Ürün Bazında İhracatı (2008-2015 Yılları)

3.2. Türkiye'nin En Büyük Beş Ekonomi ve Rusya İle Dış Ticaret İlişkisi

Türkiye'nin dünyanın önde gelen 5 büyük ekonomisi ile olan dış ticaret ilişkisi bu bölümde incelenmektedir.

3.2.1 Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı (2001-2007 ve 2008-2015 Yılları)

Türkiye'nin en büyük dış ticaret partnerlerinden birisi olan Amerika Birleşik Devletleri ile olan hacimsel ilişkin yıllar itibariyle artış göstermiştir.

Çok farklı türde mal ticaretini kapsayan bu ilişkide, farklı yıllarda farklı malların ön plana çıktığı görülmektedir.

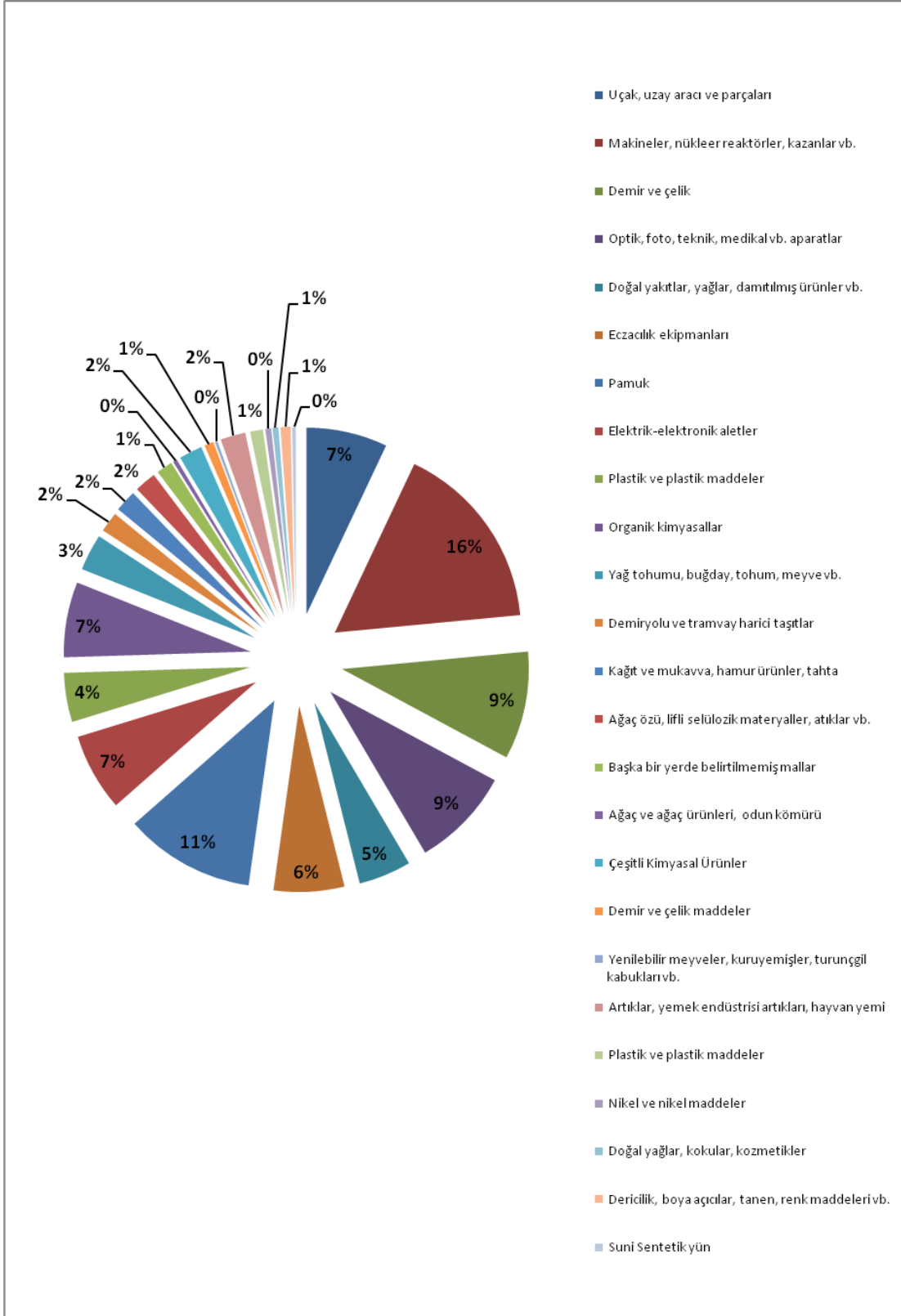
Türkiye ile ABD dış ticaret ilişkisini Türkiye'nin Dünya genelinden gerçekleştirmiş olduğu ithalatın 2001-2007 yılları arası dönemdeki oranına baktığımızda Türkiye'nin ABD'den gerçekleştirdiği ithalatın bu dönem aralığında yüzdesel olarak yüzde 5'den fazla bir hacimde gerçekleşmediğini gözlemlemek mümkündür.

Ancak Türkiye'nin ithalat kalemleri içerisinde enerjiden sonra her daim ilk beş ithal kaleminin içerisinde olmuş ve genel olarak da 2. sırada yer alan Nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları (fasıl 84) 2004 yılı haricinde 2001-2007 döneminde ABD'den yapılan ithalatta en çok ithal edilen malzeme kalem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 25. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı (2001-2007) (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	Uçak, uzay aracı ve parçaları	162.390	139.585	24.084	678.766	170.658	570.502	340.105	717.292
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	852.237	536.606	475.626	595.088	768.638	764.970	915.754	1.045.821
3	Demir ve çelik	38.395	67.208	126.609	156.857	348.872	744.065	1.304.262	2.759.467
4	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	230.985	218.635	254.717	335.180	492.978	502.726	547.709	619.990
5	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	74.382	94.778	127.339	148.718	297.254	276.374	338.489	1.432.045
6	Eczacılık ekipmanları	129.554	165.397	215.709	281.318	300.235	368.125	363.491	516.121
7	Pamuk	244.402	299.802	415.003	487.371	564.159	531.823	819.419	619.551
8	Elektrik-elektronik aletler	237.318	194.645	229.645	262.579	316.608	336.729	430.379	510.407
9	Plastik ve plastik maddeler	86.769	78.371	121.477	185.177	167.066	166.507	462.199	376.972
10	Organik kimyasallar	160.293	154.731	219.719	278.738	357.244	340.101	432.491	402.258
11	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	69.906	134.445	118.196	108.997	158.807	185.248	167.913	245.592
12	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	27.113	33.000	49.207	62.040	57.260	105.048	189.633	239.967
13	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	25.008	28.040	42.622	56.969	101.273	106.842	197.850	236.310
14	Ağaç özü, lifli selülozik materyaller, atıklar vb.	57.691	71.248	63.301	75.080	86.383	102.821	103.672	111.639
15	Başka bir yerde belirtilmemiş mallar	85.314	91.967	64.415	27.649	47.314	48.466	50.165	112.388
16	Ağaç ve ağaç ürünleri, odun kömürü	2.508	4.024	3.094	8.917	10.965	33.426	43.819	56.234
17	Çeşitli Kimyasal Ürünler	46.286	44.138	59.183	78.618	105.337	131.954	133.990	141.312
18	Demir ve çelik maddeler	25.031	19.550	28.779	27.811	51.798	40.483	44.324	62.474
19	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turunçgil kabukları vb.	1.522	2.969	3.687	6.114	8.693	15.205	28.026	64.978
20	Artıklar, yemek endüstrisi artıkları, hayvan yemi	73.725	61.292	66.709	78.666	108.923	65.469	192.615	331.106
21	Plastik ve plastik maddeler	13.685	23.821	32.322	39.780	57.292	66.278	96.874	100.956
22	Nikel ve nikel maddeler	393	1.709	3.590	22.309	31.675	39.001	50.083	78.687
23	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	13.861	10.840	13.401	23.197	26.159	28.911	33.888	44.202
24	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	17.891	20.951	28.247	35.785	44.514	49.140	66.385	67.971
25	Suni Sentetik yün	13.875	11.459	8.551	21.296	4.029	7.366	28.118	33.569

Grafik 9. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)

Yüzdesel olarak çok büyük bir payı olmasa da ileri teknoloji ürünü olması dolayısıyla ABD bu ürün bazında önemli bir ticaret partneri olarak görülebilir. Gerek optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar alet ve cihazları, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların aksam parça ve aksesuarı gerekse de hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları gibi ileri teknoloji ve bilgi gerektiren ürünlerin yanı sıra 2001-2007 dönemi aynı zamanda pamuk ithalatının da yoğun olarak gerçekleştirildiği bir dönem olarak gösterilebilir. Bu durum da tekstil sanayinde ki hammadde ihtiyacını karşılamak amacıyla gerçekleşmiş bir durum olarak gösterilebilir.

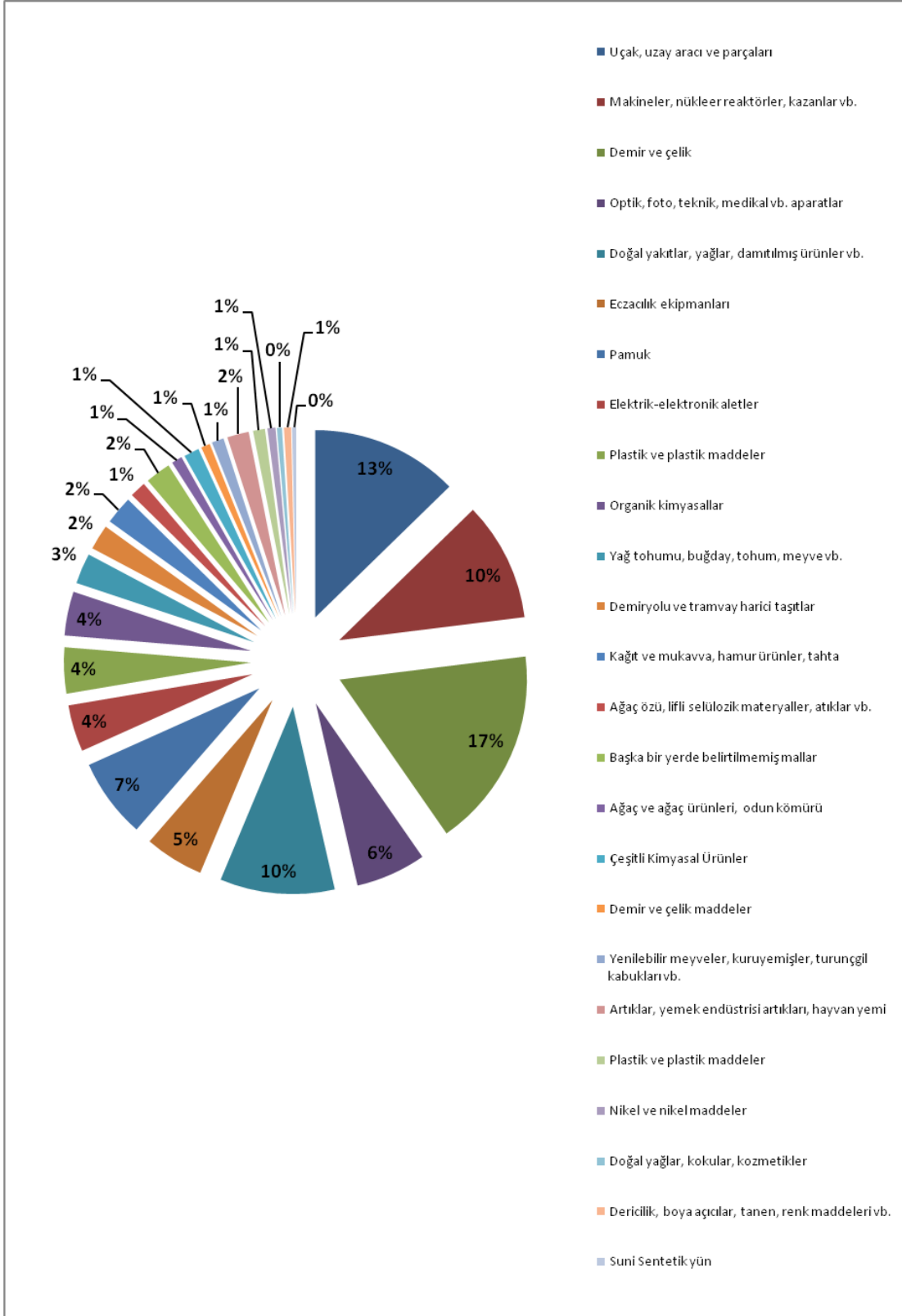
Demir ve çelik sektöründe de ABD ve Türkiye ilişkisi hem ithalat hem de ihracat yönlü olarak devam etmiştir. 2007 yılından başlayarak 2010 ve 2015 yılları haricinde demir ve çelik ABD'den gerçekleştirilen ithalatta birinci kalem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Küresel Finansal Krizin merkez üssü olarak ABD ile Türkiye arasındaki yakın ilişkilerin 2001 yılından 2015 yılına kadar hiçbir dönemde politik ilişkiler de olduğu gibi yüksek bir işbirliği olmadığını dile getirmek mümkün gözükmemektedir. Ancak 2008 yılından 2009 yılına geçiş döneminde genel ithalat rakamlarında yüzde 28, 4 oranında bir düşüş olmuş ancak 2010 yılı itibariyle rakamlar 2008 yılının da üstüne çıkarak önceki dönemlere nazaran daha yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Bunun nedeni olarak ABD'de her ne kadar krize müdahale noktasında geç kalındığı gibi eleştiriler olsa da krizden çıkış noktasında belirlenen politikaların etkinliğiyle ABD'deki şokun atlatılarak ihracatının büyümesi gösterilebilecekken 2008 Krizinin domino etkisiyle Avrupa sonrasında ABD'nin Avrupa Ülkelerine nazaran daha az ticari ilişki kurmuş olduğu ülkelerde krizin etkisinin daha sonra hissedilmesi de gösterilebilir.

2008-2015 dönemine ait dikkat çekici diğer bir ithalat kalemi ise mineral yakıtlar ve yağlar petrol ve benzeri petrolün damıtılmasından elde edilen mazot ve motorin bu faslın 2001-2007 yılları arasında ilk beş kalem içerisinde olmayıp 2008 yılından itibaren olmasının nedenin Türkiye'de uzay ve havacılık alanındaki hamlelerin ortaya çıkmasıyla birlikte jet yakıtı ve benzeri petrol ürünlerinin tedarik edilmesi dolayısıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir.

Tablo 26. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı (2008-2015) (Bin \$)

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Uçak, uzay aracı ve parçaları	717.292	480.316	2.148.818	2.464.019	1.756.973	835.736	1.397.901	1.699.338
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.045.821	964.622	1.415.520	1.217.954	1.051.147	1.174.269	1.258.743	1.223.802
3	Demir ve çelik	2.759.467	1.093.655	1.677.022	2.757.837	2.723.138	2.065.944	1.555.035	1.046.776
4	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	619.990	582.293	623.222	673.882	685.517	755.028	833.103	729.507
5	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	1.432.045	739.765	823.259	1.508.094	1.549.916	1.149.243	1.074.555	689.076
6	Eczacılık ekipmanları	516.121	522.661	521.961	817.301	570.021	506.493	598.097	556.902
7	Pamuk	619.551	526.513	802.361	1.304.677	658.073	873.877	918.240	532.285
8	Elektrik-elektronik aletler	510.407	410.137	417.687	438.480	485.420	440.193	484.184	478.308
9	Plastik ve plastik maddeler	376.972	277.310	417.896	469.085	471.363	635.752	531.926	432.822
10	Organik kimyasallar	402.258	339.832	386.610	526.452	442.894	430.083	497.305	415.372
11	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	245.592	308.334	362.726	185.159	397.378	237.106	293.609	361.804
12	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	239.967	187.889	163.432	267.026	230.657	203.290	311.640	361.570
13	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	236.310	172.001	303.902	312.986	298.118	314.571	321.649	243.689
14	Ağaç özü, lifli selülozik materyaller, atıklar vb.	111.639	106.977	166.392	154.201	168.684	201.540	169.999	182.632
15	Başka bir yerde belirtilmemiş mallar	112.388	281.039	214.767	265.035	577.821	178.559	172.669	178.408
16	Ağaç ve ağaç ürünleri, odun kömürü	56.234	63.244	67.446	85.154	156.268	109.929	118.247	172.150
17	Çeşitli Kimyasal Ürünler	141.312	116.288	129.390	166.030	141.734	146.374	196.645	164.725
18	Demir ve çelik maddeler	62.474	53.014	77.148	101.809	77.008	87.301	94.489	147.515
19	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turunçgil kabukları vb.	64.978	84.207	95.881	121.543	159.811	136.608	145.288	135.586
20	Artıklar, yemek endüstrisi artıkları, hayvan yemi	331.106	249.784	184.481	71.486	160.210	385.226	207.215	105.415
21	Plastik ve plastik maddeler	100.956	57.770	89.893	162.213	151.404	135.324	135.835	95.957
22	Nikel ve nikel maddeler	78.687	59.214	64.063	77.876	86.048	76.726	85.461	90.137
23	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	44.202	31.860	38.321	51.206	48.234	56.344	60.061	62.315
24	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	67.971	52.810	81.186	90.980	64.696	72.509	70.083	61.912
25	Suni Sentetik yün	33.569	21.534	29.645	44.965	42.763	46.091	48.534	61.713

Grafik 10. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)

3.2.2. Türkiye'nin ABD'ye İhracatı 2001-2007 ve 2008-2015 Yılları

Türkiye'nin gerek kriz öncesi dönemde gerekse de kriz sonrası dönemde ABD ile yüksek hacimlerde bir dış ticaret ilişkisi olmadığı veriler ışığında da gözlenmektedir.

Dünya üzerindeki en büyük ithalatçı ve ihracatçı ülke olarak bilinen ABD'nin dış ticaretinde Türkiye'nin ihraç kalemlerinin niteliği yahut bu pazardaki diğer ülkelere göre payının çok daha düşük seviyelerde olması bir takım görüşlere göre coğrafi uzaklıktan kaynaklanmaktadır.

Türkiye ve ABD arasındaki dış ticaret ilişkisinin içerisine her ne kadar ekonomik büyüklük ve yapı itibariyle farklı özellik gösterse de Çin Halk Cumhuriyeti'ni dahil edildiğinde coğrafi uzaklık kavramının Türkiye- ABD dış ticaretindeki oransal azlığa bir neden olarak gösterilemeyeceğini belirtmek mümkündür. Bu itibarla Türkiye üretim yapısı itibariyle ABD 'nin talep etmiş olduğu mallar içerisinde farklı bir ürün hatırı sayılır bir pay yaratamamaktadır.

Türkiye'nin 2001 yılından başlayarak 2007 yılı sonuna kadar ABD'ne gerçekleştirmiş olduğu ihracat kalemleri incelendiğinde 2006 yılına kadar bütün yıllar içerisinde örme giyim eşyası veya aksesuarı, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı kaleminin yer aldığı gözlenmektedir.

Türkiye'nin en önemli ihracat kalemlerinden biri olarak gösterilebilecek olan demir-çelik ürünleri 2004 yılından itibaren ABD pazarında önemli bir kalem olarak yer almaktadır. ABD'ne ihracat kalemleri içerisinde hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları 2001-2007 yılları arası dönemde sadece 2001 ve 2003 yıllarında ihracatta ilk beş kalem içerisinde yer alarak Türkiye'nin ABD'ye ihracatında ileri teknoloji ürün olarak yer almaktadır.

Aşağıdaki tablolardan Türkiye'nin ABD ile Küresel Finansal Kriz sonrasındaki ihracat yapısı gözlenebilmektedir.

Tablo 27. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerine İhracatı (2001-2007) (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Demir ve çelik	192.329	302.711	201.913	890.643	483.633	785.898	256.633
2	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	29.900	33.272	74.551	110.118	103.560	103.130	110.503
3	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	162.651	147.974	143.953	178.571	220.648	298.652	368.723
4	Taş, sıva, çimento, asbest, mika vb. ürünler	61.631	91.385	141.569	224.200	318.677	384.669	388.761
5	Demir ve çelik maddeler	35.744	70.819	85.463	150.313	214.954	139.081	65.485
6	Uçak, uzay aracı ve parçaları	302.503	28.965	241.220	167.573	134.623	176.872	146.668
7	Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	33.979	24.143	28.795	46.214	62.787	73.036	92.104
8	Diğer tekstil ürünleri, yıpranmış kıyafetler vb.	203.005	271.330	301.999	363.897	352.901	330.948	314.257
9	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	210.020	234.704	265.911	352.341	373.290	298.338	324.392
10	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	535.540	690.909	720.624	593.941	417.611	329.621	259.144
11	Tütün ve tütün ürünleri	143.082	107.303	100.713	144.747	164.241	139.298	172.112
12	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	472.445	506.787	519.830	565.348	497.392	349.570	227.881
13	Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	24.549	23.844	33.349	40.499	50.022	66.094	63.920
14	Suni Sentetik yün	40.371	37.365	35.556	50.633	62.566	70.385	84.042
15	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncuğil kabukları vb.	34.571	40.981	53.253	58.432	54.490	66.047	73.003
16	Silah, cephan ve parçaları	8.738	17.765	16.607	15.646	25.463	39.506	43.974
17	Lastik ve lastik maddeler	16.041	16.095	12.397	20.233	34.617	42.948	39.895
18	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	10.423	20.698	24.882	34.084	27.680	28.079	31.012
19	Plastik ve plastik maddeler	12.641	16.545	19.454	23.063	36.536	38.858	33.390
20	Organik kimyasallar	27.149	21.745	36.867	33.507	30.296	46.660	39.666
21	Suni İplik	32.611	43.647	50.141	48.840	47.839	39.194	41.217
22	Tuz, sülfür, toprak, taş, sıva, kireç ve çimento	50.857	40.959	60.988	60.832	70.794	62.826	29.439
23	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	15.052	15.547	15.888	18.479	31.552	32.890	23.872
24	Seramik Ürünler	24.016	40.755	54.427	68.128	74.827	63.718	48.336
25	Dolgu maddesi, keçe, iplik, sicim, halat	2.918	6.916	11.011	28.732	17.313	12.432	13.900

Türkiye'nin Dünya genelinden gerçekleştirmiş olduğu dış alım ve Dünya'ya yapmış olduğu dış satım rakamları göz önüne alındığında 2007 yılından 2008 yılına geçiş döneminde bir nevi Küresel Krizin patlak vermesinden önceki son iyimserlik döneminde

ithalat ve ihracat verileri artış göstererek dönem bazında zirve noktası olarak nitelendirilebilecek seviyelere gelmiştir.

Krizlerin genel özelliklerinin değerlendirildiği çalışmalarda çoğunlukla sonun yaklaştığı dönemlerde farkındalığın en düşük seviyede olduğu dönemler olduğu görüşü ifade edilmektedir.

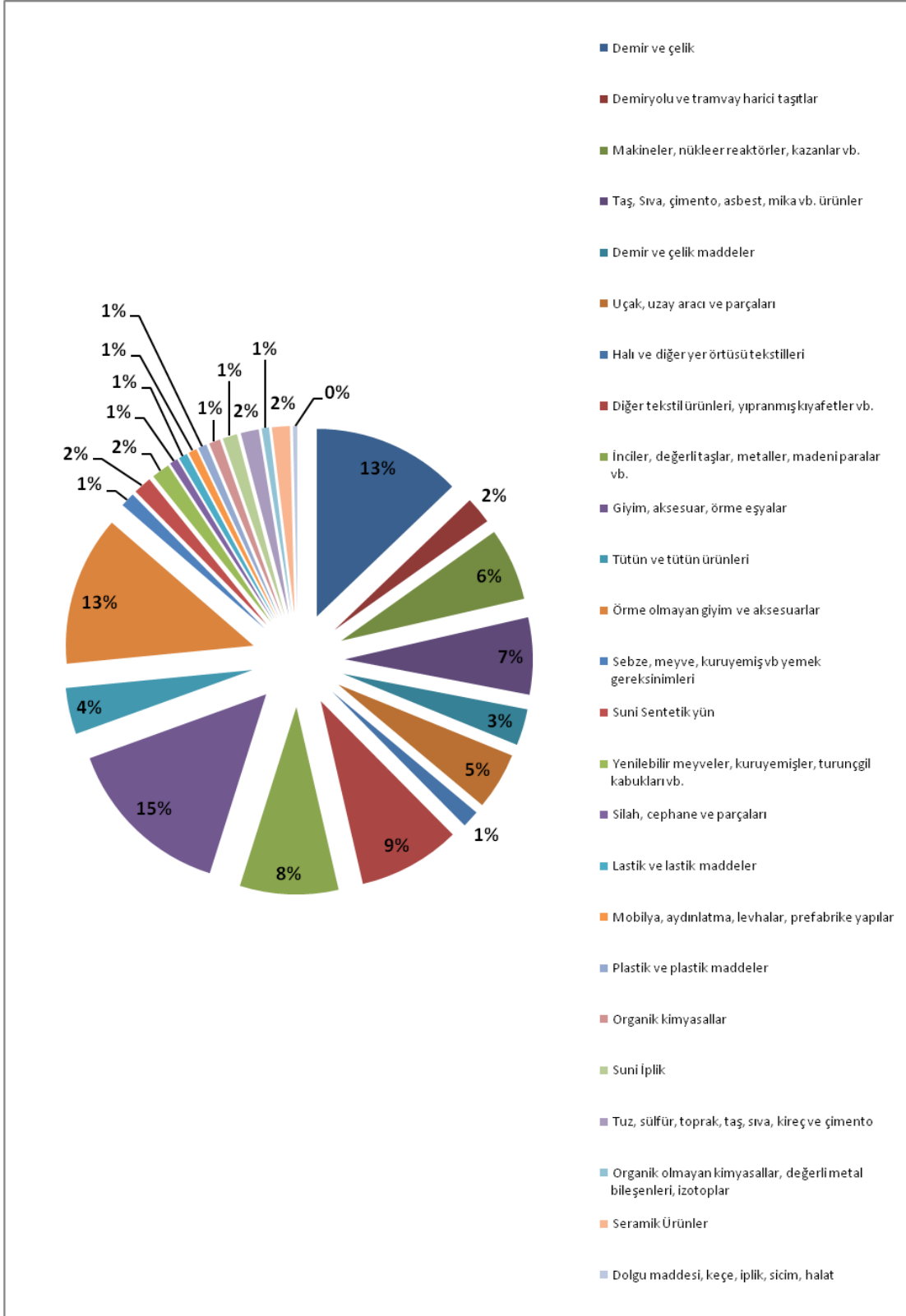
Türkiye ve ABD dış ticaretinin bu görüşü destekler nitelikte bir performans sergilediği veriler doğrultusunda gözlemlenmektedir. Ancak demir-çelik kaleminin Türkiye'nin ABD ile ihracatındaki belirleyiciliği 2006 yılından 2007 yılına geçiş döneminde yüzdesel olarak ilk beş kalem içerisinde yer almayan kalemin dış ticaret hacminde bir gerileme yaratmış ve 2008 yılında demir-çelik ihracatında ki artış her ne kadar rakam bazında 2006 yılı kadar olmasa da önemli bir etki yarattığını belirtmek mümkün gözükmemektedir.

Genel verileri incelediğimizde Türkiye'nin 2009 ve 2010 yılları boyunca bir daralma yaşadığını ortaya koymaktadır. 2008 yılından 2009 yılına geçişte İhracat rakamları toplamda yüzde 24,9 oranında azalarak hatırı sayılır bir daralmaya gitmiştir. Bu rakamın 2002 yılı rakamlarından daha geride olduğunu gözlemek mümkündür.

Önceki dönemlerde bu değerlendirmenin içine dahil edilme nedeni Türkiye açısından dış ticaret paradigmasının değişerek dış alımdan dış satıma doğru evrilmeye çalışılan bir başlangıç noktası olduğu varsayımıyla Küresel Krizin etkisiyle başlangıç noktasının dahi gerisine gidildiği vurgusunu yapmaktır. 2010 yılı 2009 yılına kıyasla daha iyi bir dönem gibi gözükse de toplam ihracat rakamı ABD ile geliştirilen ihracat rakamlarının gerisinde kalmıştır.

Demir-Çelik bir hammadde ihracatı olarak değerlendirildiğinde sanayisi gelişmiş Çin ve ABD gibi ülkelerde daralma dönemlerinde bu kalem bazındaki talebin büyük bir gerileme yaşadığını belirtmek mümkündür. Nitekim 2009 yılında ilk beş kalem ihracat malları içerisinde yer almayan demir-çelik 2010 yılında toplam mal ihracatının yüzde 7'sini, izleyen yıllarda 2013 yılı hariç hem rakamsal hem de yüzdesel olarak önemli bir pay arz etmektedir.

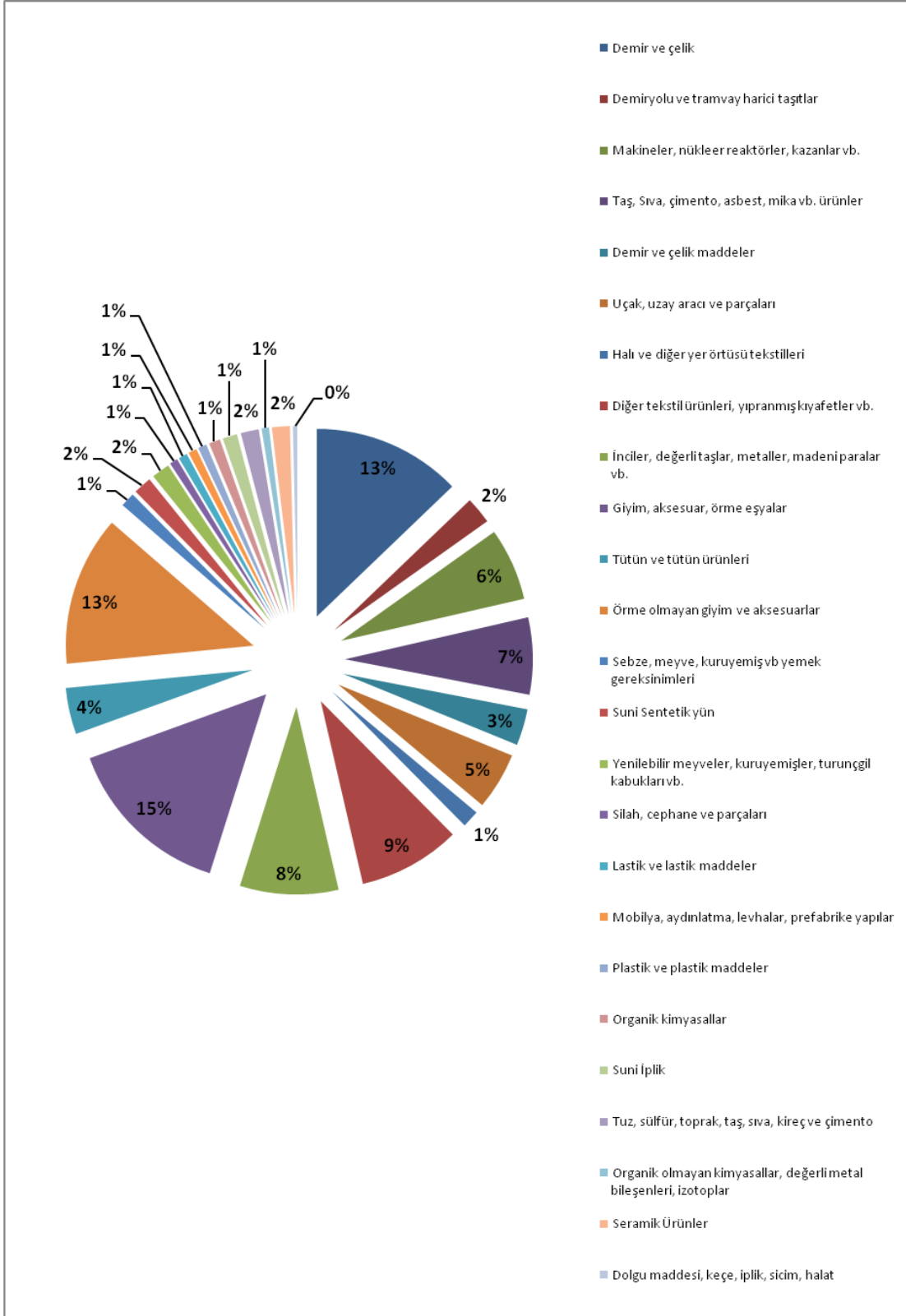
Grafik 11. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerine İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)

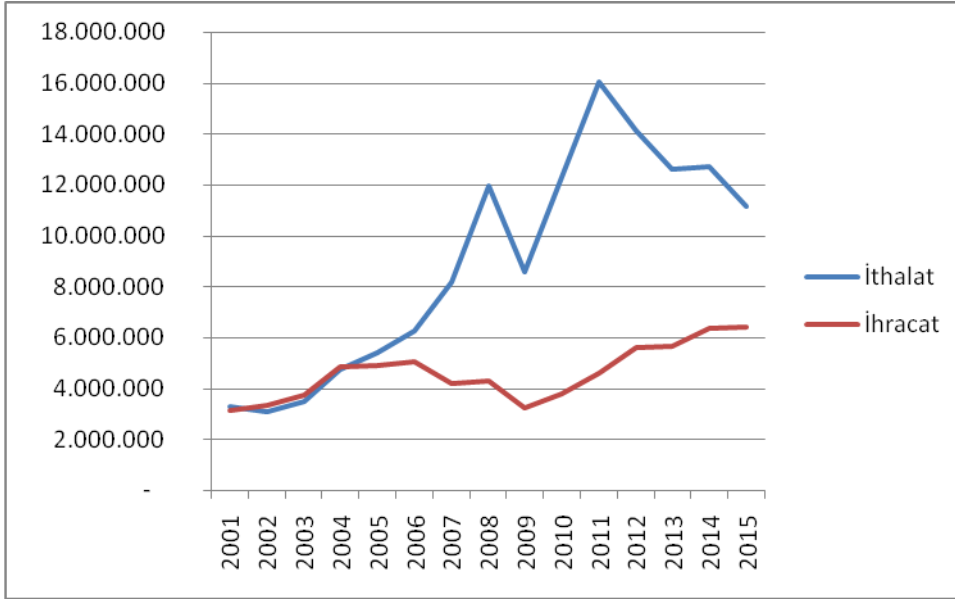
Tablo 28. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerine İhracatı (2008-2015) (Bin \$)

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Demir ve çelik	550.006	124.995	269.157	501.073	625.524	512.700	1.142.618	913.325
2	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	184.105	523.034	405.368	620.328	817.660	663.961	457.994	763.163
3	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	410.017	273.704	409.357	454.983	598.123	618.611	711.510	679.578
4	Taş, sıva, çimento, asbest, mika vb. ürünler	317.614	211.195	223.359	246.094	261.152	308.762	346.033	347.671
5	Demir ve çelik maddeler	235.019	130.606	167.841	241.941	368.619	296.455	341.414	334.629
6	Uçak, uzay aracı ve parçaları	94.360	171.436	172.006	183.248	265.905	304.767	254.666	281.145
7	Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	83.904	77.632	119.418	147.530	182.461	220.523	271.715	273.753
8	Diğer tekstil ürünleri, yıpranmış kıyafetler vb.	255.055	178.729	200.152	208.629	211.061	214.269	226.134	219.747
9	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	193.410	135.595	141.895	129.641	130.635	132.733	152.477	165.316
10	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	143.467	92.585	113.412	113.584	120.562	114.234	122.493	148.653
11	Tütün ve tütün ürünleri	96.523	184.226	110.766	107.729	166.640	148.159	189.318	148.454
12	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	150.732	80.776	101.265	107.153	117.132	114.770	113.936	124.789
13	Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	66.232	63.652	78.013	85.739	90.350	94.299	112.882	119.401
14	Suni Sentetik yün	79.527	61.955	81.646	108.944	96.973	114.601	130.338	119.175
15	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgil kabukları vb.	79.594	58.794	86.741	82.475	86.300	87.796	111.836	113.920
16	Silah, cephane ve parçaları	27.060	31.290	32.940	45.007	93.331	142.392	109.086	113.496
17	Lastik ve lastik maddeler	54.096	39.040	62.860	87.464	95.908	85.126	103.140	100.643
18	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	24.792	21.326	25.865	32.050	35.015	42.518	67.460	94.542
19	Plastik ve plastik maddeler	36.320	25.770	35.011	44.053	56.723	66.450	83.143	86.236
20	Organik kimyasallar	65.204	64.411	50.655	44.032	83.567	80.187	67.331	84.265
21	Suni İplik	47.469	30.875	48.379	54.145	58.639	69.970	70.959	83.782
22	Tuz, sülfür, toprak, taş, sıva, kireç ve çimento	35.821	13.428	27.537	32.791	35.320	49.970	62.557	82.100
23	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	35.936	26.844	45.093	69.588	79.511	71.066	80.745	82.054
24	Seramik Ürünler	35.889	19.764	28.619	31.627	42.768	51.845	63.649	71.505
25	Dolgu maddesi, keçe, iplik, sicim, halat	17.887	17.446	24.258	38.583	53.362	47.690	47.069	62.716

Grafik 12. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerine İhracatı Ürün Bazında (2008-20015)

Grafik 13. Türkiye ABD İthalat – İhracat Durumu 2001-2015 Yılları

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin ABD ile dış ticaret ilişkisi 2000'li yılların başları hariç genelde Türkiye açısından açık vererek devam etmiştir. 2002 yılından itibaren Türkiye'deki politik iklimin değişikliğinin de etkisiyle dış ticaret rakamlarındaki artış ithalat yansıdığı kadar ihracat rakamlarına yansımamıştır. Ancak dikkate değer olan nokta 2008 yılının başında en üst seviyeye gelen ithalat rakamı 2009 yılının sonu itibariyle çok keskin bir düşüş göstermiştir. Bu noktada iki ülke arasındaki ticaretin 2009 yılında büyük oranda etkilendiğini belirtmek mümkündür.

Kriz sürecinin sonrasında dış ticaret rakamları 2007 yılı rakamlarına ancak 2010 yılı sonunda ulaşabilmiştir. Normalde sadece ABD ile olan ticarete bu durum ortaya çıkmış olsa özelden genele giden bir bakış açısı ortaya koymak mümkün olmayacaktır. Ancak 2009 yılında gerçekleşen gerileme sadece ABD özelinde değil, Türkiye'nin önemli sayılabilecek dış ticaret partnerlerinin genelinde gözlemlenebilmiştir.

3.2.3 Türkiye'nin Japonya İle Dış Ticaret İlişkisi 2001-2007 ve 2008-2015 Yılları Arası Dönem

Türkiye'nin önemli dış ticaret ilişkisi bulunan ülkeler arasında Japonya ön sıralarda yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda Japonya'nın 2001 yılından başlayarak 2007 yılı sonuna kadar Türkiye'ye ihraç etmiş olduğu ürünleri ilk beş kalem bazında gözlemlemek mümkündür.

Tablo 29. Türkiye'nin Japonya'dan İthalatı 2001-2007 Yılları (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	370.368	596.756	783.463	931.809	1.060.404	1.182.855	1.381.598
2	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	112.022	146.612	325.792	616.721	535.539	514.246	795.288
3	Elektrik-elektronik aletler	106.423	178.820	249.434	407.264	528.048	580.851	506.417
4	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	76.157	104.412	148.298	190.828	218.491	231.114	239.472
5	Demir ve çelik	4.331	13.087	25.664	27.350	39.036	43.882	55.266
6	Lastik ve lastik maddeler	16.251	28.101	32.214	51.910	59.729	90.011	98.721
7	Plastik ve plastik maddeler	17.343	31.574	45.600	65.520	83.475	67.555	128.977
8	Demir ve çelik maddeler	264.796	99.825	48.273	36.317	39.189	43.980	44.680
9	Gemiler, botlar ve diğer yüzen yapıları	158.437	43.798	11.970	24.861	201.474	40.495	34.163
10	Organik kimyasallar	47.449	50.647	52.235	59.808	65.196	64.028	62.600
11	Çeşitli Kimyasal Ürünler	7.760	10.915	16.769	20.128	19.921	24.831	29.297
12	Suni Sentetik yün	7.856	13.704	8.218	9.253	8.177	11.882	18.296
13	Eczacılık ekipmanları	24.497	20.866	27.626	43.842	42.412	37.536	38.471
14	Fotoğrafik ve sinematoğrafik ürünler	19.515	19.929	23.839	30.999	27.898	34.048	38.385
15	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	11.354	15.263	16.018	18.911	18.295	18.683	23.879
16	Çeşitli İmal Ürünler	11.041	15.533	18.588	24.840	27.425	26.683	32.105
17	Alet edevat, kesici vb metal ürünler	1.886	2.570	4.512	10.110	18.429	70.610	19.430
18	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	302	3.673	3.412	4.256	3.310	6.053	14.159
19	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	308	487	1.838	4.089	3.987	4.262	4.556
20	Suni İplik	13.526	20.096	24.069	27.493	25.784	27.716	29.824
21	Nikel ve nikel maddeler	101	194	38	-	3	20	23
22	Aluminyum ve aluminyum maddeler	3.081	4.091	3.929	11.295	12.185	16.207	17.857
23	Sabunlar, yağlar, cilalar, mumlar ve modelleme hamurları	3.536	4.431	4.824	6.122	5.098	4.247	5.376
24	El ve duvar saatleri ve parçaları	2.613	2.926	4.726	5.413	7.297	5.798	6.313
25	Çeşitli Metal Ürünler	2.007	3.993	6.398	7.264	9.203	10.201	13.672

İthalat yönlü inceleme yapıldığında ve Japonya'dan ithal edilen ürünlere baktığımız da Türkiye açısından önem arz eden ve çalışmanın önceki bölümlerinde de vurgulandığı üzere Türkiye'nin üretiminde yetersiz olduğu ileri teknoloji ürünlerinde başvurulmuş önemli bir ithalat pazarı olduğu gözlemlenebilmektedir.

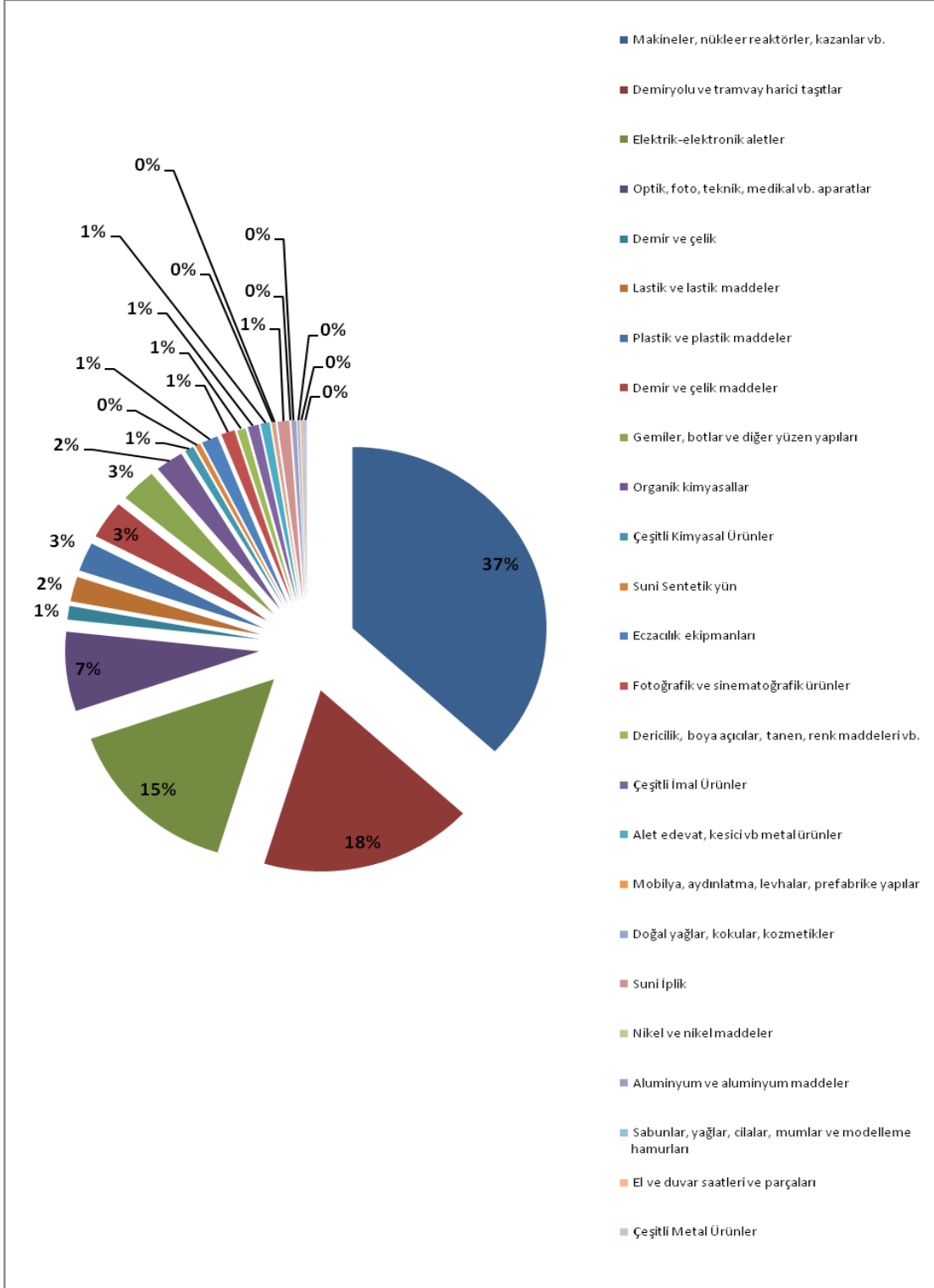
2001 yılından başlayarak 2007 yılı sonuna kadar istisnasız 1. kalem Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları faslıdır. Gerek otomotiv gerekse de makine üretiminde dünya ekonomisinde çok önemli bir yere sahip olduğu bilinen Japonya'nın ihraç kalemlerinin sadece Türkiye'nin değil bütün dünya ülkelerinin talebini karşıladığı bilinen bir gerçektir.

Bunların dışında elektronik alet, araçlar ve araçların aksam ve parçaları da yıllar içerisinde değişkenlik gösteren önemli birer ithal kalemidir. 2001 yılından itibaren Japonya'dan gerçekleştirilen ithalat rakamlarında ki diğer bir husus ithalat hacminin 2007 yılına gelindiğinde ithalat hacminin yüzde 283 oranında büyüme göstermesidir. Bu durum nitelikli tüketim malları başka bir deyişle yüksek teknoloji üreten ve ihraç eden ülkeler karşısında o ülkelerin ihraç kalemlerine eş değer ürün üretmediğiniz durumlarda genel olarak gözlemlenebilmektedir.

Nitekim Japonya ile dış ticaret ithalat kalemlerinden de görüleceği üzere 2001-2007 yılları arası dönemde kısaca makinalar ve demiryolu dışındaki motorlu kara araçları fasılları ilk iki sırada yer almıştır. Buna karşın Türkiye'nin ihraç kalemleri içerisinde ilk iki kalem tütün ve mamüllerinin yanı sıra kısaca deniz mahsülleri diye adlandırılabilir fasıllardır. Yani Türkiye'nin ilk iki ihraç kalemi sofistasyonu düşük mamüller iken karşı ülkeden temin edilen mallar yüksek teknoloji ürünleridir. Bu durumda ihracatın ithalatı karşılama oranı bu dönem aralıklarında hiç bir zaman 1'den büyük olmamıştır. Doğal olarak dış ticaret dengesi rakamları her yıl eksi olarak gerçekleşmiştir.

Her ne kadar Türkiye'nin Dünya ile olan dış ticaret hacminde Japonya çok büyük bir yüzdesel pay işgal etmese de bundan sonraki bölümler de sıkça vurgu yapılacak olan yüksek teknoloji üretmememe durumu, partnerinizin gelişmiş bir ekonomi olması durumunda dış ticaret hacmi küçük yada büyük olsun rakamlara olumsuz bir şekilde yansımaktadır.

Grafik 14. Türkiye'nin Japonya'dan İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)

Tablo 30. Türkiye'nin Japonya'dan İthalatı 2008-2015 Yılları

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.384.963	909.590	1.104.552	1.362.256	1.258.573	1.527.896	1.286.418	1.206.489
2	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	791.573	445.481	737.539	737.083	489.431	429.921	403.660	486.014
3	Elektrik-elektronik aletler	500.710	401.548	297.830	364.374	340.227	300.903	277.697	274.618
4	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	281.279	180.005	205.355	246.098	224.638	235.032	245.877	227.980
5	Demir ve çelik	61.567	36.969	114.073	282.477	349.918	204.610	173.951	197.901
6	Lastik ve lastik maddeler	112.233	98.234	126.106	146.287	151.242	176.024	164.307	127.606
7	Plastik ve plastik maddeler	162.755	163.186	132.407	146.206	134.279	105.253	110.914	109.739
8	Demir ve çelik maddeler	64.821	45.600	46.832	62.839	58.190	59.406	65.048	76.871
9	Gemiler, botlar ve diğer yüzen yapıları	142.995	129.135	113.929	438.627	172.506	72	46.082	53.946
10	Organik kimyasallar	54.159	38.125	40.049	34.728	32.937	38.881	43.569	44.375
11	Çeşitli Kimyasal Ürünler	36.275	38.377	38.441	38.258	37.775	36.325	42.086	33.531
12	Suni Sentetik yün	17.911	23.947	30.621	16.033	13.093	12.170	26.259	31.263
13	Eczacılık ekipmanları	49.104	49.341	47.798	43.575	36.466	30.505	32.559	29.699
14	Fotoğrafik ve sinematografik ürünler	43.357	39.055	37.773	42.088	41.380	41.415	37.582	28.085
15	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	22.359	18.535	19.401	22.249	21.344	25.458	31.768	27.916
16	Çeşitli İmal Ürünler	32.848	25.710	28.388	33.522	27.839	23.558	24.359	21.625
17	Alet edevat, kesici vb metal ürünler	64.811	10.268	15.221	23.346	43.080	27.373	25.530	16.465
18	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrik yapılar	25.658	15.138	18.110	17.467	21.245	15.727	13.745	12.442
19	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	6.169	5.985	5.053	7.626	9.224	11.540	12.030	12.157
20	Suni İplik	26.373	16.078	18.678	14.981	10.208	9.449	9.833	10.424
21	Nikel ve nikel maddeler	82	11	26	755	1.714	818	1.115	10.257
22	Aluminyum ve aluminyum maddeler	24.632	11.640	13.511	16.410	15.127	17.356	15.343	9.529
23	Sabunlar, yağlar, cilalar, mumlar ve modelleme hamurları	5.984	6.008	7.316	9.310	11.066	12.515	10.312	9.297
24	El ve duvar saatleri ve parçaları	5.711	4.783	7.729	9.215	10.842	15.457	15.260	8.491
25	Çeşitli Metal Ürünler	15.385	7.545	11.231	14.106	12.144	9.196	11.367	8.350

Türkiye'nin bu yıllar aralığında göstermiş olduğu büyüme performansı ile doğru orantılı büyüyen dış ticaret hacmi her ne kadar ihracat yönlü bir dış ticaret paradigması ortaya koymuşsa da üretilemeyen ürünlerin dış pazarlardan teminini zorunlu hale getirmektedir.

2008 Küresel Finansal Krizin ortaya çıktığı yılda ithalat rakamlarında ki büyümenin yaklaşık yüzde 10 seviyelerinde olduğunu gözlemek mümkündür. Ancak 2009 yılında Krizin etkisinin Türkiye'de hissedilmesiyle ithalat hacminde yaklaşık yüzde 30 oranında düşüş gözlemlenebilmektedir.

2010 yılında bir önceki yıla kadar bir artış gözlemlense de bu yılda gerçekleşen rakamlar 2008 yılı rakamlarının çok gerisindedir.

2008-2015 yılları arası dönemde de Japonya'dan gerçekleştirilen ithalatın genel görünümü içerisinde demir-çelik faslı yüzdesel olarak düşük bir yere sahip olsa da 2010 yılından itibaren ithalat sepetinin içerisinde olduğunu gözlemek mümkündür.

Japonya ile Türkiye arasındaki dış ticarete ithalat kalemleri ve rakamlarında gerek hacim bazında gerekse de ihraç edilen ürünlerin sofistیکasyonu açısından çok büyük farklar olduğunu gözlemlemenin mümkün olduğu önceki bölümlerde de belirtilmiştir. Bu noktada ileri teknoloji ürünü olarak değerlendirilebilecek Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları ve hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları 2004 ve 2007 yılları içerisinde ihracat sepeti içerisinde düşük bir oranda yer almıştır.

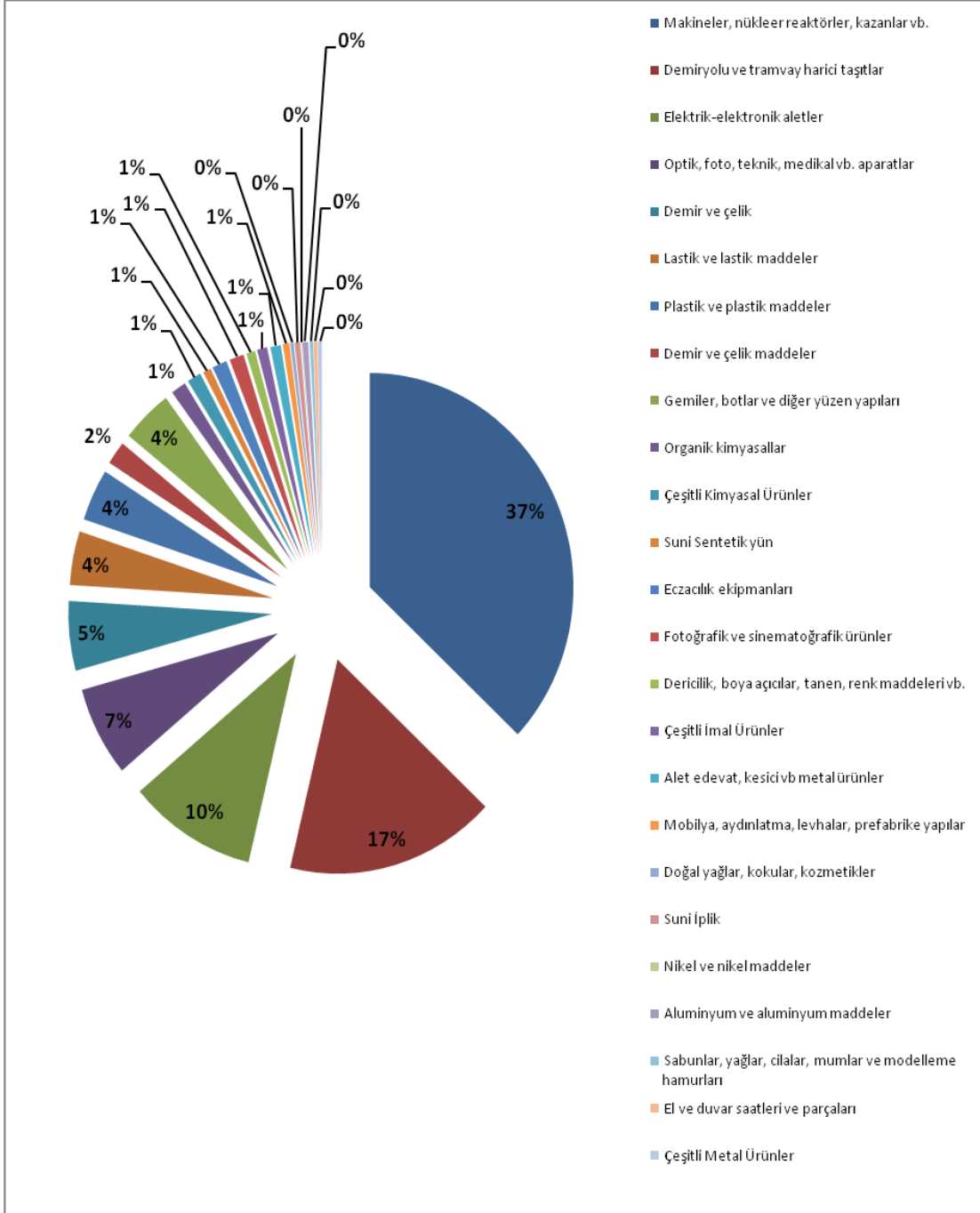
Bunun dışında 2001 yılından itibaren Japonya'ya ihracatı gerçekleştirilen ürünler içerisinde sebzeler-meyveler- sert kabuklu meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar, balıklar-kabuklu hayvanlar- yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar, tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler gibi gıda ve ham madde ürünlerinin ihracat sepeti içerisinde üst sıralarda olduğunu görmek mümkündür.

Gıda ihracatı yahut tekstil ihracatı Türkiye'nin rekabetçi olabileceği sektörler arasındadır ve pek tabii ki bu kalemlerin ihracını yapmak ve sektörel olarak pazar payı

yaratmak önemli bir husustur. Ancak yurtdışı pazarlarda sadece bu ürünlerle olmak enerji ithalatçısı bir ülke olarak dış ticaret açığının kapatılması ve dış ticaret fazlası vermek gibi bir amaç olduğunda yeterli olmamaktadır. Bu noktada 2001-2007 yılları arası dönemde Türkiye'nin Japonya'dan ithalatı Japonya'nın Türkiye'den ithalatına kıyasla yaklaşık 10 katından daha fazla bir hacimde seyrettiği görülmektedir.

Gelişmiş ekonomilere yapılan ihracat her ne olursa olsun dikkate alınması gereken önemli birer atılımdır. Ancak ülkelere gerçekleştirilen ihracatta hedef mutfaklarda sadece gıda veya tekstil de kumaş olarak bulunmak olmamalıdır. Mutfaklarda dayanıklı tüketim malı üretmek yada tekstil ise marka olarak bilinirlik yaratmak bu açığı kapatmanın tek yolu olarak değerlendirilmektedir.

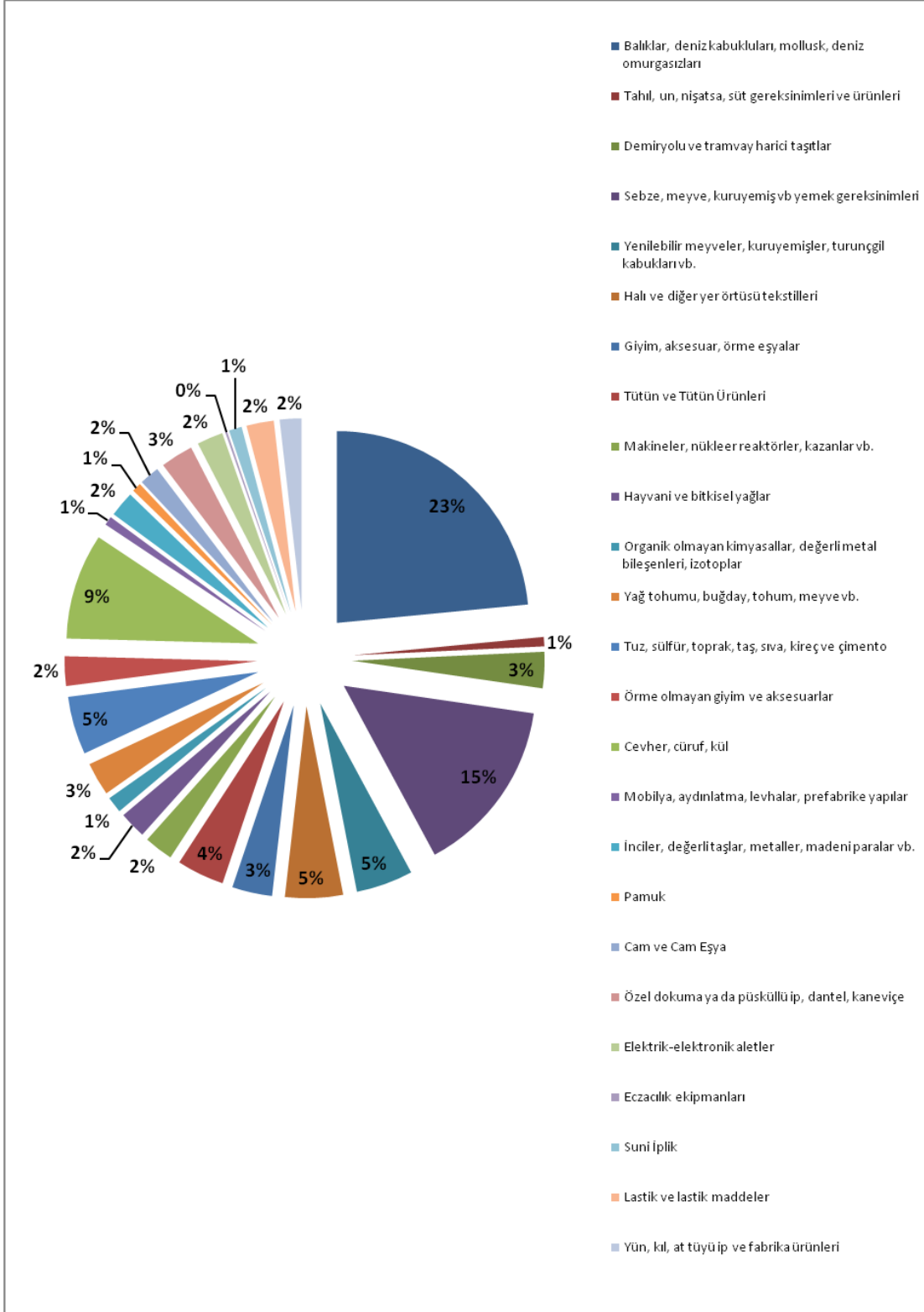
Grafik 15. Türkiye'nin Japonya'dan İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)

Tablo 31. Türkiye'nin Japonya'ya İhracatı 2001-2007 Yılları (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Balıklar, deniz kabukluları, mollusk, deniz omurgasızları	5.051	23.351	16.905	49.403	58.284	66.973	45.356
2	Tahıl, un, nişasta, süt gereksinimleri ve ürünleri	198	357	1.076	1.759	1.643	2.080	1.792
3	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	2.270	2.691	3.980	6.063	5.182	6.524	7.779
4	Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	19.141	20.887	18.356	25.331	27.654	30.027	26.452
5	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgil kabukları vb.	5.167	4.715	5.500	7.164	10.593	10.558	10.499
6	Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	8.341	6.287	5.671	5.214	7.756	7.789	13.917
7	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	2.935	6.441	7.481	6.084	5.774	5.899	3.619
8	Tütün ve Tütün Ürünleri	15.608	6.195	15.672	477	7.211	27	17
9	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.880	1.070	2.639	7.144	3.959	4.767	6.045
10	Hayvani ve bitkisel yağlar	1.317	1.144	1.927	2.402	3.992	6.900	7.847
11	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	550	1.160	1.594	2.574	3.002	4.274	2.277
12	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	1.822	2.335	3.701	3.966	5.740	5.408	8.673
13	Tuz, sülfür, toprak, taş, sıva, kireç ve çimento	11.951	5.171	7.035	6.401	7.959	7.901	9.000
14	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	2.381	2.835	2.817	4.828	4.872	6.377	4.031
15	Cevher, cüruf, kül	7.778	10.781	10.862	8.658	25.025	37.481	372
16	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	530	494	1.741	1.483	870	856	2.469
17	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	3.749	3.540	4.314	3.829	3.197	2.977	2.532
18	Pamuk	620	832	944	1.215	733	1.264	3.178
19	Cam ve Cam Eşya	3.160	2.421	2.342	2.121	2.666	3.382	2.816
20	Özel dokuma ya da püsküllü ip, dantel, kaneviçe	4.442	4.370	3.200	4.599	4.550	5.169	4.694
21	Elektrik-elektronik aletler	3.458	1.103	1.169	5.021	5.706	6.163	2.221
22	Eczacılık ekipmanları	33	-	15	8	76	280	1.483
23	Suni İplik	377	1.383	1.998	1.956	1.955	2.298	2.253
24	Lastik ve lastik maddeler	1.067	466	1.251	2.017	6.186	8.610	6.433
25	Yün, kıl, at tüyü ip ve fabrika ürünleri	3.486	2.934	3.408	2.484	2.503	3.264	2.603

Grafik 16. Türkiye'nin Japonya'ya İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)

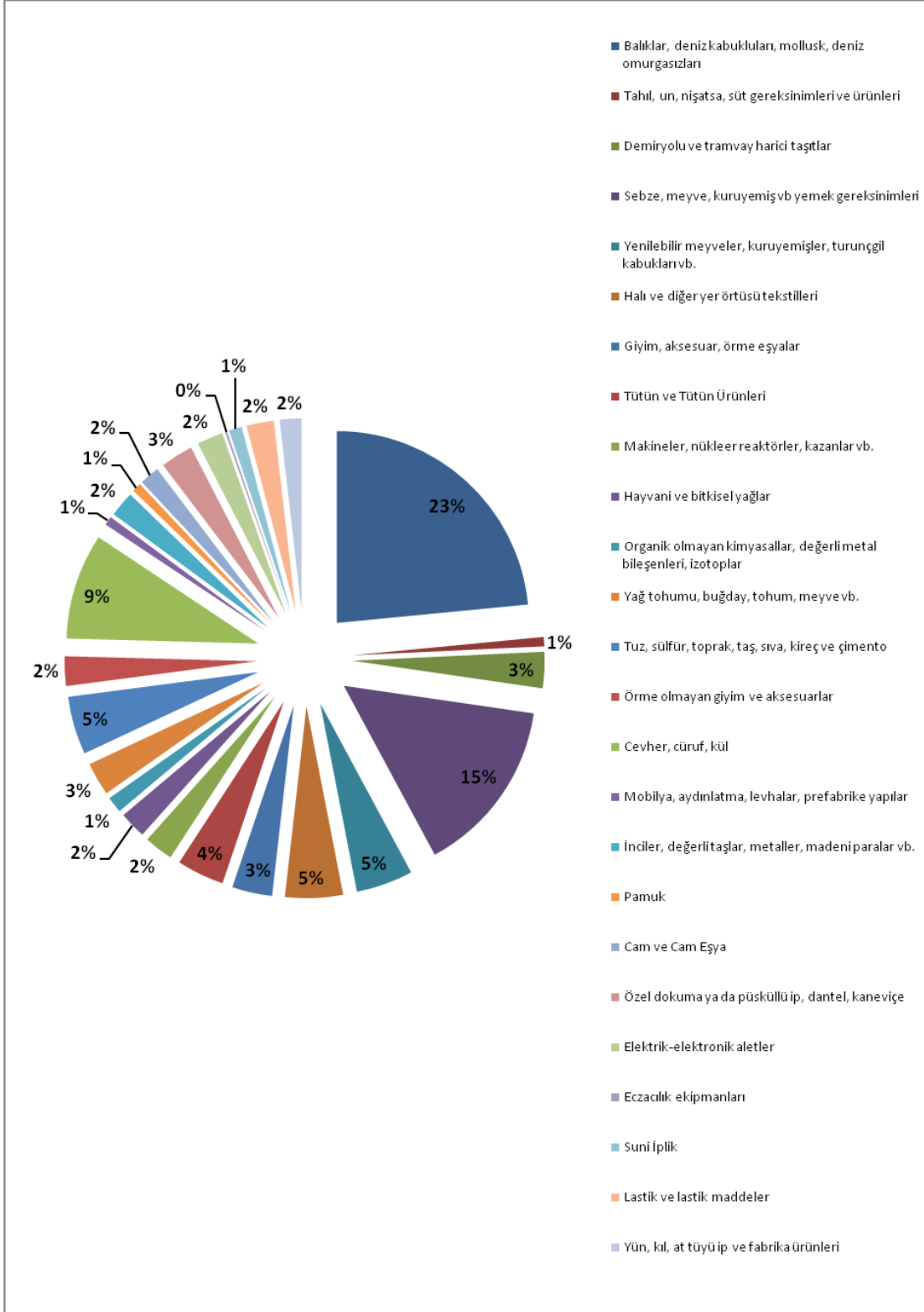
2008-2015 yılları arası dönemde de balıklar-kabuklu hayvanlar- yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar fasılı Türkiye'nin ihracatında ilk kalem olarak görünmektedir.

İthalat rakamlarında da olduğu gibi ihracat rakamlarında da 2008 yılından 2009 yılına geçişte yaklaşık yüzde 30 oranında bir daralma olmuş ancak burada zaten çok büyük bir hacmi olmayan dış ticaretin Türkiye'nin genel ihracat rakamlarında büyük bir değişiklik yarattığını belirtmek mümkün gözükmemektedir.

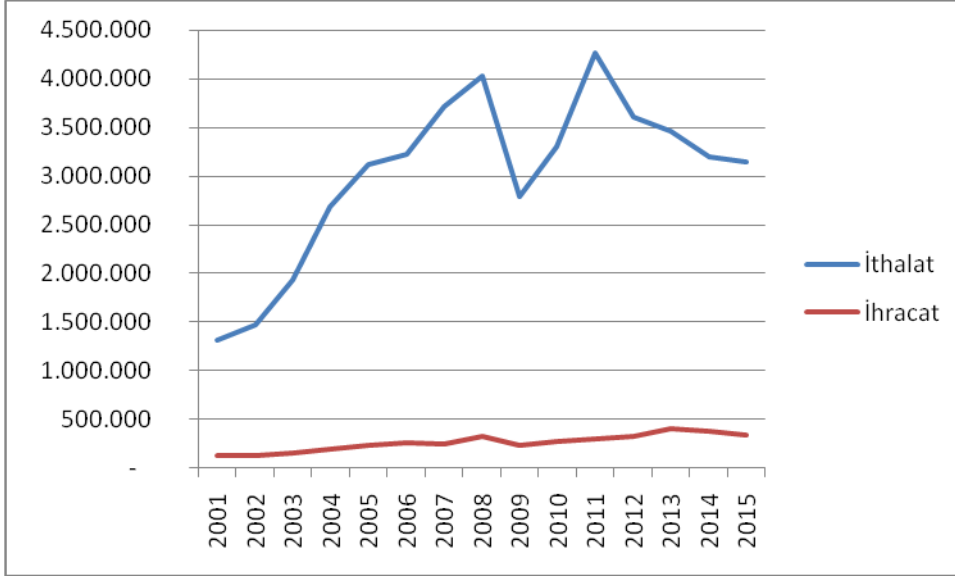
Tablo 32. Türkiye'nin Japonya'ya İhracatı 2008-2015 Yılları (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Balıklar, deniz kabukluları, mollusk, deniz omurgasızları	5.051	23.351	16.905	49.403	58.284	66.973	45.356
2	Tahıl, un, nişatsa, süt gereksinimleri ve ürünleri	198	357	1.076	1.759	1.643	2.080	1.792
3	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	2.270	2.691	3.980	6.063	5.182	6.524	7.779
4	Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	19.141	20.887	18.356	25.331	27.654	30.027	26.452
5	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgil kabukları vb.	5.167	4.715	5.500	7.164	10.593	10.558	10.499
6	Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	8.341	6.287	5.671	5.214	7.756	7.789	13.917
7	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	2.935	6.441	7.481	6.084	5.774	5.899	3.619
8	Tütün ve Tütün Ürünleri	15.608	6.195	15.672	477	7.211	27	17
9	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.880	1.070	2.639	7.144	3.959	4.767	6.045
10	Hayvani ve bitkisel yağlar	1.317	1.144	1.927	2.402	3.992	6.900	7.847
11	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	550	1.160	1.594	2.574	3.002	4.274	2.277
12	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	1.822	2.335	3.701	3.966	5.740	5.408	8.673
13	Tuz, sülfür, toprak, taş, sıva, kireç ve çimento	11.951	5.171	7.035	6.401	7.959	7.901	9.000
14	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	2.381	2.835	2.817	4.828	4.872	6.377	4.031
15	Cevher, cüruf, kül	7.778	10.781	10.862	8.658	25.025	37.481	372
16	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	530	494	1.741	1.483	870	856	2.469
17	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	3.749	3.540	4.314	3.829	3.197	2.977	2.532
18	Pamuk	620	832	944	1.215	733	1.264	3.178
19	Cam ve Cam Eşya	3.160	2.421	2.342	2.121	2.666	3.382	2.816
20	Özel dokuma ya da püsküllü ip, dantel, kaneviçe	4.442	4.370	3.200	4.599	4.550	5.169	4.694
21	Elektrik-elektronik aletler	3.458	1.103	1.169	5.021	5.706	6.163	2.221
22	Eczacılık ekipmanları	33	-	15	8	76	280	1.483
23	Suni İplik	377	1.383	1.998	1.956	1.955	2.298	2.253
24	Lastik ve lastik maddeler	1.067	466	1.251	2.017	6.186	8.610	6.433
25	Yün, kıl, at tüyü ip ve fabrika ürünleri	3.486	2.934	3.408	2.484	2.503	3.264	2.603

Grafik 17. Türkiye'nin Japonya'ya İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)

Grafik 18. Türkiye'nin Japonya İthalat – İhracat Durumu 2001-2015 Yılları

Yukarıdaki grafikten anlaşılacağı üzere ihracat yönüyle gayet sınırlı rakamlarla ifade edebileceğimiz Türkiye-Japonya dış ticaret ilişkisi kriz sonrası dönemde 4 milyar USD'nin üzerine çıkmıştır. Ancak 2008'den 2009'a geçiş dönemindeki sert düşüş Japonya özelinde de net olarak gözlemlenebilmektedir.

Grafiği hacmi sebebiyle ithalat yönlü değerlendirmek gerekmektedir. Şöyle ki 2008 rakamları 2011 yılı itibariyle ancak kriz öncesi rakamlarına ulaşabilmiştir. İhracat rakamları 2001 yılından başlayarak 2015 yılına kadar hiç bir zaman 500 milyon dolar seviyesini yakalayamamış olsa da 2008 yılından 2009 yılına geçiş döneminde de azalış göstermiştir.

3.2.4. TÜRKİYE İLE ÇİN HALK CUMHURİYETİ DIŞ TİCARET İLİŞKİSİ

Dünyanın üretim tesisi olarak değerlendirilebilecek olan Çin Halk Cumhuriyeti gerek ucuz iş gücü ve üretim olanakları dolayısıyla son yıllarda doğrudan yabancı yatırımı en çok çeken ülkeler arasında yer almaktadır.

Tablo 33. Türkiye'nin Çin'den İthalatı 2001-2007 Yılları (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Balıklar, deniz kabukluları, mollusk, deniz omurgasızları	5.051	23.351	16.905	49.403	58.284	66.973	45.356
2	Tahıl, un, nişatsa, süt gereksinimleri ve ürünleri	198	357	1.076	1.759	1.643	2.080	1.792
3	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	2.270	2.691	3.980	6.063	5.182	6.524	7.779
4	Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	19.141	20.887	18.356	25.331	27.654	30.027	26.452
5	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgil kabukları vb.	5.167	4.715	5.500	7.164	10.593	10.558	10.499
6	Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	8.341	6.287	5.671	5.214	7.756	7.789	13.917
7	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	2.935	6.441	7.481	6.084	5.774	5.899	3.619
8	Tütün ve Tütün Ürünleri	15.608	6.195	15.672	477	7.211	27	17
9	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.880	1.070	2.639	7.144	3.959	4.767	6.045
10	Hayvani ve bitkisel yağlar	1.317	1.144	1.927	2.402	3.992	6.900	7.847
11	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	550	1.160	1.594	2.574	3.002	4.274	2.277
12	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	1.822	2.335	3.701	3.966	5.740	5.408	8.673
13	Tuz, sülfür, toprak, taş, sıva, kireç ve çimento	11.951	5.171	7.035	6.401	7.959	7.901	9.000
14	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	2.381	2.835	2.817	4.828	4.872	6.377	4.031
15	Cevher, cüruf, kül	7.778	10.781	10.862	8.658	25.025	37.481	372
16	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	530	494	1.741	1.483	870	856	2.469
17	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	3.749	3.540	4.314	3.829	3.197	2.977	2.532
18	Pamuk	620	832	944	1.215	733	1.264	3.178
19	Cam ve Cam Eşya	3.160	2.421	2.342	2.121	2.666	3.382	2.816
20	Özel dokuma ya da püsküllü ip, dantel, kaneviçe	4.442	4.370	3.200	4.599	4.550	5.169	4.694
21	Elektrik-elektronik aletler	3.458	1.103	1.169	5.021	5.706	6.163	2.221
22	Eczacılık ekipmanları	33	-	15	8	76	280	1.483
23	Suni İplik	377	1.383	1.998	1.956	1.955	2.298	2.253
24	Lastik ve lastik maddeler	1.067	466	1.251	2.017	6.186	8.610	6.433
25	Yün, kıl, at tüyü ip ve fabrika ürünleri	3.486	2.934	3.408	2.484	2.503	3.264	2.603

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere 2000 yılında 1 milyar doları bulmayan Türkiye'nin Çin'den gerçekleştirmiş olduğu ithalat rakamı 2002 yılına geçişte yüzde 40 civarında artış gösterdiği gözlemlenebilmektedir. Bu noktada belirtmek de fayda olan husus büyüme performansı sergilemek gibi bir ekonomik politika istenildiğinde ağır sanayi yatırımları yahut tesislerine sahip olmadığınız takdirde ödenmesi gereken bedel cari açıktır.

Türkiye'de bu noktada 2001 yılında 900 milyon USD seviyesinde gerçekleştirmiş olduğu ithalat hacmini 2006 yılı sonu gerçekleşen rakamlar incelendiğinde ilgili yıla kıyasla ithalat hacmini 10 kat arttırmıştır.

Bu noktada ürün sofistیکasyonu kavramının Çin açısından da büyük bir öneme haiz olduğunu gözlemek mümkündür. 2001 yılından başlamak kaydıyla 2015 yılına kadar gerçekleşen rakamlara bakıldığında Çin'den ithalatımızda her yıl ithalatın ilk iki kaleminin elektrik ve elektronik ekipmanlar ve Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları faslının istisnasız üst sırada olduğunu gözlemek mümkündür.

2008 yılı Küresel Finansal Krizinin ortaya çıktığı yıl ithalat bir önceki yıla oranla artış ivmesini önceki yıllarda olduğu gibi sergilemiş ancak 2009 yılında önceki bölümlerde gözlemlenebildiği üzere yaklaşık 3 milyar USD civarında düşüş göstermiştir. Japonya ve ABD örneklerinde bu geçiş döneminde düşüş trendinin 2010 yılına da sirayet ettiği gözlemlenebilmektedir. Ancak Çin örneğinde bu durumu gözlemek mümkün gözükmemektedir.

Bu durumu Krizin etkisinin Çin Halk Cumhuriyeti Türkiye dış ticaretinde artçı şokların genel olarak ekonomik ilişkileri etkilediği dönemde 2009 hariç hissedilmediği değerlendirmesi yapılabilir. Çünkü 2009 yılında 2010 yılına geçildiğinde ithalat rakamları 2008 yılının da ötesine geçmiştir.

Türkiye'nin bütün Dünya'dan gerçekleştirmiş olduğu ithalat rakamları incelendiğinde Çin'in Türkiye'nin ithalatında yaklaşık yüzde 10'luk bir paya sahip olduğu gözlemlenebilmektedir.

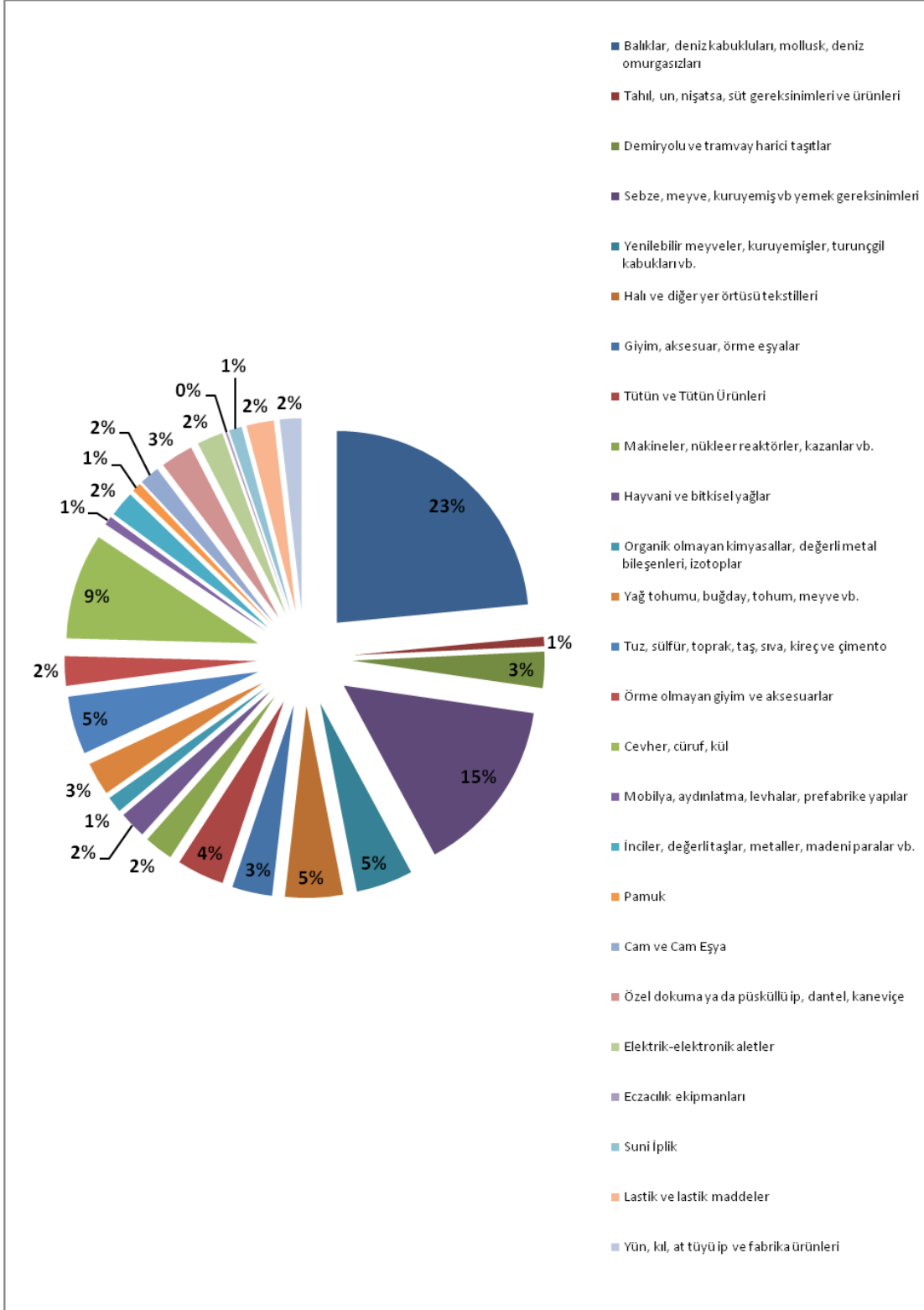
Bir takım çalışmalar ışığında Türkiye 2013 yılı itibarıyla makine ithalatının %26'sını Çin Halk Cumhuriyeti'nden gerçekleştirmiştir.

Dış Ticaret rakamlarını fasıllar bazında incelenen çalışmamızda 2'li fasılları baz alarak değerlendirme yapılmaya çalışılmış ve genel görünüm sergilenmeye çalışılmıştır. Bu duruma 6'lı fasıl ayırımında bakıldığında Türkiye'nin Çin'den en fazla ithalat yaptığı ürünlerin bir çoğunda Çin'den ithalat yapmanın birim fiyatı, başka bir ülkeden ithalat yapıldığındaki maliyetin çok çok altında gözükmektedir.

“Çin'in, Türkiye'ye yoğun ihracat yaptığı sektörlerin hepsinde büyük fiyat rekabetçiliğine sahip olup ağırlıklandırılmış dünya ortalama birim fiyatlarının oldukça altındaki fiyatlarda Türkiye'ye mal satmaktadır. Örneğin Türkiye 1,3 milyar dolarlık taşınabilir dizüstü bilgisayar ithalatını Çin'den kilogram fiyatı 168 dolara yaparken, Çin dışında bir ülkeden ithal etmesinin kilogram fiyatı 325 dolar. Yine telsiz ve uzaktan kumanda aksam ve parçaları sektöründe Çin dışında bir ülkeden ithal etmesinin fiyatı 259 dolar iken, Çin'den ithal etmenin birim fiyatı 32 dolardır.”

<http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum;s;72>

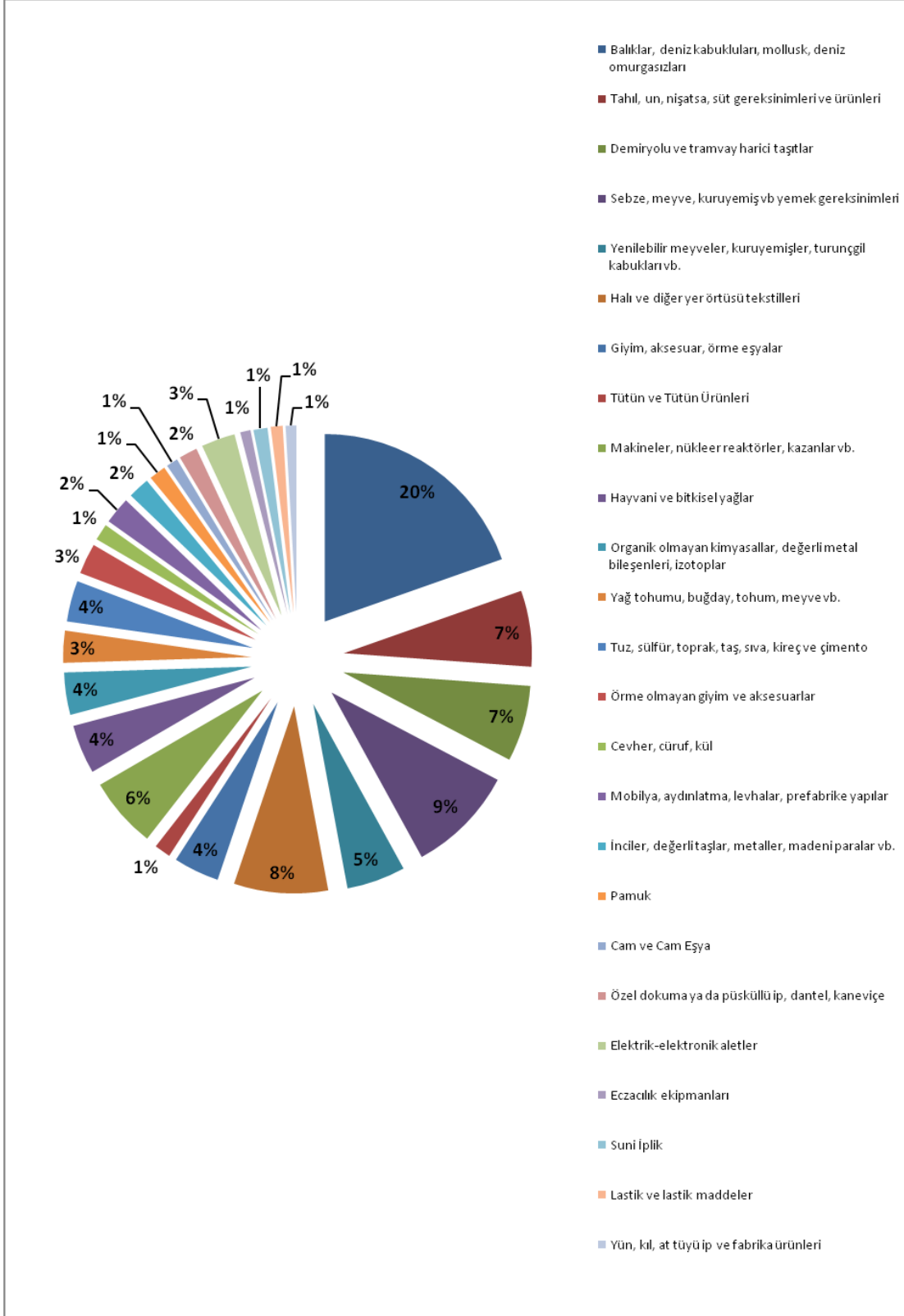
Grafik 19. Türkiye'nin Çin'de İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)

Tablo 34. Türkiye'nin Çin'den İthalatı 2008-2015 Yılları (Bin \$)

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Elektrik-elektronik aletler	3.943.623	3.343.963	4.327.787	5.032.759	5.582.098	6.696.968	6.482.974	6.953.210
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	3.247.283	3.303.154	3.616.111	4.505.206	5.053.813	6.017.422	5.248.530	5.226.141
3	Demir ve çelik	876.702	248.491	398.362	412.825	311.799	365.471	648.859	1.317.414
4	Plastik ve plastik maddeler	466.955	343.080	554.382	771.184	777.992	1.019.693	993.802	889.199
5	Demir ve çelik maddeler	389.034	309.065	464.257	596.592	593.556	687.674	694.624	803.970
6	Organik kimyasallar	325.598	288.767	426.409	605.472	539.389	599.445	718.931	740.930
7	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	411.103	296.103	485.777	617.173	559.763	688.837	777.301	671.267
8	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	332.344	249.760	442.057	566.759	509.855	552.181	603.855	665.188
9	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	291.585	249.627	390.367	459.530	451.342	611.469	625.317	584.399
10	Suni İplik	497.542	272.157	360.148	462.253	554.659	547.482	578.390	534.770
11	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	212.945	359.793	577.824	748.303	521.056	563.140	560.740	523.632
12	Oyun, oyuncak ve spor gereksinimleri	317.697	263.341	392.236	542.113	492.391	495.246	563.548	459.966
13	Ayakkabı, çizme, benzerleri ve parçaları	334.183	288.679	372.274	487.761	482.125	537.275	486.311	364.087
14	Seramik Ürünler	190.461	124.242	193.517	198.732	196.247	253.514	311.884	302.060
15	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	145.542	113.847	177.297	229.650	189.032	248.104	321.650	269.890
16	Deri, misina, kayış, seyahat malları ürünleri	327.153	170.108	206.956	271.771	252.357	311.971	313.934	247.517
17	Öğrütü ve dantel kumaş	65.339	75.350	155.758	281.617	182.747	231.170	256.697	245.650
18	Suni Sentetik yün	300.677	229.111	268.618	405.916	350.112	230.154	308.814	238.615
19	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	100.521	186.151	309.767	344.803	281.564	266.433	267.510	229.314
20	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	138.097	110.416	162.831	258.757	230.186	223.315	284.495	226.954
21	Cam ve Cam Eşya	133.130	112.906	168.722	220.866	207.135	237.581	238.476	223.749
22	Çeşitli İmal Ürünler	147.191	113.118	164.410	192.282	192.448	208.591	214.115	198.016
23	Alet edevat, kesici vb metal ürünler	125.490	104.704	174.117	256.449	223.201	260.937	256.426	189.964
24	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	124.293	94.002	120.015	176.611	152.499	158.504	182.236	165.409
25	Aluminyum ve aluminyum maddeler	87.668	35.980	62.348	106.704	88.179	109.924	130.707	156.228

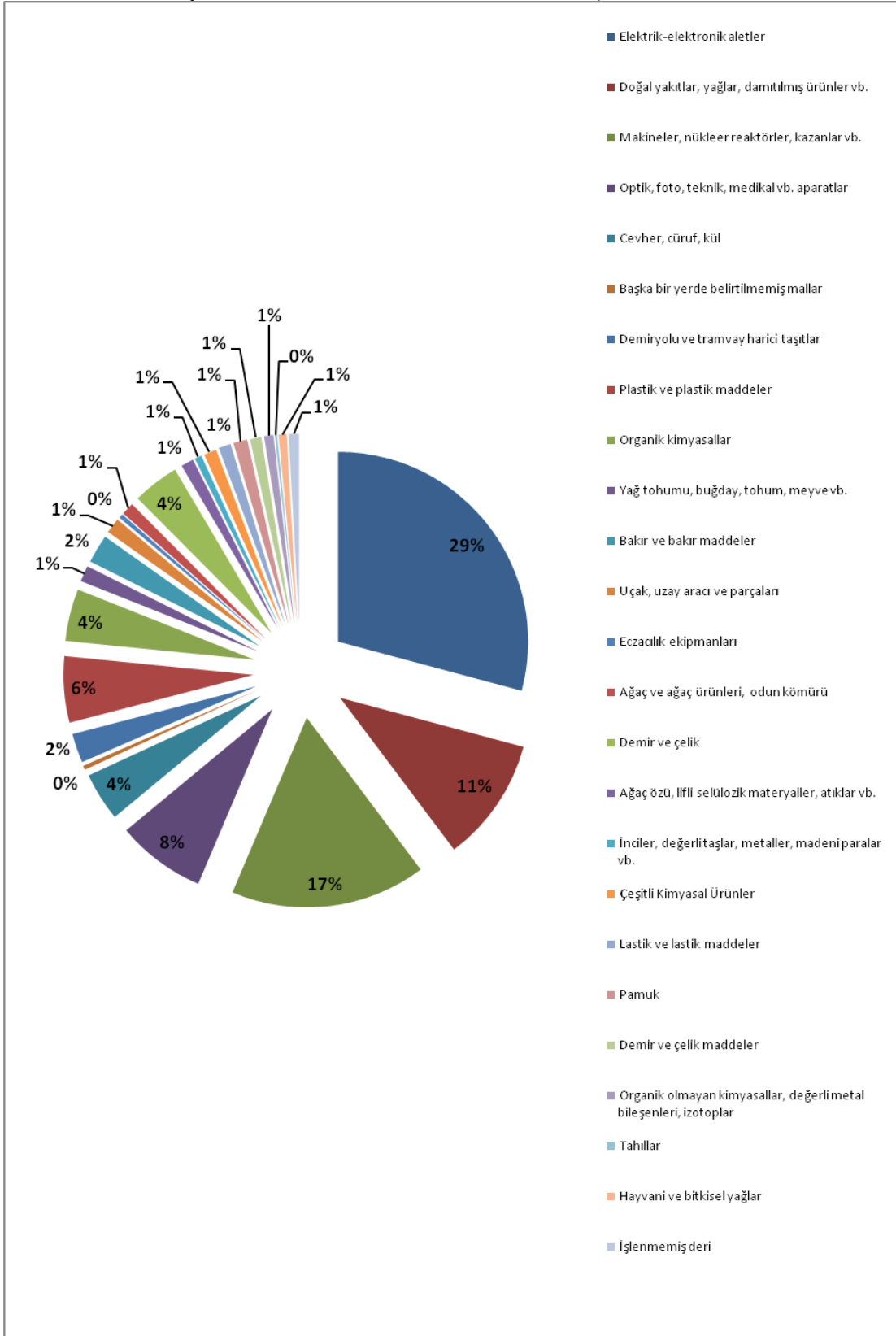
Grafik 20. Türkiye'nin Çin'den İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)

Tablo 35. Türkiye'nin Çin'e İhracatı 2001-2007 İlk 25 Kalem

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Elektrik-elektronik aletler	55.881.167	73.244.911	103.918.388	142.313.337	174.835.242	218.965.743	256.822.547
2	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	17.516.515	19.321.334	29.247.554	48.026.771	64.088.956	89.098.435	105.175.401
3	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	40.534.480	52.143.473	71.490.876	91.601.140	96.283.691	109.122.425	124.189.663
4	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	9.775.006	13.478.876	25.134.198	40.147.012	49.963.325	58.859.709	69.534.544
5	Cevher, cüruf, kül	4.175.734	4.280.721	7.174.904	17.272.580	26.032.520	32.164.433	54.042.715
6	Başka bir yerde belirtilmemiş mallar	1.675.675	1.563.039	1.265.426	1.528.031	2.004.638	2.029.291	2.463.228
7	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	4.531.523	6.473.907	11.786.514	13.102.352	12.309.091	17.051.798	22.137.268
8	Plastik ve plastik maddeler	15.258.513	17.378.440	21.030.344	28.055.531	33.308.205	37.832.892	45.333.716
9	Organik kimyasallar	8.975.877	11.156.031	16.005.816	23.846.481	28.019.360	29.859.484	38.426.695
10	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	3.343.988	2.777.080	5.659.944	7.371.415	8.158.744	8.117.202	12.266.321
11	Bakır ve bakır maddeler	4.886.829	5.667.665	7.166.205	10.476.488	12.896.362	17.186.658	27.167.348
12	Uçak, uzay aracı ve parçaları	4.544.994	4.051.929	4.461.318	4.990.257	6.561.255	10.940.357	10.467.690
13	Eczacılık ekipmanları	986.162	1.130.288	1.391.569	1.571.740	1.958.711	2.394.219	3.450.974
14	Ağaç ve ağaç ürünleri, odun kömürü	3.467.759	4.142.786	4.642.504	5.203.967	5.712.843	6.460.065	7.979.567
15	Demir ve çelik	10.953.900	13.240.138	22.222.781	23.691.392	26.209.943	20.035.924	23.015.566
16	Ağaç özü, lifli selülozik materyaller, atıklar vb.	2.734.549	2.899.914	3.891.868	5.294.714	6.182.634	7.140.314	9.589.591
17	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	988.025	1.332.398	1.847.279	2.655.036	3.469.747	4.616.207	6.256.667
18	Çeşitli Kimyasal Ürünler	2.589.463	3.782.630	4.940.640	4.848.009	6.052.120	7.410.995	8.283.461
19	Lastik ve lastik maddeler	2.071.076	2.467.658	3.715.077	4.742.207	5.584.951	8.439.986	9.592.674
20	Pamuk	2.941.330	3.327.310	4.649.522	6.897.905	7.077.507	9.109.381	7.718.195
21	Demir ve çelik maddeler	2.083.647	2.771.411	3.373.048	4.641.312	5.696.076	6.944.612	8.045.630
22	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	1.643.984	1.947.554	2.728.439	3.960.666	4.811.789	6.286.801	6.416.576
23	Tahıllar	607.388	481.759	444.356	2.217.236	1.393.780	820.610	515.163
24	Hayvani ve bitkisel yağlar	775.750	1.580.255	2.924.933	4.208.544	3.310.799	3.920.275	7.575.563
25	İşlenmemiş deri	3.168.500	3.260.860	3.765.890	4.600.533	4.826.639	5.567.193	5.965.039

Grafik 21. Türkiye'nin Çin'e İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)

Türkiye-Çin dış ticaret ilişkisine ihracat yönlü bakıldığında göze ilk çarpan detayın dış ticaret dengesindeki yüksek farkın olduğunu belirtmek mümkündür. Yukarıdaki 2001-2007 yılları arası ihracat rakamlarını gösterir tablodan da görüleceği üzere Çin'den gerçekleştirilen ithalata karşılık ihracat rakamları 2001-2002 yılları ithalat rakamlarına ancak 2006 yılı döneminde yaklaşabilmiştir. Buradaki nedenlerden en önemlisi elektronik ve benzeri ileri teknoloji ürünleri ithal ederken karşılığında demir-çelik, tuz; kükürt; topraklar ve taşlar; alçılar, kireçler ve çimento gibi hammadde yahut düşük teknoloji ürünü olarak nitelendirilebilecek kalemlerin ihraç edilmesinden kaynaklı olduğunu belirtmek mümkündür.

Günümüz şartlarında bir örnekle konuya açıklık getirilmeye çalışılırsa, ithal edilen bir akıllı telefonun ağırlığının 250 gram ve fiyatının 800 USD olduğu düşünüldüğünde günümüz fiyatlarında küçük demir ton fiyatının 370 USD civarında olduğu dikkate alındığında, yani bir akıllı telefon fiyatına 2160 kilo demir-çelik mamulünün alınabileceği görülmektedir. Daha az işçilik ve ulaşım masrafıyla ülke pazarına nüfus edebilme imkanı sağlanabilmektedir. Çin'e gerçekleştirilen ihracat rakamları gözlemlendiğinde artışın genel olarak 2008 yılından 2009 yılına geçiş döneminde dahi devam ettiğini görmek mümkündür. Küresel Krizin etkilerinin yoğun hissedildiği dönemde dahi böyle bir artışın olması iyi bir gelişme olarak yorumlanabilmektedir.

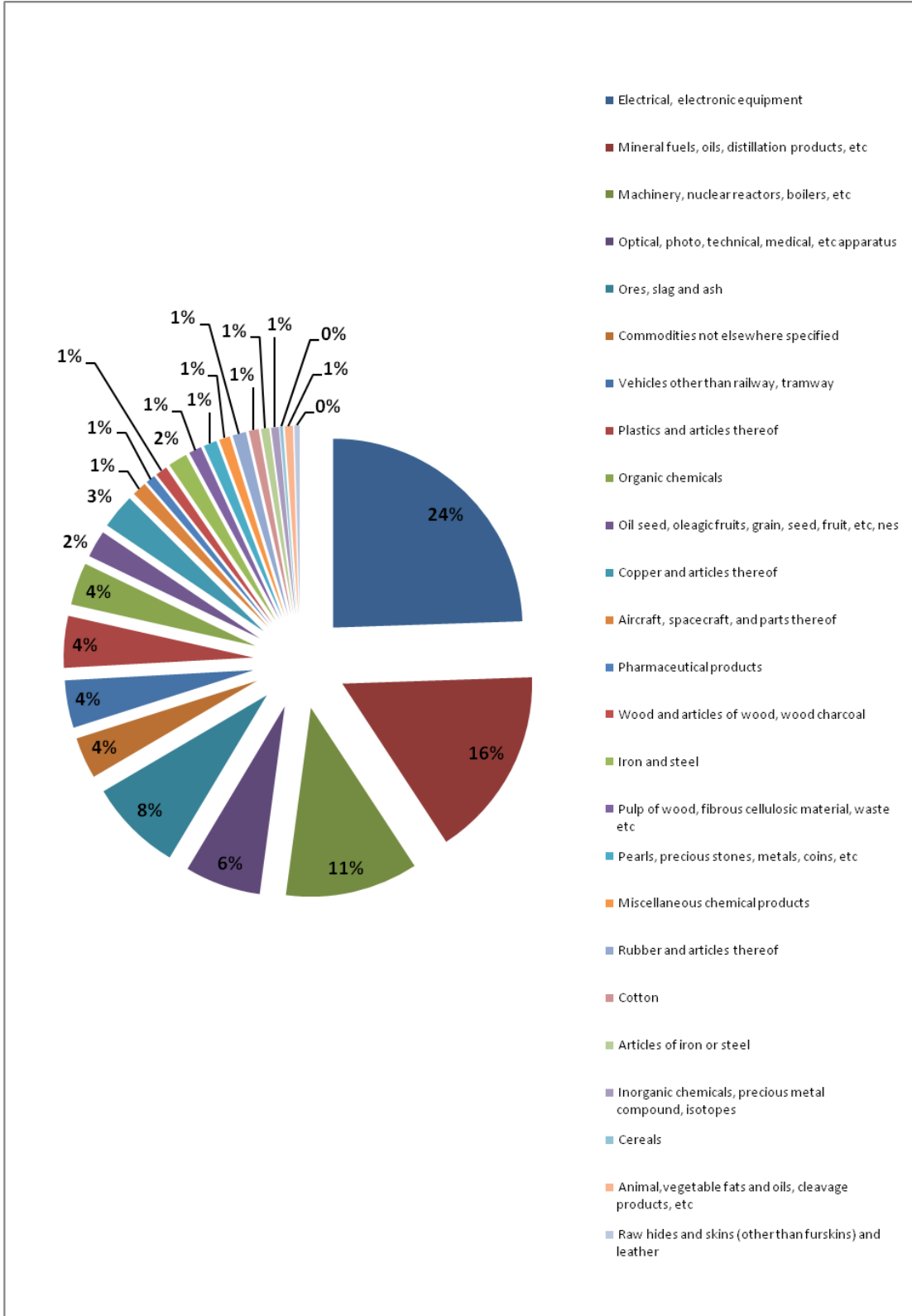
ABD ve Japonya ekonomileri ile gerçekleşen rakamlar açısından durum 2010 yılında da ihracat yönüyle yüzde 50 civarında artış göstermiştir ki bu durumun diğer dış ticaret verileri açısından gerçekleşmediği gözlemlenebilmektedir. Küresel krizin Çin üzerine etkileri Japonya, Almanya, İngiltere, diğer belli başlı endüstrileşmiş ülkeler ve ABD'ye olan etkilerinden çok daha azdır. İngiltere ve diğer büyük endüstrileşmiş ülkeler negatif büyüme deneyimi yaşarken Çin, artış hızı düşse de büyümeye devam etmiştir. (Öztürk,s;127-128)

İhracatta ki artış diğer ülkelerin aksine 2014 ve 2015 yıllarında son bulmuştur. Bunun nedeni olarak Çin'deki büyüme beklentilerinin önceki yıllara göre daha da düşmesi neticesinde Çin'in dış alımını azaltması olarak gösterilebilir. Aşağıda ki tablo ve grafiklerden de anlaşılacağı üzere Çin'den gerçekleştirilen ithalat 2008-2009 döneminde diğer gelişmiş ülke ekonomilerine göre çok daha az oran da etkilenmiştir. Bu durumu Çin de biriken sermayenin o dönemde diğer ülkeler kadar finansallaşmamış olması da yaratmıştır.

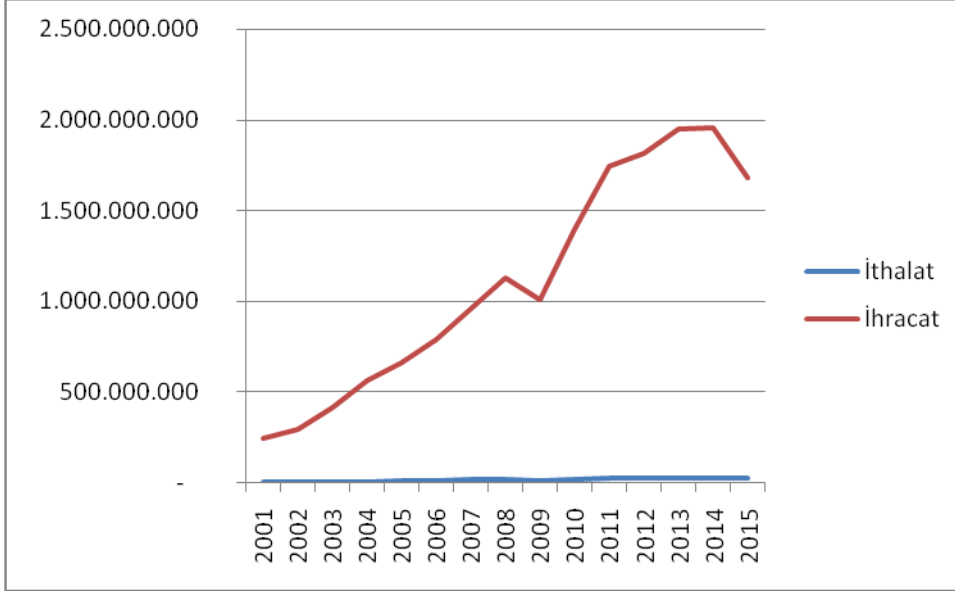
Tablo 36. Türkiye'nin Çin'e İhracatı 2008-2015 İlk 25 Kalem

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Elektrik-elektronik aletler	266.514.884	243.756.119	314.282.498	350.954.252	381.520.999	439.417.537	424.349.528	431.610.860
2	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	169.251.777	123.970.041	188.965.812	275.766.337	313.066.988	315.232.252	316.836.741	198.679.762
3	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	138.795.536	123.717.219	172.150.025	199.313.752	181.960.039	170.570.903	179.408.835	157.189.653
4	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	77.708.548	66.996.321	89.919.369	99.140.733	106.145.649	107.588.269	105.788.595	99.721.428
5	Cevher, cüruf, kül	85.936.803	69.590.904	109.386.524	150.655.638	133.727.965	148.772.300	134.861.278	95.064.522
6	Başka bir yerde belirtilmemiş mallar	4.407.629	3.304.654	18.433.281	49.498.449	68.769.065	104.735.488	82.758.064	80.518.802
7	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	26.962.790	28.363.242	49.504.235	65.438.574	70.596.739	74.147.799	89.506.422	69.607.641
8	Plastik ve plastik maddeler	48.862.558	48.513.919	63.704.657	70.198.652	69.424.491	72.390.786	75.190.521	65.609.923
9	Organik kimyasallar	39.237.189	36.163.021	48.263.067	63.131.991	60.864.293	65.876.608	60.315.745	47.878.739
10	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	23.182.453	21.005.837	27.061.892	32.020.530	38.582.565	42.626.755	45.891.074	39.817.320
11	Bakır ve bakır maddeler	26.051.361	29.513.125	46.183.467	54.251.470	54.516.255	49.828.688	47.303.810	38.388.299
12	Uçak, uzay aracı ve parçaları	10.055.771	10.525.223	12.391.040	13.541.753	17.612.975	23.181.189	28.437.464	28.003.773
13	Eczacılık ekipmanları	4.911.230	6.015.012	7.236.105	10.347.763	12.993.175	15.096.015	17.752.431	19.227.237
14	Ağaç ve ağaç ürünleri, odun kömürü	8.023.379	7.255.434	11.234.863	15.857.712	14.937.030	18.768.838	22.790.826	18.627.018
15	Demir ve çelik	24.533.998	27.816.485	25.326.244	28.380.643	23.280.399	21.335.562	21.169.094	18.225.686
16	Ağaç özü, lifli selülozik materyaller, atıklar vb.	12.260.272	10.639.756	14.178.159	18.907.489	17.247.792	17.305.501	17.413.168	18.037.211
17	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	7.547.713	6.550.563	10.846.861	14.911.410	13.219.293	18.339.649	41.858.564	17.957.139
18	Çeşitli Kimyasal Ürünler	9.660.494	9.040.077	12.259.144	15.409.178	15.316.420	15.720.199	16.805.647	14.429.096
19	Lastik ve lastik maddeler	11.902.861	10.374.140	16.925.289	23.062.948	20.651.789	19.898.563	17.370.553	14.157.608
20	Pamuk	7.444.854	6.180.050	10.619.616	14.730.025	18.681.444	17.229.073	12.755.962	10.255.589
21	Demir ve çelik maddeler	10.547.823	8.920.663	9.150.701	10.225.596	10.065.037	10.429.877	11.788.132	10.112.329
22	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	9.191.586	6.257.683	9.958.146	10.886.351	9.773.731	9.460.465	10.386.679	9.924.814
23	Tahıllar	698.520	876.144	1.501.286	2.015.943	4.750.662	5.053.759	6.174.883	9.349.598
24	Hayvani ve bitkisel yağlar	10.800.783	7.737.211	8.884.173	11.540.146	13.040.937	10.822.945	9.118.235	7.894.883
25	İşlenmemiş deri	5.639.531	4.462.401	5.939.141	6.845.256	7.124.988	8.025.665	8.261.102	7.498.442

Grafik 22. Türkiye'nin Çin'e İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)

Grafik 23. Çin İthalat – İhracat Durumu- 2001-2015 Yılları

3.2.5 Türkiye İle Almanya'nın Dış Ticaret İlişkisi 2001-2007 ve 2008-2015 Yılları

Türkiye ile Almanya'nın ülkeler arası ilişkisini dış ticaret ilişkisiyle anlatılamayacak kadar derin bir geçmişi olduğu bilinmektedir. Geçmiş dönemlerde Almanya'ya işçi olarak giden nesilden sonra ki bu tarihler 1960'lı yıllarla ifade edilmektedir.

Türkiye'nin 3 kuşağın orada yetiştiğini Almanya'ya nispeten entegre olduğu kabul edilebilir. Her ne kadar Almanya'da yaşayan Türk nüfusa yönelik eleştiriler içerisinde başarı hikayelerinin ülkede geçirilen zamana kıyasla çok az olduğuydu da oradaki nüfus gücü bile iki ülkeyi bir birine hem politik hem de ekonomik açıdan yaklaştırmaktadır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde görülecektir ki birbirine komşu olan ülkelerin bile inşa etmekte zorlanabileceği ekonomik ilişkiler bu bağlardan dolayı 2000'li yılların başından beri Almanya ile inşa edilmiştir. Bu noktada doğrudan yatırımlar, mal ve hizmet ticareti verileri aradaki ilişkinin ne kadar büyük bir hacim yarattığını ortaya koymaktadır. Şöyle ki 2001 yılından itibaren Türkiye'nin Dünya Genelinden gerçekleştirmiş olduğu ithalat rakamlarına bakıldığında Almanya'dan gerçekleştirmiş olduğu ithalat genel rakamlarını çoğunlukla 2007 yılına kadar ithalatın yüzde 10'dan fazlasını oluşturduğu görülmektedir.

Fasıllar bazında incelediğimizde makineler, nükleer reaktörler ve kazanlar fasılı tüm 2001-2007 döneminde hep ilk ithalat kalemi olarak gerçekleşmiştir.

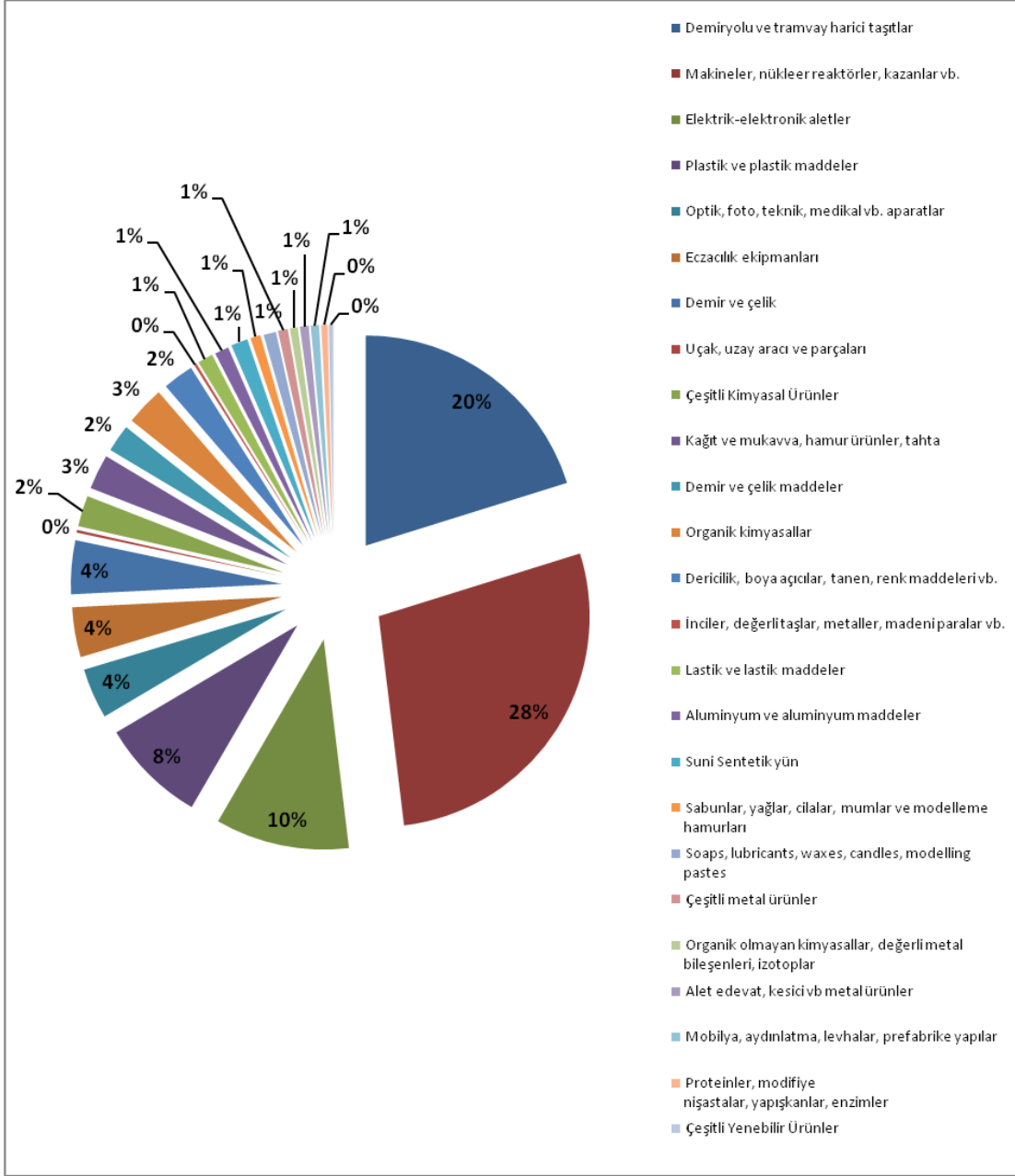
Çalışmanın genelinde olduğu gibi fasıllara sadece 2 haneli gtip rakamları özelinde bir değerlendirme getirilmiştir. İthalatın en büyük kısmını oluşturan makineler, nükleer reaktör ve kazanlar faslının alt kırılımları incelendiğinde büyük bölümün otomotiv sektörünün alt parça tedarikine yönelik otomotiv aksam ve parçalarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu bağlamda büyük ekonomilerle ticari ilişkiler yürüten bir ülke olarak Türkiye'nin diğer fasıllar bazında da mal ithalatının yapısına bakıldığında 2. ve 3. sıralarda genellikle trenyolu ve tramvay dışında kalan araçlar ve elektrik, elektronik ekipmanlar faslının yer değiştirerek ithalatın içerisinde önemli bir yer tuttuğunu gözlemlemek mümkündür. Tabii ki Volkswagen veya Opel gibi üretimlerinin bir kısmını buraya taşımış ve diğer pazarlara nüfus etmek maksadıyla Türkiye sınırlarında lokasyonlar oluşturan Alman şirketlerinin tedariki de önemli bir detaydır. Çünkü bu husus Türkiye'ye ithalat yönlü bir büyüme sağlarken ihracat açısından da büyük bir fayda sağlamaktadır.

Gelişmekte olan ekonomiler özelinde önceki bölümlerde vurgulandığı üzere büyüme performansının bir bedeli olarak dış ticaret açığı yahut dış alımın fazlalığı Almanya özelinde de dikkat çekici bir husus olmuş ve iki ülke arasında ki ithalat hacminin 2001-2007 yılları arası dönemde sürekli büyüdüğü gözlemlenebilmektedir.

Tablo 37. Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı İlk 25 Kalem 2001-2007 (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	522.987	742.538	1.694.239	2.731.250	2.639.573	2.919.034	3.411.804
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.419.573	1.921.521	2.449.950	2.848.723	3.462.365	3.649.395	4.517.210
3	Elektrik-elektronik aletler	649.056	805.701	890.515	1.209.256	1.172.605	1.243.522	1.507.586
4	Plastik ve plastik maddeler	362.191	480.696	649.359	882.207	1.019.567	1.175.648	1.329.463
5	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	202.799	222.434	280.433	409.674	500.371	554.467	638.702
6	Eczacılık ekipmanları	152.189	206.406	316.339	460.311	514.665	500.583	642.298
7	Demir ve çelik	144.545	235.950	320.126	479.964	571.320	579.418	662.481
8	Uçak, uzay aracı ve parçaları	8.000	1.977	5.878	72.288	7.808	54.560	2.528
9	Çeşitli Kimyasal Ürünler	113.360	157.582	198.553	269.466	291.255	333.452	357.850
10	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	142.151	178.768	222.947	313.495	327.751	370.104	390.815
11	Demir ve çelik maddeler	123.752	172.870	275.122	193.743	209.778	255.852	299.016
12	Organik kimyasallar	174.676	209.265	272.618	333.372	330.138	392.976	447.795
13	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	132.406	177.696	221.933	263.225	274.593	320.943	331.569
14	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	5.118	6.885	14.878	26.433	37.722	30.449	23.659
15	Lastik ve lastik maddeler	57.326	75.584	96.937	123.744	129.977	165.637	206.388
16	Aluminyum ve aluminyum maddeler	47.884	70.525	82.372	128.819	139.289	153.708	161.161
17	Suni Sentetik yün	75.463	103.434	115.710	151.671	140.193	159.481	184.347
18	Sabunlar, yağlar, cilalar, mumlar ve modelleme hamurları	42.526	49.713	61.607	78.206	92.402	107.122	131.497
19	Soaps, lubricants, waxes, candles, modelling pastes	54.385	70.512	83.736	95.587	102.125	126.869	160.296
20	Çeşitli metal ürünler	26.207	41.763	56.719	87.268	102.870	106.124	123.832
21	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	35.194	42.290	53.489	64.858	64.023	78.913	100.841
22	Alet edevat, kesici vb metal ürünler	30.759	38.291	46.962	70.897	77.048	100.623	115.434
23	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	34.001	30.972	38.166	66.249	68.122	89.128	128.232
24	Proteinler, modifiye nişastalar, yapışkanlar, enzimler	25.301	32.198	40.562	51.833	61.034	63.393	79.601
25	Çeşitli Yenebilir Ürünler	19.506	22.554	27.373	35.796	42.941	50.323	62.651

Grafik 24. Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)

2008 yılında da bu yükseliş trendi sürmüştü ancak 2009 yılına gelindiğinde iki ülke arası ticaret hacminde yüzde 25'e varan bir daralma olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu duruma literatürde ki araştırmalar da dünya ekonomileri ile en çok entegre ülkeler de genel olarak bu daralmanın yaşandığı görüşüne değinilmektedir. Ancak bu görüşe aykırı olarak dünyanın en büyük ithalat ve ihracat lokasyonlarından biri olan Çin için bu görüşün yerinde olmadığı belirtilebilir.

Diğer taraftan dikkat çekilmesi gereken nokta Krizin finansal sektörde gerçekleşen ve reel sektöre sirayet eden özelliği dolayısıyla henüz tamamıyla finansallaşmamış olan Çin yatırımlarının daha az etkilendiği söylenebilir. ABD ve Japonya örneğinde olduğu gibi Almanya'dan gerçekleştirilen ithalat rakamları da 2009 ve 2010 yıllarında daralma göstermiş bu yılların akabinde 2011 yılı itibariyle 2008 yılının da ötesine geçmiştir.

Tablo 38. Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı (2008-2015) (Bin \$)

Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1 Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	3.588.838	2.538.022	4.107.682	5.620.293	4.826.066	5.621.547	5.222.954	5.706.054
2 Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	4.386.238	2.903.192	3.631.209	5.078.173	4.916.964	5.527.245	5.427.473	4.540.674
3 Elektrik-elektronik aletler	1.591.030	1.566.744	1.555.955	1.752.486	1.749.487	1.995.767	1.708.878	1.644.564
4 Plastik ve plastik maddeler	1.307.430	993.985	1.248.415	1.595.558	1.461.434	1.682.447	1.611.989	1.419.686
5 Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	709.803	542.708	576.013	738.353	720.376	828.435	861.884	829.975
6 Eczacılık ekipmanları	781.732	715.976	750.644	795.148	724.798	824.499	857.373	794.253
7 Demir ve çelik	835.103	577.086	874.116	914.384	862.443	853.774	718.841	608.131
8 Uçak, uzay aracı ve parçaları	287.553	167.440	11.743	602.422	359.734	558.729	49.600	580.145
9 Çeşitli Kimyasal Ürünler	401.310	318.666	374.906	439.064	399.055	432.787	454.763	453.943
10 Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	446.959	410.108	484.147	555.058	509.639	532.667	518.005	420.016
11 Demir ve çelik maddeler	358.799	224.715	264.128	342.469	335.210	425.006	444.411	385.414
12 Organik kimyasallar	539.760	356.176	459.889	498.396	475.861	490.593	464.062	378.868
13 Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	332.659	261.168	307.819	350.979	333.388	358.495	339.988	300.273
14 İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	22.291	16.382	30.697	145.601	324.380	384.272	432.011	295.440
15 Lastik ve lastik maddeler	223.757	180.903	240.456	305.498	300.865	305.553	269.189	243.432
16 Alüminyum ve alüminyum maddeler	161.285	108.613	135.705	165.365	147.774	193.989	188.751	237.428
17 Suni Sentetik yün	160.622	133.421	187.073	213.875	225.906	255.591	232.656	188.240
18 Sabunlar, yağlar, cilalar, mumlar ve modelleme hamurları	140.013	147.787	166.847	170.975	161.130	180.685	200.016	173.947
19 Soaps, lubricants, waxes, candles, modelling pastes	189.016	162.978	177.140	217.389	196.635	213.118	201.230	172.785
20 Çeşitli metal ürünler	131.374	83.928	103.900	134.529	129.055	150.191	157.163	151.897
21 Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	118.216	99.646	120.268	138.564	148.410	157.671	161.398	143.187
22 Alet edevat, kesici vb metal ürünler	113.546	74.826	103.851	135.856	135.227	142.390	152.428	143.074
23 Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	143.267	80.757	100.659	120.869	98.396	129.399	127.315	110.857
24 Proteinler, modifiye nişastalar, yapışkanlar, enzimler	88.861	83.593	88.873	100.818	94.436	100.179	100.718	94.349
25 Çeşitli Yenebilir Ürünler	64.433	61.397	71.692	74.880	65.258	81.113	91.371	93.147

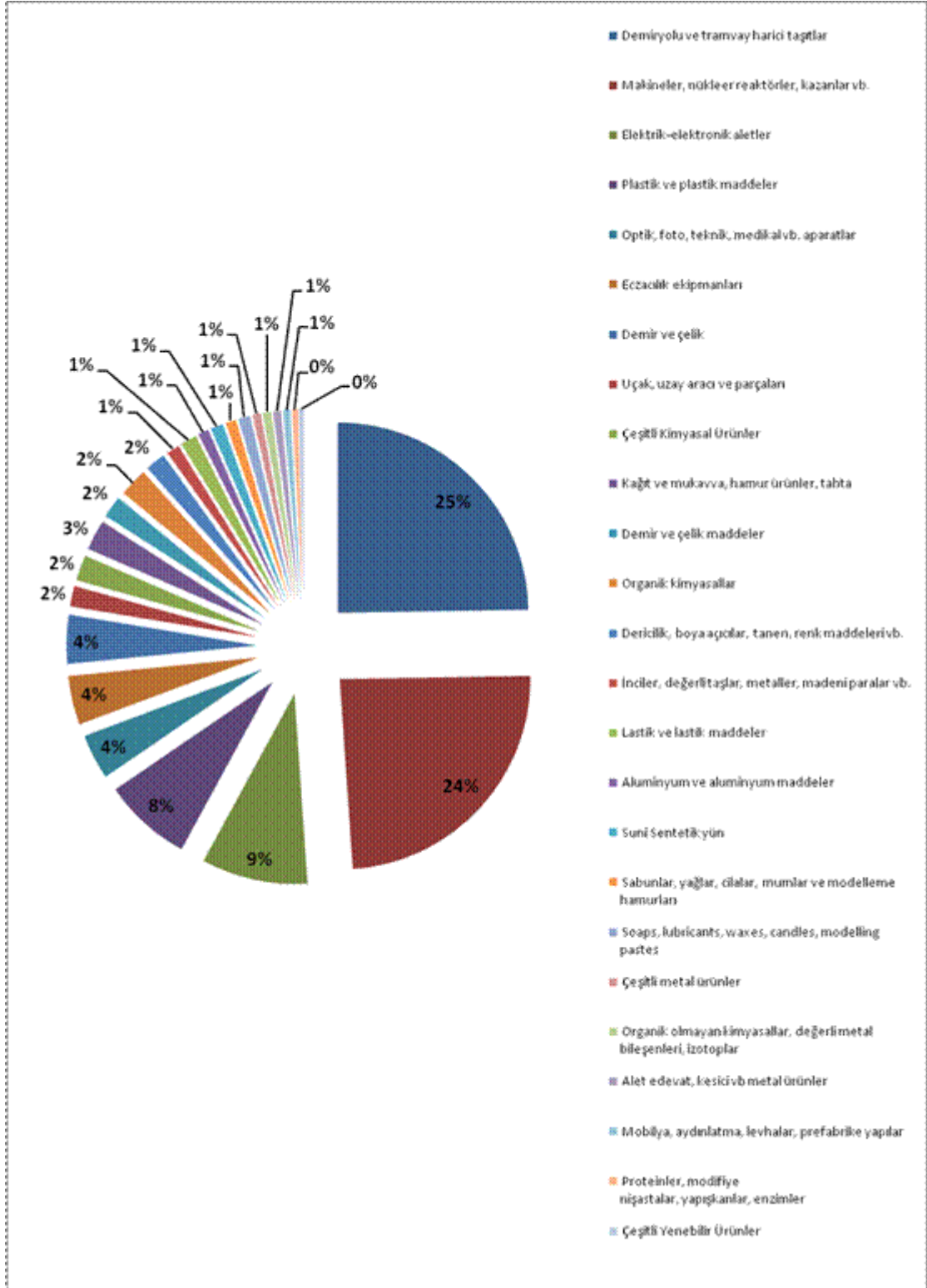
Türkiye'nin Almanya'dan ithalatında plastik ve mamüller faslının da büyük miktarda olduğunu gözlemlenmektedir. Fasil içeriğine bakıldığında kimyevi maddelerin önemli bir yerinin olduğu gözlemlenebilir.

Almanya'nın Türkiye'deki doğrudan yatırımlarının içerisinde makine, otomotiv üreticilerinin yanı sıra kimyevi madde üretimi alanında da bir çok yatırımcının olduğunu görmek mümkündür. Bu durumun ithalat rakamlarına yansması da gözlemlenebilmektedir. Türkiye ve Almanya'nın dış ticaret ilişkisine ihracat yönlü bakıldığında ise ithalat gibi güçlü bir köprünün kurulduğu görülmektedir. İki ülke arası ticarete Almanya'dan gerçekleştirilen ithalatın 2001-2007 yılları arası sürekli artış göstermiş olup, örme giyim eşyası ve aksesuarlarının yanı sıra örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları fasıllarının dünya pazarındaki en önemli alıcılarından biri olduğunu belirtmek mümkündür.

Bu iki fasıldan sonra Almanya'dan gerçekleştirilen İthalat mallarına bakıldığında demiryolu-tramvay dışındaki araçlar, elektrik ve elektronik ekipmanlar, makineler-nükleer reaktörler ve kazanlar fasıllarının 2001 ve 2007 yılları arası dönem için İlk 5 ithal kaleminin içerisinde sürekli olarak yer almıştır. Burada aksam ve alt parça üretiminde Türkiye'nin başarılı çıktılar ortaya koymasının yanı sıra Alman ortaklı veya tamamıyla Alman şirketlerinin sahibi olduğu şirketlerin üretimleri için ithal edilen malların montajı yahut işlenmesi sonrasında Almanya pazarına ihracından kaynaklanmakta olduğu düşünülebilir.

Nitekim fasılların detaylarında 4 veya 6 haneli GTİP numaraları ile bakıldığında İçten yanmalı ve pistonlu motorların parçaları, kara taşıtları aksamaları, otomobil, televizyon alıcıları, video monitörleri gibi gerek nihai mal gerekse de ara mal ihracatının gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye ile Almanya arası dış ticaret rakamları incelendiğinde göze ilk çarpan detay dış ticaret açığının olması yahut dış ticaret dengesinin olmaması olarak belirtilebilir. Bu durum önceki bölümlerde belirtildiği üzere iki ülkenin birbirinden alım yaptığı malların malların sofistikasyon düzeylerinin birbirinden çok farklı olmasından kaynaklandığı gibi gelişmiş bir ekonomiyle yani sanayi ile ticaret yürütmenin doğal bir sonucudur. Çünkü talebinizin kendisine uygun bir arz ile buluşma imkanı gelişmekte olan ülke ekonomi ve sanayilerinden çok daha fazladır. Konuya tekstil ürünleri açısından yaklaştığımızda Türkiye'nin hammadde ve üretim kalitesi açısından birçok ülkenin ilerisinde olduğunu düşünmek mümkündür.

Grafik 25. Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)

Ancak Almanya'nın markası veya patenti ile Türkiye'de ürettiği DIESEL marka bir kot pantolonu şık giyinmek ya da lüks tüketim davranışı sergilemek iştahıyla tercih ettiğinizde tekstil pazarında güçlenmediğiniz gibi bilakis ilgili ülke veya markayı güçlendirdiğiniz düşünülebilir.

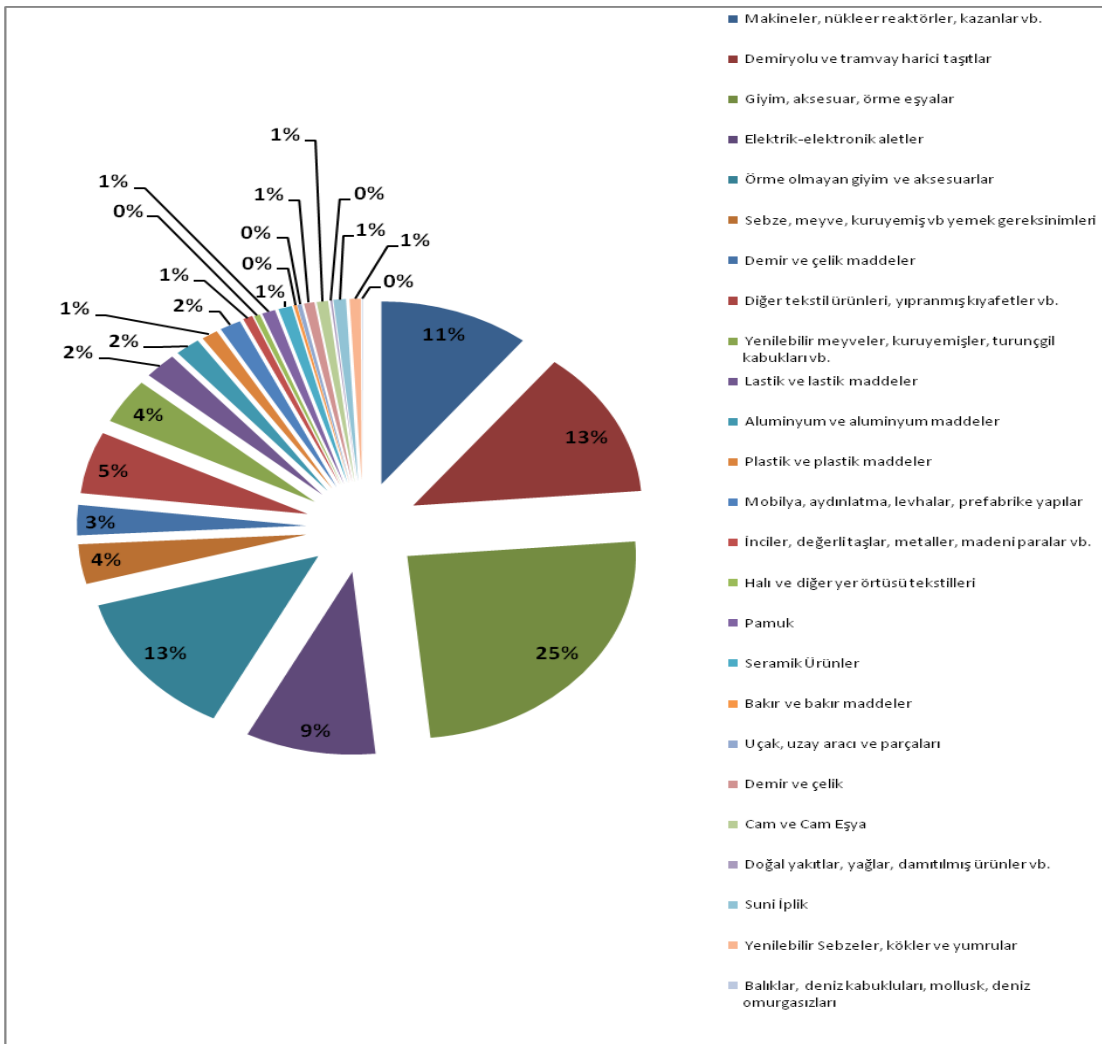
Tablo 39. Türkiye'nin Almanya'ya Olan İhracatı (2001-2007) (Bin \$)

Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1 Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	330.550	453.288	611.703	769.471	878.286	1.059.330	1.510.772
2 Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	520.799	467.928	689.173	1.071.546	1.069.115	1.261.316	1.861.179
3 Giyim, aksesuar, örme eşyalar	1.369.520	1.469.338	1.933.059	2.008.895	1.999.185	2.004.997	2.266.581
4 Elektrik-elektronik aletler	406.705	534.157	631.606	759.251	895.451	819.368	825.248
5 Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	841.318	949.019	1.030.477	1.084.151	1.072.370	932.026	1.005.561
6 Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	154.429	145.218	193.440	280.022	385.915	320.224	377.672
7 Demir ve çelik maddeler	89.078	91.456	146.470	221.842	243.436	264.675	359.533
8 Diğer tekstil ürünleri, yıpranmış kıyafetler vb.	288.387	303.968	436.782	476.445	499.820	443.655	451.518
9 Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncuğil kabukları vb.	269.718	226.807	254.628	343.080	332.584	331.972	361.044
10 Lastik ve lastik maddeler	92.834	98.677	124.486	157.298	193.308	242.035	313.518
11 Alüminyum ve alüminyum maddeler	60.526	64.727	87.212	105.669	139.944	202.184	275.836
12 Plastik ve plastik maddeler	42.093	41.830	55.212	75.819	102.474	130.101	170.641
13 Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	57.505	71.942	110.422	133.151	138.457	127.719	154.823
14 İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	24.203	31.926	45.017	50.917	52.817	66.587	88.214
15 Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	44.260	30.000	31.720	29.209	26.776	27.956	34.885
16 Pamuk	50.126	50.629	63.703	67.441	75.591	84.450	106.570
17 Seramik Ürünler	59.042	55.968	69.122	77.199	77.114	75.493	97.191
18 Bakır ve bakır maddeler	2.989	4.141	8.444	16.798	15.506	29.071	42.162
19 Uçak, uzay aracı ve parçaları	3.901	3.670	94.468	13.448	19.735	14.280	14.017
20 Demir ve çelik	8.289	16.022	16.285	31.839	44.492	94.758	179.263
21 Cam ve Cam Eşya	44.453	49.452	61.653	74.483	68.216	54.277	69.538
22 Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	59	62	116	95	471	329	64.940
23 Suni İplik	54.121	53.681	66.026	63.544	62.758	81.561	86.547
24 Yenilebilir Sebzeler, kökler ve yumrular	37.637	40.974	49.920	56.780	68.538	70.879	91.350
25 Balıklar, deniz kabukluları, mollusk, deniz omurgasızları	1.045	1.394	1.236	1.416	4.377	8.718	14.552

Bu bağlamda ihracat rakamları incelendiğinde her ne kadar Almanya'dan ithal edilen fasıllar ile karşılaştırıldığında ilk beş kalem içerisindeki yerini korumakta ancak buradaki önemli nokta örme giyim eşyası ve aksesuarı, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı fasıllarıdır. Çünkü Almanya'nın 2001 ve 2015 yılları içerisinde tekstil sektöründe en büyük alıcı olma özelliğini koruduğu gözükmektedir.

2001 yılından itibaren örme giyim eşyası daha bilinen adıyla hazır giyim ürünleri istisnasız ilk sırada yer almıştır. 2005 yılına kadar örülmemiş giyim eşyası yani iplik veya kumaş gibi tekstil sektörünün hammaddesi gibi değerlendirilebilecek ürünler ikinci sırada yer almıştır. Diğer fasıllar bazında konuya yaklaştığımızda ileri teknoloji ürünlerine alt parça üretimi yapan bir ülke olarak Türkiye’de bu fasıllar altında ürünlerini en büyük dış ticaret partneri olarak Almanya’ya ihraç etmiştir. B u yıllar aralığında ticaret hacminin sürekli olarak büyüdüğünü görmek mümkündür.

Grafik 26. Türkiye’nin Almanya’ya İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)

Tablo 40. Türkiye'nin Almanya'ya Olan İhracatı İlk 25 Kalem 2008-2015 (Bin \$)

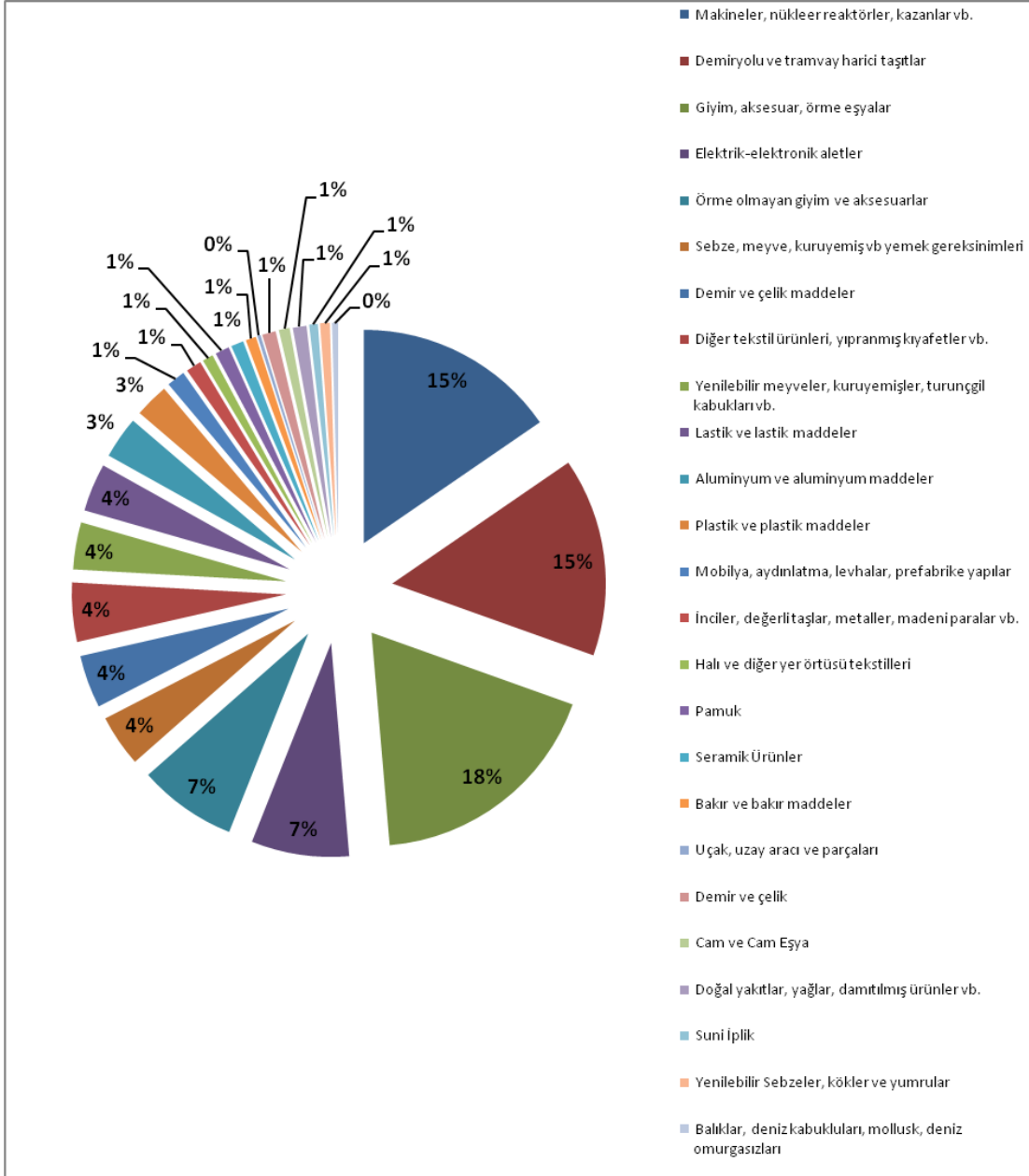
	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.593.743	1.100.591	1.288.907	1.971.502	2.024.799	2.162.231	2.353.001	2.084.878
2	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	2.140.636	1.162.575	1.589.890	1.776.018	1.690.278	1.721.770	2.141.855	2.012.438
3	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	2.233.814	1.968.633	2.164.073	2.312.956	2.031.466	2.220.065	2.386.815	1.888.316
4	Elektrik-elektronik aletler	864.120	676.304	719.406	904.929	1.045.158	880.808	996.399	900.485
5	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	992.105	800.768	844.959	903.709	879.065	895.066	937.264	799.233
6	Sebze, meyve, kuruyemiş vb yemek gereksinimleri	403.337	319.024	388.931	451.018	453.287	460.596	556.187	686.887
7	Demir ve çelik maddeler	499.578	310.202	377.227	580.279	487.868	483.264	553.273	498.919
8	Diğer tekstil ürünleri, yıpranmış kıyafetler vb.	492.632	457.182	539.811	664.363	493.608	557.420	550.322	472.325
9	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgil kabukları vb.	360.989	357.575	405.840	456.019	406.148	448.266	478.473	458.727
10	Lastik ve lastik maddeler	353.091	287.967	370.886	541.293	473.237	478.583	514.080	421.746
11	Alüminyum ve alüminyum maddeler	319.537	241.435	347.963	448.075	412.178	409.195	439.851	391.134
12	Plastik ve plastik maddeler	230.130	211.012	273.519	321.043	306.536	352.576	383.737	360.521
13	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	179.308	135.176	148.401	184.209	168.671	157.704	166.136	183.384
14	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	88.960	81.471	103.723	123.788	132.425	244.327	170.499	156.911
15	Halı ve diğer yer örtüsü tekstilleri	60.245	69.636	81.913	101.052	99.156	108.423	129.223	117.365
16	Pamuk	97.459	93.937	122.444	163.565	134.700	140.542	141.450	117.285
17	Seramik Ürünler	104.879	96.115	113.296	129.140	112.776	108.032	119.674	113.472
18	Bakır ve bakır maddeler	44.971	33.768	97.378	120.709	101.651	116.518	124.568	102.930
19	Uçak, uzay aracı ve parçaları	14.473	8.878	6.589	11.934	18.724	31.787	42.218	99.622
20	Demir ve çelik	194.246	68.975	99.179	174.527	121.761	97.241	124.243	92.241
21	Cam ve Cam Eşya	100.610	72.286	88.348	96.553	98.306	103.519	115.337	89.763
22	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	118.591	82.159	76.575	142.261	185.459	153.066	143.895	77.014
23	Suni İplik	85.123	66.805	70.739	83.993	70.662	83.231	80.012	70.132
24	Yenilebilir Sebzeler, kökler ve yumrular	91.058	96.871	106.451	87.638	81.279	83.472	75.299	69.720
25	Balıklar, deniz kabukluları, mollusk, deniz omurgasızları	28.549	31.637	36.372	61.335	64.823	76.506	74.389	67.965

Gelişmiş ekonomilerle gerçekleştirilen dış ticarete genel olarak gözlemlenen durumun benzeri Almanya örneğinde de söz konusudur. 2008 yılı da dahil olmak üzere Türkiye'nin ihracat hacmi artmış 2009 yılına gelindiğinde ise çok keskin bir daralma gözlemlenebilmektedir. Burada dünya piyasalarında ve dolayısıyla Türkiye'de Küresel Krizin Etkilerinin 2009 yılında hissedildiği tespiti yapılabilir.

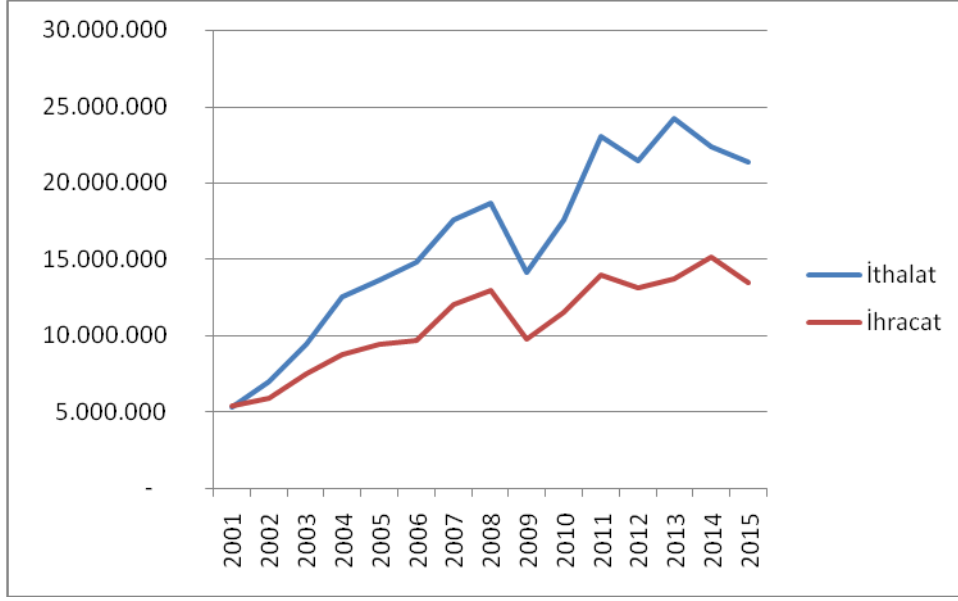
2010 yılı rakamları da 2008 yılının altında gerçekleşse de 2011 yılından itibaren dünya piyasalarında ki iyimserlik ve ticarete ki canlanma yurtdışı piyasalarıyla entegre olan Türkiye'yi ve Dünya'nın en büyük ekonomilerinden biri olan bunun yanı sıra kriz döneminde dahi büyüme performansı sergileyen Almanya'nın ticaretinde hacim bazında

büyüyerek devam ettiği gözlemlenebilmektedir. 2015 yılı için tekstil ürünlerinin hacmindeki azalmadan kaynaklı olarak ihracat rakamları biraz gerilese de Almanya'nın güçlü bir dış ticaret ortağı olarak Türkiye ile ilişkilerini sürdürdüğünü belirtmek mümkündür.

Grafik 27. Türkiye'nin Almanya'ya İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)

Grafik 28. Almanya İthalat – İhracat Durumu 2001-2015 Yılları

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere Türkiye ile Almanya arasındaki dış ticaret hacmi karşılıklı olarak aynı dalgalanmayı sergilemiştir. Önceki bölümlerde vurgulandığı üzere Almanya Türkiye'nin en önemli dış ticaret partnerlerinden birisidir.

Bu durum Türkiye açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir. Ancak sürekli olarak dile getirilen dış ticaret dengesi Almanya örneğinde de eksi olarak gerçekleşmektedir. Bunun doğal bir sonucu ihracatın ithalatı karşılama oranı da 1'den küçük oranlarda süre gelmiştir.

Avrupa Birliği'nin siyasal ve ekonomik anlamda en önemli gücü olarak gösterilen Almanya dünya ile olan ekonomik entegrasyonunun sonucu olarak krizden etkilenmiştir. Her ne kadar kısa sürede krizin etkilerini atlattıysa da Türkiye ile olan dış ticaret ilişkisinde krizin yaratmış olduğu daralma 2009, 2010 yılları boyunca sürmüştür.

3.2.6. Türkiye'nin İngiltere İle Dış Ticaret İlişkisi

İngiltere 2015 yılı rakamları esas alındığında dünyanın en büyük 5 ekonomisinden biri olması hasebiyle Türkiye'nin dış ticaret partnerleri içerisinde dikkate alınması gereken bir ülke olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 41. Türkiye'nin İngiltere'den İthalatı Ürün Bazında (2001-2007) (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	522.987	742.538	1.694.239	2.731.250	2.639.573	2.919.034	3.411.804
2	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.419.573	1.921.521	2.449.950	2.848.723	3.462.365	3.649.395	4.517.210
3	Elektrik-elektronik aletler	649.056	805.701	890.515	1.209.256	1.172.605	1.243.522	1.507.586
4	Plastik ve plastik maddeler	362.191	480.696	649.359	882.207	1.019.567	1.175.648	1.329.463
5	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	202.799	222.434	280.433	409.674	500.371	554.467	638.702
6	Eczacılık ekipmanları	152.189	206.406	316.339	460.311	514.665	500.583	642.298
7	Demir ve çelik	144.545	235.950	320.126	479.964	571.320	579.418	662.481
8	Uçak, uzay aracı ve parçaları	8.000	1.977	5.878	72.288	7.808	54.560	2.528
9	Çeşitli Kimyasal Ürünler	113.360	157.582	198.553	269.466	291.255	333.452	357.850
10	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	142.151	178.768	222.947	313.495	327.751	370.104	390.815
11	Demir ve çelik maddeler	123.752	172.870	275.122	193.743	209.778	255.852	299.016
12	Organik kimyasallar	174.676	209.265	272.618	333.372	330.138	392.976	447.795
13	Dericilik, boya açıcılar, tanen, renk maddeleri vb.	132.406	177.696	221.933	263.225	274.593	320.943	331.569
14	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	5.118	6.885	14.878	26.433	37.722	30.449	23.659
15	Lastik ve lastik maddeler	57.326	75.584	96.937	123.744	129.977	165.637	206.388
16	Alüminyum ve alüminyum maddeler	47.884	70.525	82.372	128.819	139.289	153.708	161.161
17	Suni Sentetik yün	75.463	103.434	115.710	151.671	140.193	159.481	184.347
18	Sabunlar, yağlar, cilalar, mumlar ve modelleme hamurları	42.526	49.713	61.607	78.206	92.402	107.122	131.497
19	Soaps, lubricants, waxes, candles, modelling pastes	54.385	70.512	83.736	95.587	102.125	126.869	160.296
20	Çeşitli metal ürünler	26.207	41.763	56.719	87.268	102.870	106.124	123.832
21	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	35.194	42.290	53.489	64.858	64.023	78.913	100.841
22	Alet edevat, kesici vb metal ürünler	30.759	38.291	46.962	70.897	77.048	100.623	115.434
23	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	34.001	30.972	38.166	66.249	68.122	89.128	128.232
24	Proteinler, modifiye nişastalar, yapışkanlar, enzimler	25.301	32.198	40.562	51.833	61.034	63.393	79.601
25	Çeşitli Yenebilir Ürünler	19.506	22.554	27.373	35.796	42.941	50.323	62.651

Her ne kadar Almanya ile olduğu kadar yoğun bir dış ticaret ilişkisi olmasa da Almanya ile dış ticarete 2001'den 2015 yılına kadar hiçbir zaman gerçekleşmemiş dış ticaret fazlası benzer ürünlerin ithal veya ihraç edilmesine rağmen İngiltere ile yakalanmış bu anlamda her ne kadar sofistikasyon düzeyi yüksek olmasa da dış ticaret fazlası verilen ülkelerden bir tanesidir.

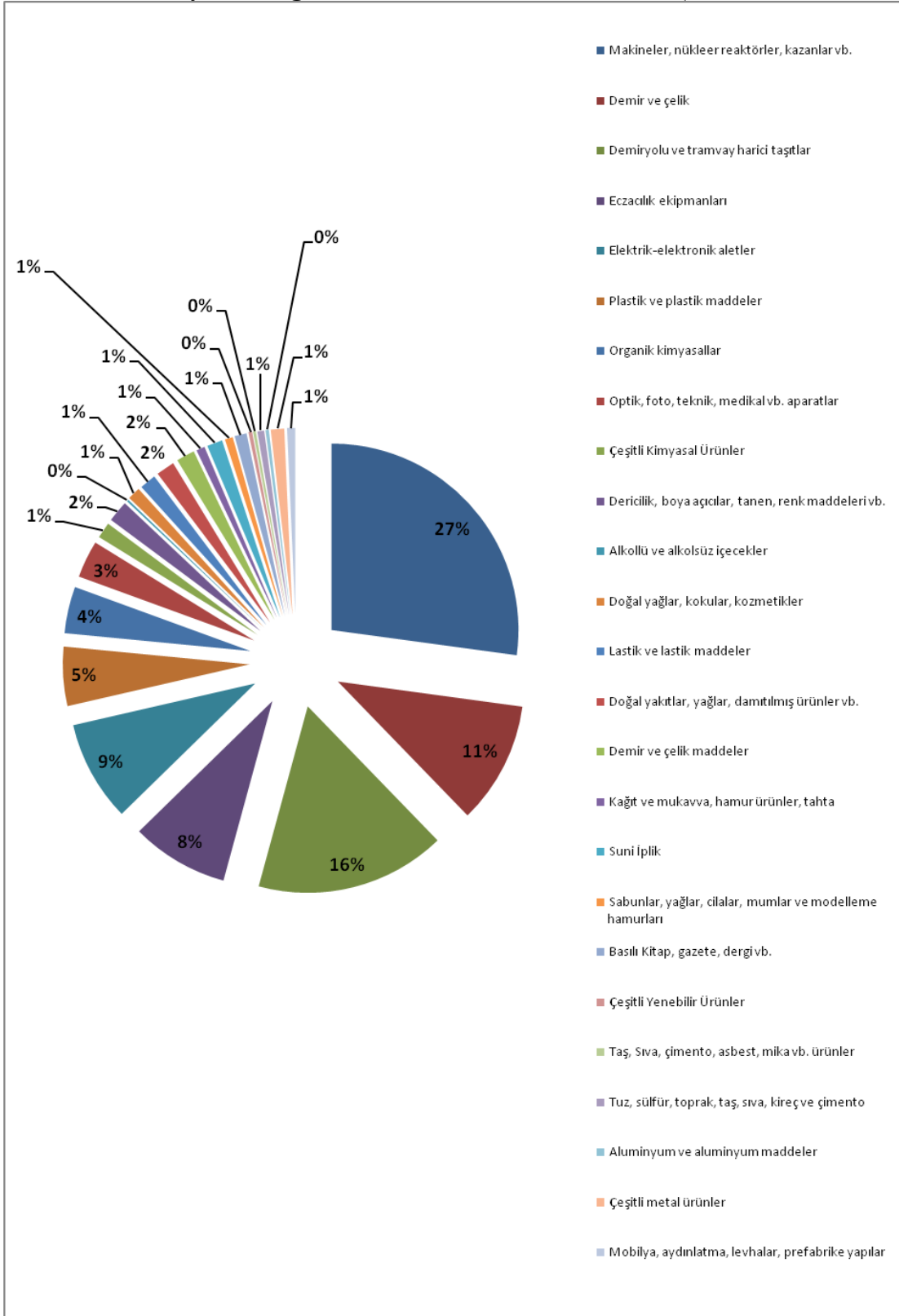
Gelişmiş ülkelerden gerçekleştirilen ithalatın genel görünümünde olduğu gibi nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları faslının 2001-2007 yılları arası dönemde her daim ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu yıllar içerisinde elektrikli ve elektronik eşyalar, tren yolu ve tramvay dışında kalan araçlar fasıllarının yanı sıra eczacılık ürünleri ve demir-çelik fasıllarının iki ülke dış ticaretinde önemli bir yere sahip olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Genel ithalat rakamları incelendiğinde İngiltere'nin 2001 yılından itibaren Türk dış ticaretindeki payı çok yüksek olmasa da dikkate değer bir veri olduğu görülmektedir. Türkiye'nin 2001-2007 yılları arasında ki ithalat hacmi yaklaşık %286 oranında büyüdüğü görülmektedir. Türkiye'nin ihracat ürünü sepetinde hatırı sayılır bir ihraç kalemi olan demir-çelik faslının İngiltere ile ticarete de önemini koruduğu gözlemlenmektedir.

Sürekli artış trendinde devam eden dış ticaret rakamları Küresel Kriz'in ortaya çıktığı yıl olan 2008 yılında da bu trendi korumuş ancak 2009 yılına gelindiğinde yaklaşık %35 oranında bir düşüş göstererek Türkiye-İngiltere ticaretinin rakamsal ve ticaret içerisindeki hacmi açısından çok büyük bir gerileme olarak yorumlanabilmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti dışındaki diğer gelişmiş ülke ekonomilerinde olduğu gibi dış ticarete ki bu daralmanın 2010 yılında da devam ettiği görülmektedir.

Demir-çelik sektörünü ülkelerin sanayinin üretim kapasiteleri açısından önemli bir gösterge olarak düşünülecek olur ise krizin ortaya çıkış yılı 2008'den 2009 yılına geçişte Türkiye'nin İngiltere'den gerçekleştirdiği demir-çelik ithalatında yüzde 60'a yakın bir gerileme olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu durum demir-çelik sanayinde yahut diğer sanayi faaliyetlerinde gerilemenin başlı başına bir göstergesi olarak düşünülemez ancak krizden sonraki yıldan bu sektöre has ithalat rakamlarına bakıldığında ithalatın 1 milyar doların altına hiç düşmemiş olması önemli bir gösterge sayılabilir.

Grafik 29. Türkiye'nin İngiltere'den İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)

Tablo 42. Türkiye'nin İngiltere'den İthalatı 2008-2015 Dönemleri İlk 25 Kalem (Bin \$)

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	1.368.099	833.868	1.152.537	1.456.875	1.266.035	1.492.042	1.417.727	1.347.665
2	Demir ve çelik	925.325	364.412	709.998	1.014.299	1.272.307	1.483.777	1.456.156	1.151.216
3	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	627.462	427.775	667.934	814.967	701.736	955.099	721.939	903.313
4	Eczacılık ekipmanları	433.304	371.301	421.570	347.408	289.680	222.905	295.979	304.293
5	Elektrik-elektronik aletler	293.514	194.409	207.723	234.961	245.934	260.115	204.219	218.112
6	Plastik ve plastik maddeler	255.288	180.617	235.783	246.819	261.761	286.916	242.931	192.936
7	Organik kimyasallar	159.306	125.520	220.553	237.822	263.821	254.087	285.979	189.747
8	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	157.215	113.208	138.828	154.259	181.531	167.666	168.251	157.517
9	Çeşitli Kimyasal Ürünler	76.789	81.370	102.798	105.952	102.127	90.709	107.152	92.892
10	Dericilik, boya açıcılar, tenen, renk maddeleri vb.	90.996	69.161	69.589	93.699	74.920	88.160	98.391	81.927
11	Alkollü ve alkolsüz içecekler	9.778	28.199	14.739	47.191	43.563	56.755	72.695	70.129
12	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	43.997	44.266	53.655	63.044	61.284	66.224	82.427	68.798
13	Lastik ve lastik maddeler	72.551	46.126	64.276	87.304	65.510	75.459	55.372	57.464
14	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	89.614	16.257	48.450	94.516	93.519	15.547	11.656	45.285
15	Demir ve çelik maddeler	58.368	30.680	37.361	50.686	50.580	49.279	44.075	45.133
16	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	39.982	35.737	37.850	37.949	28.018	39.228	39.354	42.054
17	Suni İplik	46.357	43.550	32.835	37.170	43.221	46.403	52.689	40.827
18	Sabunlar, yağlar, cilalar, mumlar ve modelleme hamurları	39.343	28.601	28.510	36.025	37.325	48.004	49.554	40.496
19	Basılı Kitap, gazete, dergi vb.	46.247	35.823	33.390	40.204	41.933	39.532	38.965	36.300
20	Çeşitli Yenebilir Ürünler	20.595	19.078	23.013	30.783	31.284	33.088	30.323	27.264
21	Taş, Sıva, çimento, asbest, mika vb. ürünler	12.568	9.860	13.026	16.315	20.038	21.299	28.511	25.189
22	Tuz, sülfür, toprak, taş, sıva, kireç ve çimento	21.416	16.412	20.937	26.362	27.068	26.158	29.467	23.586
23	Aluminyum ve aluminyum maddeler	17.906	10.969	17.164	14.091	16.401	16.029	14.003	23.528
24	Çeşitli metal ürünler	63.580	22.112	30.613	36.934	33.954	20.558	9.423	19.714
25	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	15.801	7.338	11.305	25.692	14.479	13.561	13.374	15.207

Aşağıdaki veriler ışığında iki ülke arasındaki ticarete Türkiye'nin ihracat yönlü dış ticaret paradigmasını uygulamaya koyarak dış pazarlardaki payını geliştirme arzusunun İngiltere'ye gerçekleştirmiş olduğu ihracat rakamlarında da görmek mümkündür.

2001 yılından itibaren İngiltere'ye ihracatta 2007 yılı hariç örme giyim eşyası ve aksesuarları faslının toplam ihracat rakamlarının yaklaşık yüzde 25'ini oluşturduğu görülmektedir. Tekstil sektörünün dış ticaretteki diğer bir faslı olan örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarlarının 2007 yılı da dahil olmak üzere her yıl ihracatın en büyük 5 kalemi içerisinde olduğunu görmek mümkündür.

Tekstil normal olarak bakıldığında Türkiye'nin dış pazarlarda ki en önemli kozlarından biri olarak görülebilir. İngiltere ile tekstil sektörü açısından duruma bakıldığında dünyanın en önemli markalarından biri olarak gösterilen İngiliz hazır giyim markası Burberry Türkiye'nin tekstil sanayinde önemli markalarından birisi olan SARAR markasının Eskişehir'deki tesisinde hazır tekstil ürünlerini üretmektedir.

Ancak yapılan anlaşma gereği SARAR markası bu ürünleri kesinlikle Türkiye pazarına satmamaktadır. Üretimi Türkiye'de yapılan ürünler ihraç edilmek kaydıyla İngiltere'ye gönderilmektedir.

İngiltere'de markalandırılarak dünya pazarına yaklaşık yüzde 800'lere varan kar marjıyla nihai tüketiciye sunulmaktadır. Aynı üretim ortamında üretilen ve aynı özelliklere sahip bir tekstil ürünü Türkiye'de yerleşik SARAR markasından satın alınmak istendiğinde İngiliz markasının yaklaşık yüzde 20 oranına denk gelen bir bedelle ürüne sahip olunabildiği bilinmektedir. Bu itibarla Türkiye'nin ileri teknoloji üretme ve pazarlama noktasındaki eksikliğinin yanı sıra markalaşma noktasında ki eksikliğini de ortaya koymaktadır.

2001-2007 yılları arası dönemde Türkiye'nin İngiltere'ye ihracat hacmi yaklaşık 4 kat artmış, 2007 yılı itibariyle de kara nakil vasıtaları ve bunların aksam, parça ve aksesuarları (demiryolu veya tramvay taşıtları hariç) faslı ihracatta 1,5 milyar dolara yaklaşan hacmiyle önemli bir kalem haline gelmiştir.

Bu fasılların yanı sıra ‘‘Elektrikli makine ve cihazlar, bunların aksam ve parçaları; ses kaydetmeye ve kaydedilen sesi tekrar vermeye mahsus cihazlar, televizyon görüntü ve seslerinin kaydedilmesine, kaydedilen görüntü ve sesin tekrar verilmesine mahsus cihazlar, bunların aksam, parça ve aksesuarları’’ faslı İngiltere’ye gerçekleştirilen ihracatta önemli bir ihracat kalemi olarak değerlendirilebilir.

Ülkelerin birbirleriyle kurduğu ekonomik ilişkide büyüme ivmesi krizin patlak verdiği 2008 yılında da sergilense de 2009 yılına gelindiğinde ihracat rakamlarında yaklaşık 2 milyar dolarlık bir daralma gözlemlenmektedir.

Kriz yılından krizin artçı şoklarının yaşandığı yıl olarak nitelendirilebilecek olan 2009 yılına gelindiğinde önemli bir detay olarak 2008 yılının ilk iki faslının neredeyse %50 oranında azalması buna karşın çok büyük sayılmasa da diğer sektörlerin bu denli bir daralma sergilediği 2009 yılında tekstil sektörü yaklaşık 25 milyon USD gibi bir rakam ile büyüme göstermiştir. Bu nedenle İngiltere’nin tekstil sektörü açısından Türkiye’nin önemli bir müşterisi olduğunu belirtmek mümkündür.

Buna ek olarak 2009 yılı itibariyle ‘‘İngiltere’ye ithal edilen elektrikli ısıtıcıların 1/2’si, buzdolaplarının 1/5’i, çamaşır makinalarının 1/8’i ve televizyonların ise 1/10’u Türkiye’de üretilmiştir.

İngiltere’nin önde gelen zincir mağazaları (Örneğin Marks and Spencer, Sainsbury, Tesco, Arcadia Group, Debenhams, Argos vs.) Türkiye’den ürün tedarik etmektedir.’’ (İngiltere Ülke Raporu, S:42) 2010 yılında da gerçekleşen rakamlar 2008 yılının gerisinde kalmış, örme giyim eşyası ve aksesuarları faslı Türkiye’nin 2013 yılına kadar İngiltere’ye gerçekleştirmiş olduğu ihracatı domine eden fasıl olarak gözükmektedir.

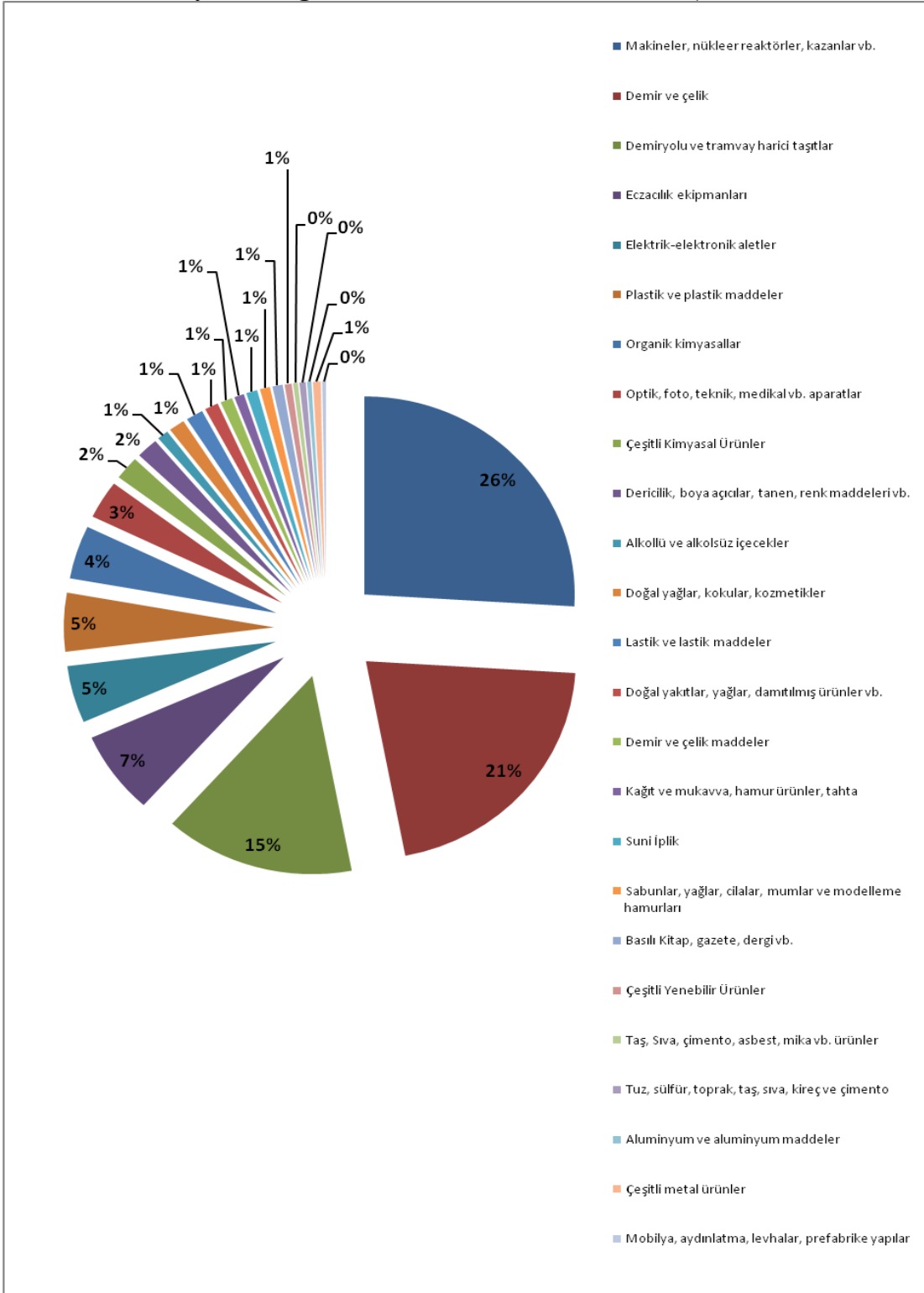
2014 ve 2015 yılları incelendiğinde Küresel Krizin etkilerinin hüküm sürdüğü 2009-2010 yıllarına nazaran sofistikasyon değeri yüksek ürünlerin ihraç kalemleri içerisinde üst sırada yer almasının yanı sıra 2015 yılı rakamları içerisinde tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kıymetli metallerle kaplama metaller ve bunlardan mamul eşya; taklit mücevherci eşyası; metal paralar faslının ihracat rakamının 1 milyar doların üzerinde olması önemli bir detaydır.

Bu fasıla ilişkin rakamların bir kısmının altın ihracatından kaynaklı olduğu tahmin edilmektedir. Bu itibarla ‘‘Türkiye, İngiltere ve diğer AB ülkeleri için önemli bir sanayi üretim merkezidir.

AB’de yerleşik pek çok firma Türkiye’de şirket kurmakta, işyeri açmakta, Türkiye iç pazarına, AB pazarına ve Türkiye’ye komşu, çevre ülke pazarlarına mal ve hizmet tedarik etmek üzere Türkiye’deki firmalarla işbirliği yapmaktadır.

Her iki ülkeden iş çevrelerinin birbirleriyle bağlantıları arttıkça, pazarlar karşılıklı olarak daha fazla açılmakta, ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi bakımından yeni fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Bilgi teknolojileri, telekomünikasyon, mühendislik ve müteahhitlik hizmetleri, sağlık hizmetleri, turizm, tarım, organik ürünler, gıda sanayi, gemi inşa sanayi vs. bunların hemen hepsi ikili ticaretin gelişimi bakımından potansiyel oluşturan sektörlerdir (İngiltere Ülke Raporu, S:42).’’

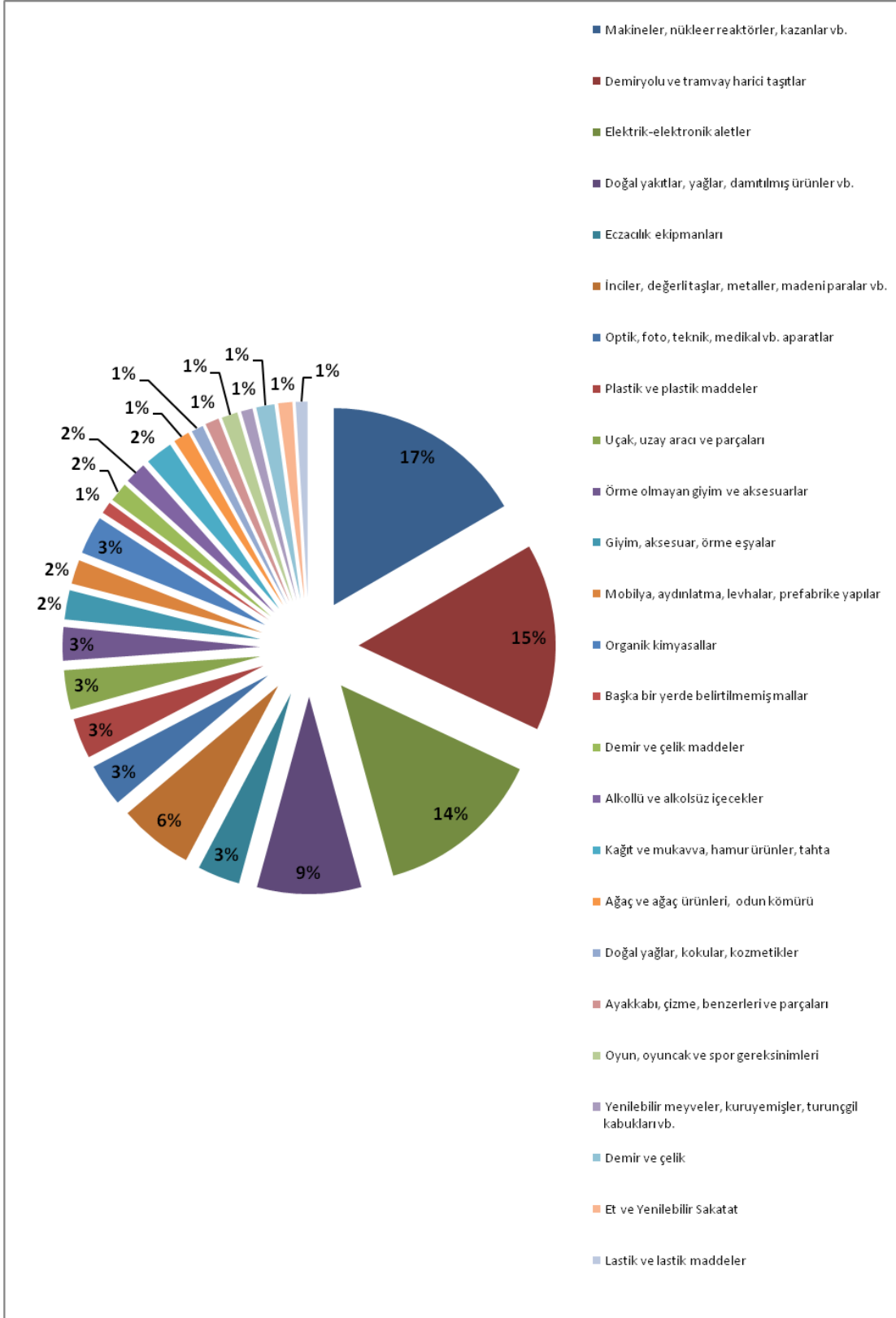
Grafik 30. Türkiye'nin İngiltere'den İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)

Tablo 43. Türkiye'nin İngiltere'ye Olan İhracatı İlk 25 Kalem 2001-2007(Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	55.323.952	55.833.525	59.687.006	69.331.488	73.308.598	77.826.647	87.970.660
2	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	44.425.235	50.265.308	59.419.621	68.534.052	64.650.813	71.527.724	84.166.587
3	Elektrik-elektronik aletler	45.905.436	41.620.138	46.481.872	57.504.498	59.793.815	77.827.174	67.668.247
4	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	14.704.374	14.869.204	18.650.555	30.080.101	44.810.659	58.171.942	64.435.609
5	Eczacılık ekipmanları	8.654.813	10.672.196	13.176.207	15.439.622	15.301.372	17.011.717	20.151.501
6	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	18.244.413	18.134.261	23.621.022	23.023.686	21.030.169	35.334.200	36.359.444
7	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	11.899.384	11.526.021	12.708.871	15.351.809	15.892.335	17.042.538	16.391.930
8	Plastik ve plastik maddeler	9.248.567	9.856.542	11.646.246	13.829.305	14.695.847	18.294.517	18.059.527
9	Uçak, uzay aracı ve parçaları	11.744.605	12.841.151	12.395.453	11.527.805	13.083.198	15.550.243	16.107.993
10	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	7.868.680	8.938.095	10.471.787	11.816.838	12.480.036	13.186.132	14.447.694
11	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	6.849.533	7.866.650	8.876.349	10.309.027	10.843.587	11.544.506	12.764.769
12	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	4.701.890	5.864.700	7.154.730	8.992.336	8.963.694	9.673.389	11.633.626
13	Organik kimyasallar	8.828.338	9.497.576	10.932.281	13.454.992	14.008.151	14.941.650	18.745.144
14	Başka bir yerde belirtilmemiş mallar	5.188.827	2.625.357	3.066.771	3.785.861	3.818.149	4.255.895	5.219.656
15	Demir ve çelik maddeler	3.959.279	4.344.523	5.219.068	6.327.416	7.235.257	7.994.451	10.379.899
16	Alkollü ve alkolsüz içecekler	5.338.959	5.648.140	6.463.620	7.686.874	8.001.460	8.298.983	9.394.417
17	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	7.763.301	7.705.598	8.589.868	9.699.255	9.620.859	10.128.853	11.391.437
18	Ağaç ve ağaç ürünleri, odun kömürü	3.850.324	4.321.584	4.983.866	5.679.805	5.845.651	5.945.779	7.440.909
19	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	2.578.709	2.996.607	3.613.072	4.271.335	4.455.771	4.842.592	5.523.112
20	Ayakkabı, çizme, benzerleri ve parçaları	3.473.131	3.864.197	4.373.736	4.898.137	5.115.215	5.392.879	5.736.495
21	Oyun, oyuncak ve spor gereksinimleri	3.526.108	4.206.744	4.482.215	5.065.394	5.779.157	6.286.219	8.595.216
22	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turunçgil kabukları vb.	2.606.454	2.927.946	3.347.201	3.996.834	4.359.694	4.722.435	5.411.846
23	Demir ve çelik	3.575.479	3.832.444	4.486.125	6.711.306	6.419.500	7.850.750	9.974.976
24	Et ve Yenilebilir Sakatat	3.174.444	3.423.886	4.412.111	5.195.130	5.225.511	5.546.243	6.188.529
25	Lastik ve lastik maddeler	2.585.019	2.951.114	3.430.401	4.157.473	4.360.296	4.800.440	5.844.127

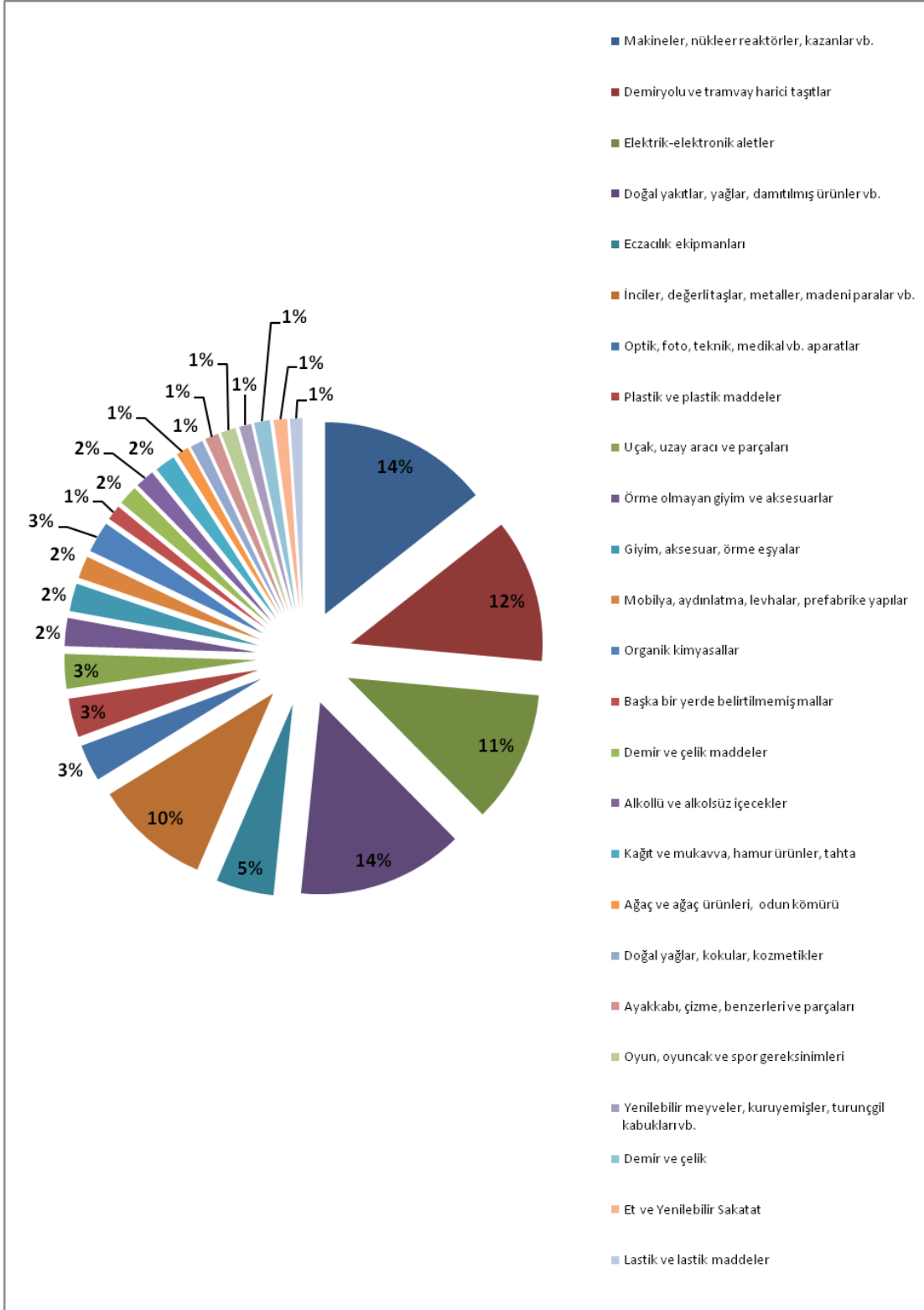
Grafik 31. Türkiye'nin İngiltere'ye İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)

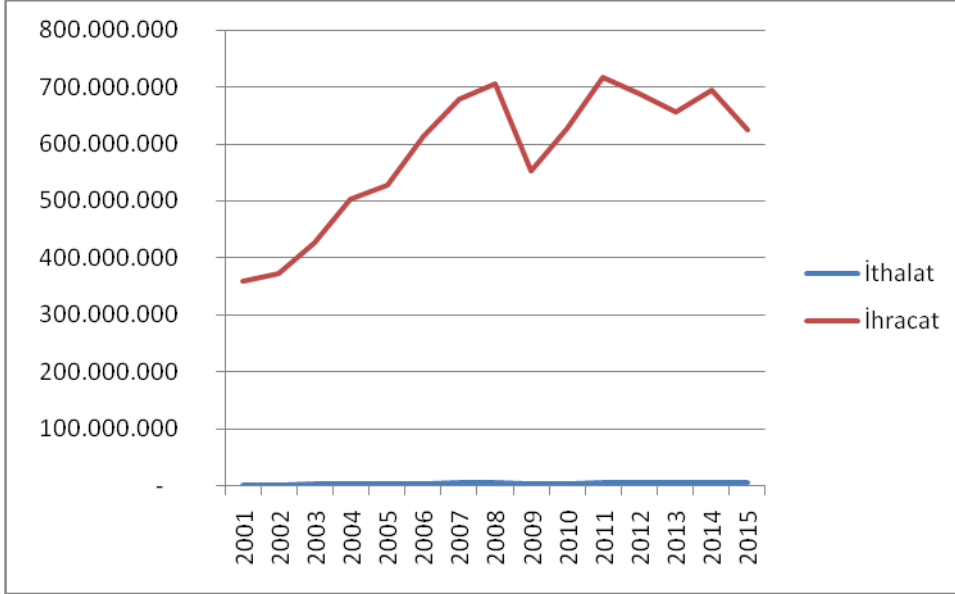
Tablo 44. Türkiye'nin İngiltere'ye Olan İhracatı İlk 25 Kalem 2008-2015 (Bin \$)

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	84.729.958	63.300.536	71.761.230	80.296.193	75.679.533	79.287.089	85.515.717	83.363.060
2	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	70.467.496	46.220.785	60.162.425	69.497.459	59.815.133	66.131.322	76.382.456	76.795.784
3	Elektrik-elektronik aletler	66.389.385	54.770.694	61.475.857	64.226.268	55.966.317	58.777.172	61.616.514	61.000.306
4	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	87.287.933	50.292.069	63.413.681	91.609.952	95.395.963	88.193.719	81.005.575	50.824.638
5	Eczacılık ekipmanları	20.117.739	20.552.307	23.567.938	26.031.638	26.877.231	27.728.498	33.727.712	33.112.716
6	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	54.403.558	54.853.546	55.965.841	71.088.573	83.829.304	36.832.533	36.088.166	30.019.333
7	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	16.857.344	14.872.002	15.486.956	16.631.456	16.438.239	17.784.607	19.026.017	18.164.126
8	Plastik ve plastik maddeler	18.032.048	14.348.785	16.779.447	19.211.281	17.393.343	18.852.526	20.129.584	17.717.666
9	Uçak, uzay aracı ve parçaları	17.705.499	16.822.215	20.757.062	10.497.009	13.096.964	15.166.667	16.978.232	15.569.341
10	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	14.324.246	12.755.858	12.504.612	14.154.250	11.796.526	12.192.893	13.507.497	11.293.739
11	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	13.076.874	11.925.679	12.654.778	13.844.268	11.958.431	12.830.510	14.045.357	11.292.288
12	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrik yapılar	11.752.364	8.791.561	9.679.978	9.795.031	9.209.306	9.873.893	11.396.574	11.182.115
13	Organik kimyasallar	16.602.463	13.811.557	15.448.235	17.061.170	16.695.921	13.011.395	11.372.741	9.796.665
14	Başka bir yerde belirtilmemiş mallar	5.703.764	4.851.461	4.971.254	6.959.212	7.639.649	6.719.949	9.489.171	9.007.379
15	Demir ve çelik maddeler	10.078.329	6.979.034	7.981.377	9.363.577	8.544.554	9.106.665	10.096.508	8.968.572
16	Alkollü ve alkolstiz içecekler	9.338.002	8.101.552	8.239.606	9.313.676	8.428.236	8.970.946	9.014.696	8.523.393
17	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	10.808.991	9.288.168	10.118.794	10.256.621	8.618.816	8.737.462	9.201.128	8.230.351
18	Ağaç ve ağaç ürünleri, odun kömürü	6.195.685	4.576.367	5.298.918	5.345.384	4.888.318	5.765.455	6.982.921	6.895.584
19	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	5.506.895	5.002.448	5.344.177	5.767.617	5.682.693	6.164.369	6.618.062	6.402.805
20	Ayakkabı, çizme, benzerleri ve parçaları	5.788.616	5.392.864	6.118.092	6.517.977	6.080.710	6.427.591	7.217.194	6.362.883
21	Oyun, oyuncak ve spor gereksinimleri	8.620.074	7.468.154	7.316.587	7.021.257	5.432.285	5.611.611	6.646.852	6.196.427
22	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turunçgil kabukları vb.	5.568.900	4.738.755	4.918.419	5.482.609	5.365.610	5.787.561	6.163.969	6.161.114
23	Demir ve çelik	10.355.911	4.614.485	6.576.847	8.796.784	7.530.362	6.338.467	7.241.601	5.983.146
24	Et ve Yenilebilir Sakatat	6.368.079	5.538.450	5.905.996	6.411.736	5.723.307	6.095.732	6.485.388	5.856.653
25	Lastik ve lastik maddeler	5.872.646	4.356.417	5.323.395	6.675.915	5.891.219	6.030.004	6.129.377	5.257.921

Grafik 31. Türkiye'nin İngiltere'ye İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)

Grafik 32. İngiltere İthalat – İhracat Durumu 2001-2015 Yılları

Türkiye'nin dış ticaret ile ilgili dezavantajlardan bahsedilirken vurgu yapılan markalaşma ve katma değeri yüksek ürün ihraç etme eksikliğinin bir boyutu yukarıda tekstil sektörüne yönelik olarak verilen örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Çin hariç büyük ekonomilerde gözlemlediğimizi Kriz yılı sonrası dönemde ilk yıllarda daralma gözlemlenmiştir. 2001'den başlayarak 2015 yılına kadar toplam rakamlar üzerinden oluşturulan grafikte hiç bir yıl özleinde ihracatın ithalatı karşılama oranının 1'den büyük olmadığı da net olarak gözükmemektedir.

3.2.7 Türkiye'nin Rusya İle Dış Ticaret İlişkisi 2001-2007 ve 2008-2015 Dönemleri

Her ne kadar üyeliği askıya alınsa da Rusya dünyanın en büyük ülkelerinin oluşturmuş olduğu G-8 paktının üyeliğine kabul edilmiş önemli bir ekonomik ve politik güç olarak ekonomik ve siyasal atmosfer içerisinde önemli bir aktör olma özelliğini korumaktadır. Bu noktada çalışma içerisinde 2008 Küresel Finansal Krizin Türk Dış Ticaretine bölgesel etkilerini incelerken dünyanın en büyük 5 ekonomisinin yanında Rusya'yı incelemek gerek önemli bir dış ticaret partneri olması gerekse de dünyada ki konumu itibariyle değerlendirilmektedir.

Tablo 45. Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı İlk 25 Kalem 2001-2007 (Bin \$)

	Ürün Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	2.528.609	2.672.819	3.664.602	5.558.397	8.802.278	12.627.556	17.083.114
2	Demir ve çelik	337.870	512.779	831.631	1.989.471	2.235.010	2.914.592	3.301.194
3	Tahıl	8.671	45.763	82.270	32.353	8.082	13.310	264.059
4	Aluminyum ve aluminyum maddeler	129.340	142.163	232.370	358.483	549.109	743.543	1.071.005
5	Hayvani ve bitkisel yağlar	424	173	6.008	8.973	36.482	53.270	26.692
6	Artıklar, yemek endüstrisi artıkları, hayvan yemi	2.907	6.213	14.977	51.667	28.697	25.051	52.167
7	Gübre	65.378	72.776	105.941	183.427	198.535	174.331	150.955
8	Ağaç ve ağaç ürünleri, odun kömürü	40.665	38.755	48.278	87.435	139.766	188.391	179.365
9	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	9.052	12.790	18.335	56.700	76.712	100.680	104.155
10	Bakır ve bakır maddeler	38.976	60.717	54.080	156.088	125.197	179.887	275.402
11	Organik kimyasallar	7.789	20.437	32.193	92.024	151.018	178.399	287.589
12	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	80.000	85.754	101.725	110.163	147.048	154.169	163.254
13	Cevher, cüruf, kül	-	9.717	-	580	23.878	48.238	10.339
14	Plastik ve plastik maddeler	15.346	21.864	22.355	27.395	35.192	39.212	64.841
15	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	14.285	1.934	23.912	19.014	11.190	16.439	9.024
16	Lastik ve lastik maddeler	2.189	4.272	8.719	12.335	21.825	27.911	38.861
17	Cam ve Cam Eşya	8.049	7.109	10.857	7.271	6.943	8.489	8.748
18	Elektrik-elektronik aletler	2.368	3.799	5.206	6.360	10.374	8.512	15.832
19	Kurşun ve kurşun ürünleri	4.621	3.335	2.951	6.255	5.863	15.475	32.638
20	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	513	-	6	1.987	10.056	20.279	67.603
21	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turunçgil kabukları vb.	-	116	87	2	60	247	1.095
22	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	10.865	4.161	4.817	6.657	10.125	14.239	11.865
23	Şeker ve şekerleme ürünleri	963	119	1.303	2.908	4.519	2.746	8.007
24	Tütün ve Tütün Ürünleri	2	945	3.475	2.763	2.980	5.102	3.830
25	Alet edevat, kesici vb metal ürünler	1.431	1.846	2.025	6.228	15.137	18.047	14.953

Türkiye – Rusya ilişkilerinde ki toparlanma her iki ülkenin de siyasal ve iktisadi yapısını istikrarlı bir zemine oturtmaya başladığı yıllardan sonra artarak devam etmiştir.

Çünkü her iki ülkede 1990'lı yıllar boyunca siyasal ve ekonomik krizlerin etkisiyle Coğrafi yakınlığın yaratmış olduğu yakınlıklara istinaden belirli bir ticaret hacminde ilişkilerine devam etmişlerdir.

Rusya'daki enerji sektöründe yaşanan yapısal krizler sistemin ihtiyaç duyduğu ekonomik kaynağın oluşturulmasında yeterli olamamıştır. 1990'ların ilk yarısında yaşanan bu tecrübenin ardından toparlanma emareleri gösteren ekonominin, 1997 yılında Asya'da yaşanan finansal krizi müteakip yeniden daralması, Rusya'nın siyasal ve toplumsal yapısı için ikinci büyük darbe olmuştur.

Ekonominin 1998 yılında %5 oranında küçülmesi bu krizin faturasını oluşturmuştur. Aynı dönemde Türk ekonomisi ise koalisyon hükümetlerinin siyasal anlamda yeterli güce sahip olamaması nedeniyle iktisadi açıdan istikrarsız bir dönemden geçmekteydi. Gerçekleştirilemeyen yapısal reformlar, ülke içi ve dışında var olan siyasi ve iktisadi kırılğanlıklar, Türk ekonomisini sırasıyla 1994, 1999 ve 2001 yıllarında derin krizlerle karşı karşıya bırakmıştır.' (Usak, s:35)

Yukarıdaki tabloda Türkiye'nin 2001-2007 yılları arası dönemde ithalatının ilk beş kalem bazlı yapısı incelenebilmektedir. Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümenli maddeler; mineral mumlar faslının Türkiye'nin ithalatında en önemli fasıl olduğu görülmektedir.

Bilindiği üzere Türkiye Rusya'nın enerji ihracatında önemli bir müşteri olma özelliğini koruduğu bilinmektedir. Nitekim petrol ve petrolün damıtılmasından üretilen motorin ve doğalgaz gibi kalemlerin 2001 yılı baz alındığında her yıl bir önceki yıla göre 1,5 kat civarında artmış ve 2007 yılı itibariyle dönemin başlangıcına nazaran yaklaşık 8 katlık bir artış ile 23,5 milyar dolarlık bir rakama ulaşmıştır. 2007 yılında aynı fasıl bazında Türkiye'nin Dünya genelinden gerçekleştirmiş olduğu ithalat rakamının 33,8 milyar Amerikan Doları olduğu düşünüldüğünde enerji ticareti konusunda Rusya'nın Türkiye pazarı açısından ne denli önemli bir tedarikçi olduğu çok açıkça ortaya çıkmaktadır.

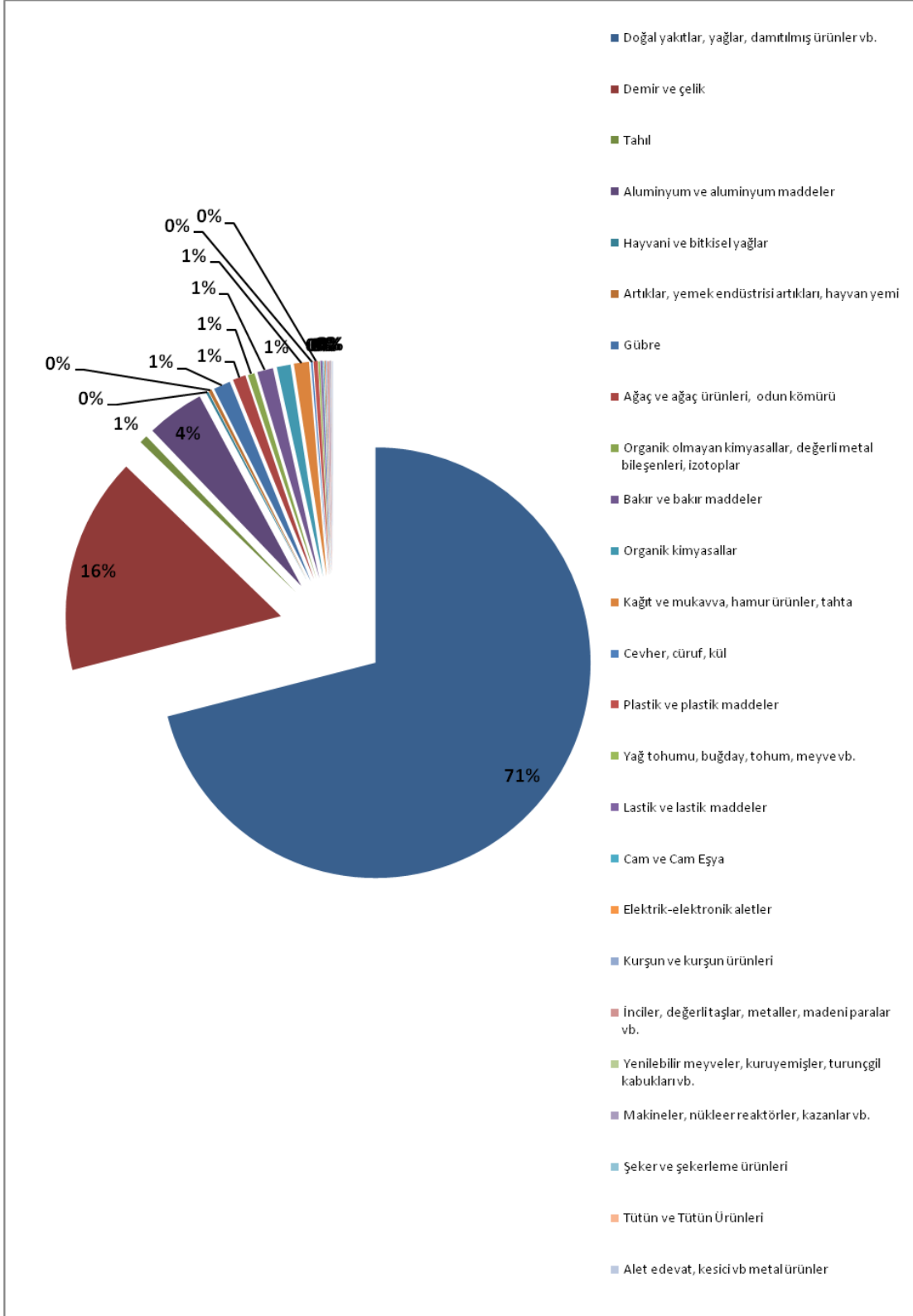
Diğer kalemler bazında incelendiğinde de Demir-Çelik ithalatının da ikili ticarete önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2001 yılından başlayarak 2003 yılına kadar

diğer yıllara görel olarak ithalatta önemli bir paya sahip olan fasıl 2004 yılından itibaren milyar dolarlarla ifade edilerek, küresel finansal kriz döneminde yani 2008 yılında 5 milyar dolara yakın bir rakama ulaştığı görülmektedir.

Türkiye'nin demir çelik üretiminde Demir-Çelik İhracatçıları birliğinin 2011 raporlarına göre dünyanın en büyük 8. ham çelik üreticisi olarak dünya pazarında önemli bir konumdadır. Ancak Türkiye'de demir çelik sanayinin üretiminde döngü yaratacak hammaddeye ihtiyacı olduğu gibi kütük demir üretiminde hurda demire çok büyük oranda ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu noktada Türkiye'nin lojistik maliyetler de göz önünde bulundurulduğunda hurda demir ihtiyacında en önemli tedarikçisinin Rusya olduğu sektör oda ve birliklerinin raporlarında belirtilmektedir. Türkiye'nin ithalat kalemleri içerisinde alüminyum ve bakır gibi metallerin yanı sıra gübre ve tahılın yüzdesel payları ilk beş kalem içerisinde kömür, doğalgaz, petrol vb. enerji ürünleri olunca küçük gibi gözükse de mevsimsel şartları itibariyle tarım ürünü üretme noktasında pazarda çok önemli bir rekabetçi avantaja sahip olduğu bilinen Türkiye açısından 2013 ve 2014 yıllarında 1 milyar doların üzerinde bir ithalat rakamı oluşması dikkate alınması gereken bir nokta gibi durmaktadır.

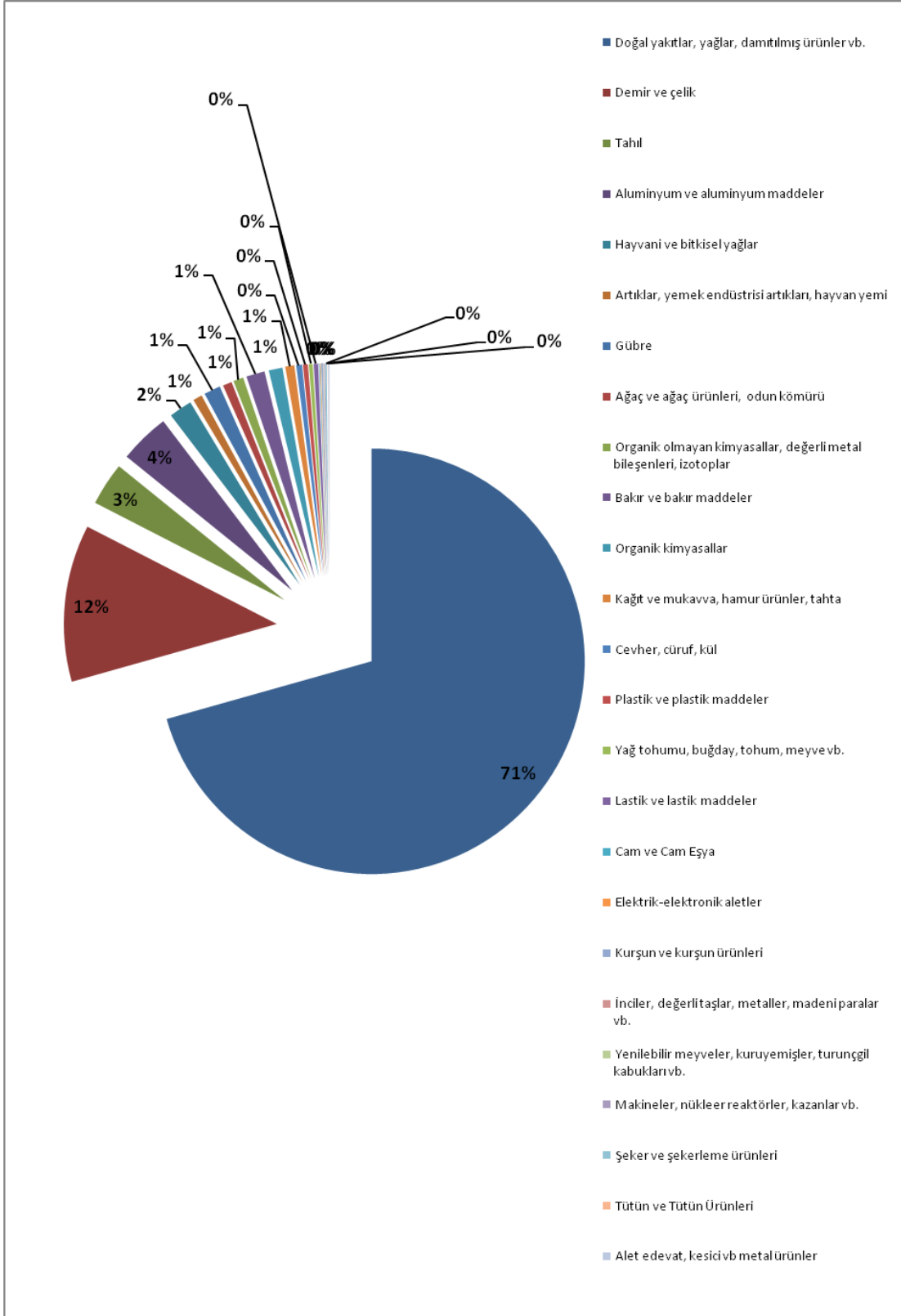
Grafik 33. Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı Ürün Bazında (2001-2007)

Tablo 46. Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı İlk 25 Kalem 2008-2015 (Bin \$)

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	22.716.309	14.949.347	15.951.859	16.832.396	19.012.324	17.118.941	16.498.387	12.938.915
2	Demir ve çelik	4.912.926	1.873.698	2.130.824	3.066.093	2.648.271	2.924.797	2.689.166	2.743.811
3	Tahıl	592.151	554.200	387.746	545.863	887.060	1.005.126	1.451.392	883.134
4	Alüminyum ve alüminyum maddeler	1.093.501	432.910	869.141	1.171.517	973.997	841.210	1.108.816	868.412
5	Hayvani ve bitkisel yağlar	117.705	185.044	91.143	102.474	645.623	548.724	875.510	797.550
6	Artıklar, yemek endüstrisi artıkları, hayvan yemi	55.256	40.373	85.224	129.089	246.600	240.478	288.149	264.430
7	Gübre	274.995	381.760	218.082	350.362	283.271	324.235	363.276	216.983
8	Ağaç ve ağaç ürünleri, odun kömürü	150.345	74.484	147.087	173.421	188.042	197.062	179.218	212.973
9	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	139.491	152.413	134.876	159.274	227.145	266.521	203.266	191.180
10	Bakır ve bakır maddeler	266.429	336.514	624.892	340.022	302.887	348.207	301.052	178.559
11	Organik kimyasallar	356.974	140.551	190.876	311.276	271.017	314.599	248.483	165.288
12	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	187.712	141.130	153.013	153.383	152.051	178.517	201.115	151.586
13	Cevher, cüruf, kül	13.630	84.562	74.093	51.976	101.096	162.076	219.189	133.783
14	Plastik ve plastik maddeler	69.650	67.759	107.183	66.946	58.643	97.160	118.608	115.729
15	Yağ tohumu, buğday, tohum, meyve vb.	7.402	3.489	3.119	47.082	191.629	95.773	137.117	78.261
16	Lastik ve lastik maddeler	73.151	37.305	79.708	130.606	101.511	85.876	71.137	74.342
17	Cam ve Cam Eşya	4.735	6.312	10.832	8.034	7.432	24.866	35.934	34.204
18	Elektrik-elektronik aletler	17.296	9.094	7.856	8.888	6.356	10.560	15.549	31.418
19	Kurşun ve kurşun ürünleri	49.644	19.152	23.044	16.667	38.483	51.901	29.427	31.355
20	İnciler, değerli taşlar, metaller, madeni paralar vb.	6.714	52	6	2.705	3.014	4	4.940	28.948
21	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgil kabukları vb.	723	365	63	10.302	9.791	18.216	13.378	27.956
22	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	8.058	7.599	32.041	17.942	15.938	12.625	25.000	26.655
23	Şeker ve şekerleme ürünleri	14.661	9.249	8.101	8.928	36.626	31.906	59.837	25.371
24	Tütün ve Tütün Ürünleri	10.040	13.591	2.863	1.002	2.061	4.770	3.481	24.555
25	Alet edevat, kesici vb metal ürünler	21.489	21.848	24.543	23.600	26.088	20.711	30.177	23.585

Grafik 34. Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı Ürün Bazında (2008-2015)

Tablo 47. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı İlk 25 Kalem 2001-2007 (Bin \$)

	Ürün Adı	Value in 2001	Value in 2002	Value in 2003	Value in 2004	Value in 2005	Value in 2006	Value in 2007
1	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	5.708.156	6.873.398	8.435.424	11.178.236	15.713.790	21.867.424	32.478.746
2	Elektrik-elektronik aletler	3.036.078	3.764.049	4.391.120	6.630.632	9.920.678	14.874.656	22.133.056
3	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	1.922.065	2.352.469	4.008.675	7.486.815	11.274.163	18.673.417	33.502.417
4	Eczacılık ekipmanları	1.801.127	1.563.290	2.291.929	2.857.682	4.311.127	6.220.579	6.696.139
5	Plastik ve plastik maddeler	1.113.897	1.416.506	1.863.834	2.338.628	3.542.135	4.956.119	6.741.468
6	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	1.478.542	1.355.279	1.815.546	2.064.515	2.304.045	3.910.604	5.911.063
7	Başka bir yerde belirtilmemiş mallar	4.165.674	4.184.864	5.120.942	6.905.884	6.112.070	8.818.275	11.101.463
8	Demir ve çelik maddeler	1.109.061	1.133.602	1.431.952	1.984.513	2.703.443	3.751.089	5.580.900
9	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgöl kabukları vb.	684.406	814.546	1.134.366	1.566.695	2.134.674	2.973.035	3.738.074
10	Demir ve çelik	839.614	658.701	1.168.400	1.855.926	2.546.719	3.584.049	5.722.324
11	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	1.462.265	1.257.041	1.170.095	1.350.920	1.895.220	2.400.492	2.796.676
12	Et ve Yenilebilir Sakatat	1.757.181	2.310.329	2.211.674	2.247.924	3.020.440	4.501.226	5.097.467
13	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	979.082	1.002.856	1.293.274	1.410.925	1.612.725	1.832.600	2.528.501
14	Lastik ve lastik maddeler	385.645	370.073	452.795	688.348	965.913	1.301.980	1.866.799
15	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	169.265	345.868	257.765	369.979	448.454	851.380	1.656.549
16	Organik kimyasallar	374.519	351.192	462.424	578.203	741.883	895.006	1.210.566
17	Çeşitli Kimyasal Ürünler	522.965	558.523	614.234	747.608	1.020.760	1.163.939	1.649.199
18	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	521.081	691.129	933.398	1.206.301	1.418.707	1.784.395	2.496.261
19	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	108.785	187.421	226.359	262.936	353.925	647.224	1.184.733
20	Ayakkabı, çizme, benzerleri ve parçaları	215.926	242.136	302.337	307.395	572.168	1.170.070	2.143.054
21	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrik yapılar	422.467	506.067	587.121	736.971	926.451	1.301.414	2.167.512
22	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	1.011.726	1.201.787	1.492.747	1.772.574	2.123.088	2.546.833	3.245.988
23	Süt ürünleri, yumurta, bal, yenilebilir hayvan ürünleri vb.	398.541	426.455	624.820	757.629	988.598	918.635	1.236.841
24	Yenilebilir Sebzeler, kökler ve yumrular	202.945	254.565	421.861	465.956	723.014	934.417	1.389.248
25	Alkollü ve alkolsüz içecekler	544.956	626.525	900.543	1.131.891	1.508.845	1.509.864	2.246.964

Türkiye ve Rusya arasındaki dış ticaret ilişkisine Türkiye'nin Rusya'ya ihraç etmiş olduğu ürünler bazında bakıldığında kalem bazlı ihracattan önce enerji ithali gerçekleştirilen bir ülke olması dolayısıyla çok yüksek miktarda bir dış ticaret açığı gözlemlenmektedir.

Bunun yanı sıra 2001 ve 2002 yılında demir ve çelikten eşya faslı ilk sırada yer almaktadır. Demir-çelik hurda ihtiyacının tedarik edildiği ülkelerden biri olan Rusya'dan alınan hurdaya karşın oraya hazır mamül olarak ihraç edilen demir ve çeliğin çok düşük rakamlara tekabül ettiği rahatlıkla görülebilmektedir.

Rusya'ya gerçekleştirilen ihracatta her zaman önemli bir fasıl olarak karşılaşılan "Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; turunçgillerin, kavunların ve karpuzların kabukları" faslı 2001'den başlayarak 2015 yılına kadar her yıl ihracat kalemleri içerisinde yer almıştır.

Rusya'nın iklimi gereği meyve, sebze gibi ürünleri başka ülke ve bölgelerden temin zorunluluğu, Türkiye'nin petrol ve türevi enerji ürünlerini ithal etme zorunluluğundan farksız değildir. Ancak rekabetçi avantaj ve gıda ürünlerinin ihracının kalite kontrol mekanizmalarının çok katı uygulanması Türk ihracatçısının karşılaştığı zorluklar olarak görülmektedir.

Türkiye her ne kadar tarım üretimi açısından ürün çeşitliliği fazla olan bir ülke olsa da enerji pazarına nazaran tarım ürünleri sektörü daha yüksek rekabetin ve alternatiflerin olduğu bir pazar olarak görülmektedir. Bu itibarla 2003 yılından başlayarak "Demiryolu ve benzeri hatlara ait taşıtlar, malzemeler, bunların aksam ve parçaları; her türlü mekanik (elektro mekanik olanlar dahil) trafik sinyalizasyon cihazları" faslının Türkiye'nin ihracatında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu faslın ihracat kalemleri içerisindeki payının artması ihracat rakamlarını da olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

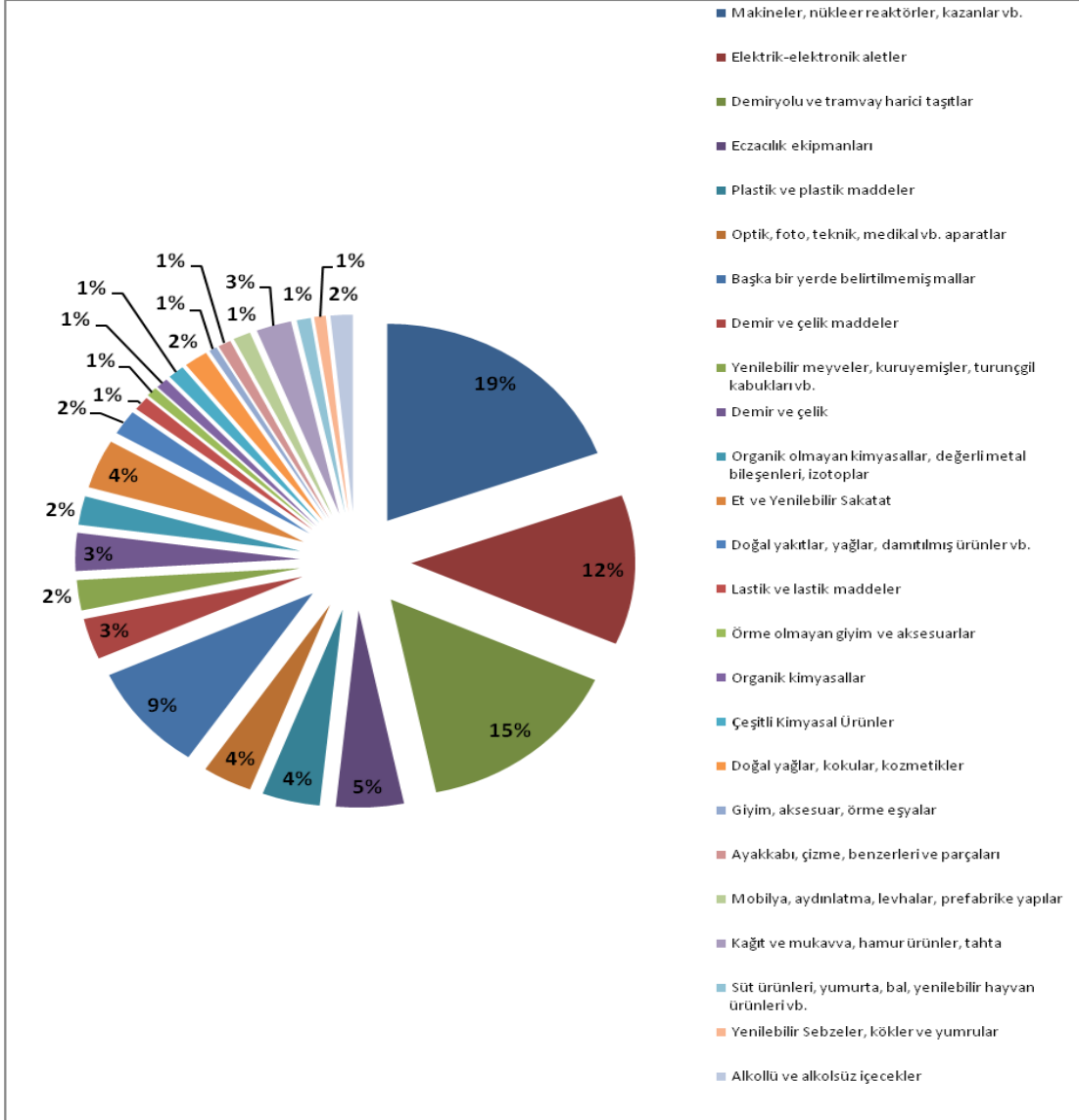
Çalışmanın önceki bölümlerinde de vurgulandığı üzere sofistikaşyon değeri yüksek ürünler miktar olarak düşük değerlendirilseler de ülkelerin ihracatına rakam bazında büyük katma değerler sağlamaktadır. Şöyle ki 2001-2015 yılları arasında tramvay ve demiryolu dışındaki araçlar faslı dışında hiç bir kalem Rusya'ya gerçekleştirilen ihracatta 1 milyar dolar seviyesini aşamamıştır.

Türkiye- Rusya arasındaki dış ticaret ilişkisi Küresel Krizin etkileri yönüyle ele alındığında 2001-2007 yılları ve 2008 yılına kadar dış ticaret hacmi her iki ülkenin siyasi atmosferlerinin de toparlanma sürecine de girmesiyle artarak devam etmiştir. Ancak 2008 yılından 2009 yılına gelindiğinde ihracat rakamı %50 oranında gerilemiş ve ilk defa 2008 yılında hatırı sayılır bir pay arz eden tramvay ve demir yolu dışındaki araçlar faslı 1 milyar dolardan daha fazla bir azalış göstermiştir.

Krizin etkisiyle emtia fiyatlarının azalması neticesinde Rusya'nın ihracatının neredeyse üçte ikisini oluşturan petrole olan talepteki azalmada önemli bir etken olarak gösterilmektedir. Diğer ülkelerle ilgili yaşanan düşüşün karakteristik özelliği Rusya örneğinde de görülmektedir.

2010 yılında 2009 yılına göre artış görülse de 2008 yılı ihracat hacminden yaklaşık 2 milyar dolar daha az olduğu tabloda da görülebilmektedir. Bu veriler ışığında dikkate değer bir nokta ekonomik atmosferdeki iyileşmenin dış ticaretin yapısında görülen ürün farklılığıdır. Şöyle ki 2008 yılına gelindiğinde İhracat rakamı o yıla kadar ki en üst seviyeye ulaşan Türkiye, 2009 yılında Krizin etkisinin hem Rusya hem de Türkiye'de hissedildiğinde Türkiye'nin ilk sıradaki ihraç kalemi "Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; turunçgillerin, kavunların ve karpuzların kabukları" olarak gerçekleştiği görülebilmektedir. 2010 yılından sonra 2014 yılına kadar fasıllar bazında en önemli ihraç kalemi değişmemiş ancak Rusya'nın Ukrayna ile krizinin ortaya çıkmasıyla beraber Türkiye'nin İhracatında ilk iki kalem tarım ürünlerine ait fasıllar olarak gerçekleşmiştir.

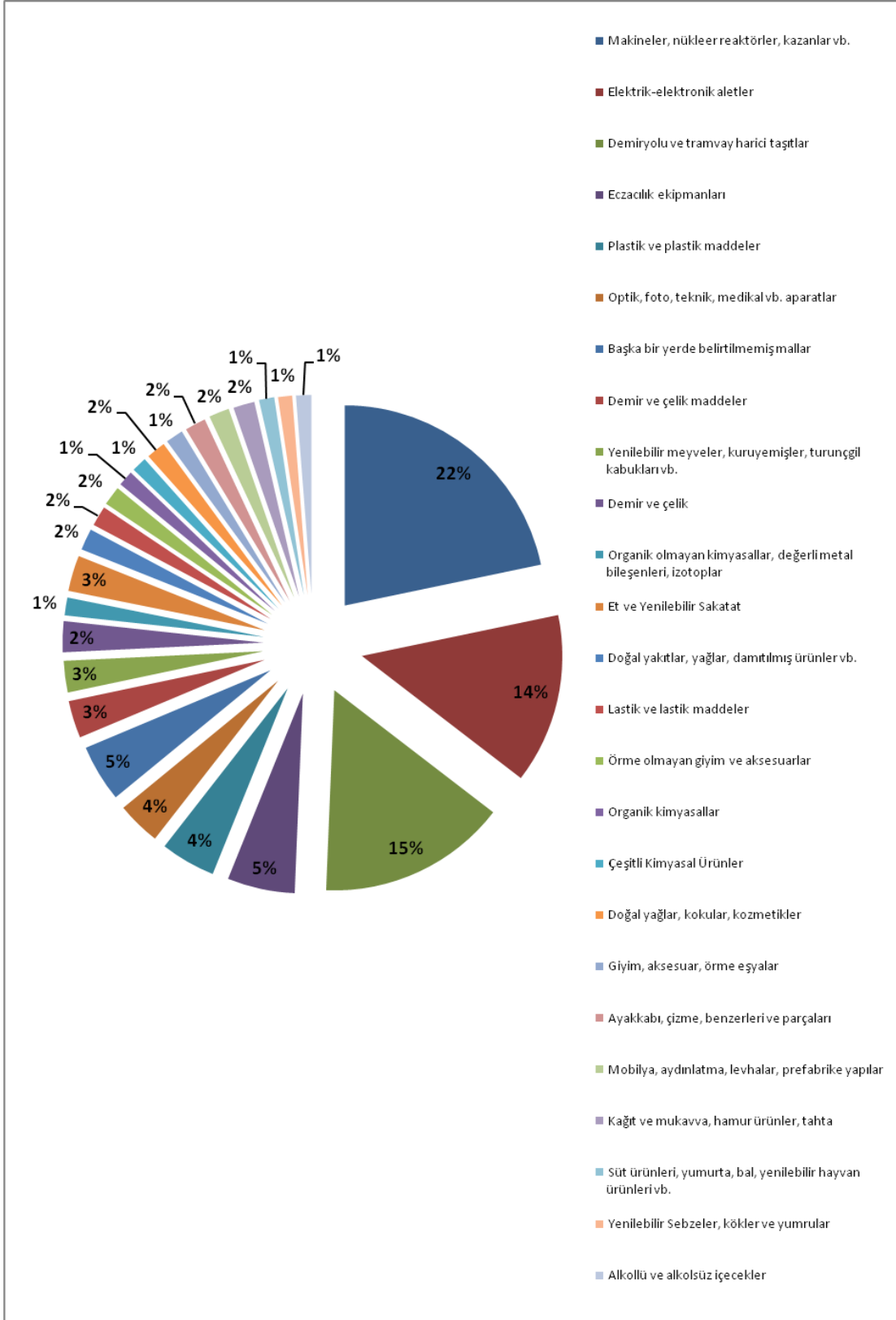
Grafik 35. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı Ürün Bazında (2001-2007)

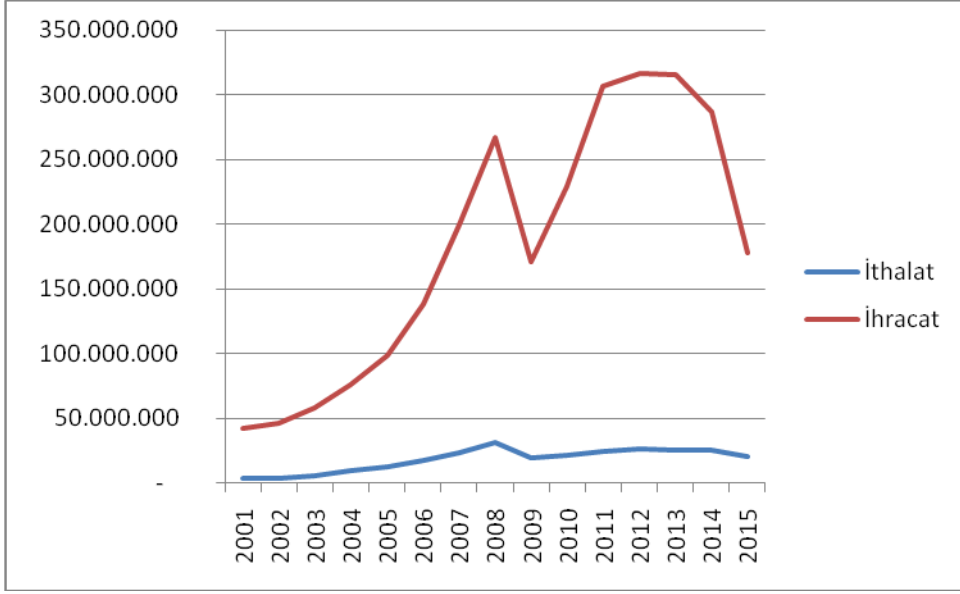
Tablo 48. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı İlk 25 Kalem 2008-2015 (Bin \$)

	Ürün Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Makineler, nükleer reaktörler, kazanlar vb.	45.942.337	27.503.610	36.982.516	51.672.092	57.818.026	56.964.844	52.105.387	33.370.722
2	Elektrik-elektronik aletler	28.079.147	18.506.290	25.774.755	30.943.135	35.592.204	35.547.493	33.740.293	20.603.973
3	Demiryolu ve tramvay harici taşıtlar	48.072.195	14.161.219	22.677.472	37.860.472	44.604.961	40.193.697	31.426.474	14.928.376
4	Eczacılık ekipmanları	9.047.128	8.509.911	11.124.726	13.185.259	13.393.868	14.552.450	12.804.390	8.354.620
5	Plastik ve plastik maddeler	8.478.663	5.752.980	8.125.488	10.057.256	11.503.318	11.466.621	11.030.032	7.453.769
6	Optik, foto, teknik, medikal vb. aparatlar	7.971.272	4.855.225	5.994.014	7.604.435	10.515.927	8.942.992	7.925.091	4.957.323
7	Başka bir yerde belirtilmemiş mallar	12.898.064	13.426.246	18.032.012	27.569.420	1.403	287	718.674	4.327.079
8	Demir ve çelik maddeler	6.207.737	3.726.004	5.900.717	7.731.737	7.622.162	8.185.191	6.904.823	3.973.071
9	Yenilebilir meyveler, kuruyemişler, turuncgil kabukları vb.	4.462.698	4.393.760	5.471.169	6.204.617	6.279.814	6.401.898	5.479.577	3.843.854
10	Demir ve çelik	6.372.094	3.324.630	4.410.037	6.303.275	6.402.580	5.891.705	5.701.947	3.207.932
11	Organik olmayan kimyasallar, değerli metal bileşenleri, izotoplar	3.298.339	2.149.894	2.366.384	2.912.976	3.306.835	3.508.219	3.308.309	3.091.925
12	Et ve Yenilebilir Sakatat	7.194.810	6.244.683	5.831.360	6.189.996	7.385.304	6.748.157	5.527.833	3.026.358
13	Doğal yakıtlar, yağlar, damıtılmış ürünler vb.	4.080.378	2.378.581	2.829.253	5.068.773	4.054.519	3.643.427	4.041.277	2.775.671
14	Lastik ve lastik maddeler	2.595.250	1.630.541	2.520.653	3.923.399	4.787.377	4.769.177	4.115.755	2.632.055
15	Örme olmayan giyim ve aksesuarlar	2.391.166	2.045.033	2.971.425	3.470.072	4.097.249	4.124.911	4.023.985	2.592.471
16	Organik kimyasallar	1.607.377	1.527.251	2.162.193	3.041.881	3.372.556	3.329.068	3.099.224	2.582.447
17	Çeşitli Kimyasal Ürünler	2.158.757	1.705.391	2.044.894	2.694.298	2.864.941	3.080.288	3.118.497	2.559.103
18	Doğal yağlar, kokular, kozmetikler	3.022.837	2.604.501	3.153.482	3.403.735	3.656.790	3.901.067	3.622.859	2.531.313
19	Giyim, aksesuar, örme eşyalar	1.834.196	1.629.279	2.580.650	3.271.393	4.099.764	4.066.353	3.724.664	2.363.359
20	Ayakkabı, çizme, benzerleri ve parçaları	2.954.241	2.267.089	3.904.582	4.160.035	4.260.688	4.577.835	3.682.146	2.302.516
21	Mobilya, aydınlatma, levhalar, prefabrike yapılar	3.009.680	1.998.116	2.820.121	3.791.879	4.498.726	4.672.474	4.281.270	2.290.253
22	Kağıt ve mukavva, hamur ürünler, tahta	3.879.868	3.289.047	3.844.756	4.309.085	3.748.905	3.814.418	3.542.706	2.250.991
23	Süt ürünleri, yumurta, bal, yenilebilir hayvan ürünleri vb.	1.563.025	1.259.369	2.072.525	2.172.715	3.278.360	4.407.646	3.824.191	1.963.322
24	Yenilebilir Sebzeler, kökler ve yumrular	1.758.969	1.660.369	2.223.998	3.039.948	2.485.448	2.881.787	2.959.078	1.835.376
25	Alkollü ve alkolsüz içecekler	2.609.962	1.775.514	2.239.099	2.730.405	3.095.169	3.407.413	3.068.432	1.742.395

Grafik 36. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı Ürün Bazında (2008-2015)

Grafik 37. Rusya İthalat – İhracat Durumu 2001-2015 Yılları

4. SONUÇ

Literatürde bu güne kadar yapılan kriz tanımları incelendiğinde genel olarak iki ana unsura vurgu yapıldığını gözlemlemekteyiz. Bunlardan ilki önceden öngörülemeyen ya da belirlenemeyen vakalar olmaları ve kriz dönemlerinin öncesinde genellikle bilgi asimetrisinden kaynaklı yanlış yönlendirmelerin olduğudur.

Çok sayıda kriz türünü bir arada incelediğimizde; ortak bir tema olarak şu sonuç çıkarılabilmektedir: ister hükümetler, ister bankalar, teşebbüsler ya da tüketiciler tarafından kaynaklansın, aşırı borç birikiminin öngörülenin ötesinde daha büyük sistemik riskler taşıdığıdır.

Bu doğrultuda finansal krizler literatürde 4 ana başlık altında incelendiği gözlenmektedir. Bunlar sırasıyla Para Krizleri, Bankacılık Krizleri, Dış Borç Krizleri ve Sistemik Finansal Krizler olarak ele alınmaktadır.

Kriz türlerinden para krizlerinin kısaca, yabancı para cinsinden kurdaki ani bir volatilitiyi ve sermaye akımlarındaki keskin bir değişimi ifade ettiği söylenebilir. Bunun yanı sıra para krizlerinin, ülkenin kendi parasına olan spekülasyonla sonuçlanması veya ülke yönetimlerinin yabancı para rezervlerinin hacmini artırıp, faiz oranlarını yükselterek ülke parasını savunmaya zorladıkları durumlarda gerçekleştiği görülmektedir. Bunlara ek olarak coğrafi yakınlık yahut ekonomik altyapı benzerlikleri de para krizlerinden etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı grup içerisinde değerlendirilen ülkelerden herhangi birinin para biriminde yaşanan ani bir değer kaybının, yatırımcılarda zarardan kaçınmak ya da portföy risklerini minimize etmek eğilimine neden olması, akabinde yatırımcıların söz konusu ülke para cinsinden pozisyonlarını azaltması ve tüm bu süresin zincirleme olarak krize sebebiyet verdiği görülmüştür.

Bir diğer kriz türü olan bankacılık krizleri için ise durum daha farklıdır. İflasların veya çöküşlerin neticesinde bankaların yükümlülüklerini geçici bir süre durdurmak zorunda kalmaları bu kriz türünün en net göstergesidir. Türkiye’de bankacılık sektörü ile ilgili genel olarak dile getirilen bir eleştiri ‘Banka Aktif ve Pasiflerindeki Vade Uyumsuzluğu’ hususu da bankacılık krizlerine sebebiyet verebilecek nedenlerinden bir tanesi olarak gösterilebilir.

Bu riski kısaca özetleyecek olursak: 1 yıl vade ile mevduat toplarken 10 yıl vadeli kredi arz ettiğiniz takdirde, bankacılık sistemine yönelik bir güven bunalımı yaratması durumunda bankaya hücum olayları yaşanmasına bağlı olarak yükümlülüklerinizi banka olarak yerine getirememeye ihtimalinizi yükseltmektedir. Bankalarının yükümlülüklerini yerine getirememeye durumu ise teknik olarak iflas manasına gelmektedir.

Sistemik finansal krizler ise ekonomik, sosyal veya politik yaşamın değişkenliğinden kaynaklanabilir. Örnek verecek olursak ülkenin uygulamış olduğu para politikası, Merkez Bankası'nın nihai kredi mercii olma durumunu kısıtlayabilir. Bunun akabinde gerçekleşecek olan ödemeler bilançosu problemi bir bankacılık sorununa dönüşebilmektedir. Teoride bu durum, yönetsel veya ekonomik sistemde ki aksaklıkların yarattığı finansal sorunların genel adı olarak da değerlendirilebilmektedir.

Para krizleri yada çıkış noktası olarak değerlendirildiğinde borç krizleri; borç verenin vade bitiminde borcunu tahsil etmek istemesi, buna karşın borçlunun bu borcu ödeyemeyeceğini saptadığı ve borç verenin mevcut borçlarını geri almak maksadıyla çabaladığı noktada ortaya çıkmaktadır. Burada borçlu devlet ise bu durum ülkeye olan güvenin azalmasına, dolayısıyla özel sektör üzerinde sermaye girişi açısından düşümlere sebebiyet verir ki, bu durumda zaten bir para krizinin doğması anlamına gelmektedir.

Yukarıda yer verilen kriz türlerinin dünya üzerindeki kronolojik gelişimi incelendiğinde, her bir kriz türüne ait bir takım spesifik özelliklerin incelenen farklı dönemlerdeki krizlerde var olduğu görülmektedir. İlk olarak 1929 Büyük Buhran değerlendirildiğinde karşımıza, borsa tabanlı bir kriz olması sebebiyle finansal spekülasyon çıkmaktadır. O dönemde borsa konusunda tecrübe sahibi ya da değil, Amerika Birleşik Devletleri'nde toplumun her kesiminden birçok kişi elinde yatırım aracı olarak hisse senedi bulundurduğu bilinmektedir. 2008 Krizinde de tecrübe edildiği üzere bilgiye ve tecrübeye dayandırılmayan her yatırımda olduğu gibi bu dönemde de iç açıcı neticeler ortaya çıkmadığı net olarak görülmüştür. 1929 Krizinin bir diğer nedeni olarak da 2008 Krizinde de sıkça söylenen "Too Big Too Fail" vakasının şirketler tarafında ortaya çıkan bir etken olduğu söylenebilecektir. Diğer bir ifade ile 1. Dünya Savaşı sonrasında ABD'deki şirketlerin ekonomik daralmadan dolayı bir araya gelerek büyük birer yapı haline dönüşmeleri, krizin ortaya çıkmasında etkili bir unsurdur.

Bir diğerk kriz olan 1974 Petrol krizinde, emtia fiyatlarındaki aşırı artışın krizi tetikleyen bir sebep olarak karşımıza çıkması söz konusudur. Bu dönemde krizin Batı'da yarattığı ilk şoktan sonra, yani her altı ayda bir OPEC ülkelerinin ham petrol fiyatlarına zam yapmaları, normal bir hadise mahiyetini almıştır. Diğerk bir ifade ile, Batı'nın sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeleri, fiyat artışlarından doğan sarsıntıyı kısa sürede atlatmayı başarmışlardır. Aynı zamanda artan fiyatların üretici ülkelere sağladığı gelir, yani petrodolar, yine Batı bankalarına ve Batı'nın sermaye ve nakit piyasasına intikal etmiştir. Ancak bu krizin ekonomiler üzerindeki etkisi, durgunluk ve işsizlik olmuştur. O ana kadar ki dünya krizlerinde, depresyon ya da üretim daralması olunca işsizlik artarken, fiyatlar düşerdi. Enflasyon dönemlerinde ise işsizlik azalırdı. Bu kez tam tersi bir düreç ile dünya karşı karşıya kalmıştır. Gelişmiş ülke ekonomileri petrole dayandığından, petrol fiyatı artınca üretim maliyeti artmış, karlılık düşmüş, bu nedenle üretim azalınca da işsizlik artmıştır. Ancak diğerk krizlerden farklı olarak petrol fiyatlarındaki artışa bağlı olarak enflasyon da yükselmiştir.

2008 krizinden önce dünyanın gündemine oturan Asya finans krizi, 1997'de Güney Kore'de KIA firmasının iflasıyla başlamıştır. Kısa sürede yayılarak Asya Kaplanları adı verilen ülkeleri etkilemiş, bu ülkelerin para birimlerinin, borsalarının ve diğerk kıymetlerinin üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Asya Krizi'nin en önemli özelliği ise; ilk olarak finans krizi olarak ortaya çıkmış olmasına rağmen sonrasında bölge ülkelere yönelik yabancı sermaye akışlarının yön değıştirmesiyle, bölgedeki diğerk ülkelere de yayılmış ve bölgesel bazda ekonomik daralmaya sebebiyet vermiş olmasıdır.

2008 yılında yaşanan küresel kriz, pek çok kaynakta 1929 buhranından daha büyük bir kriz olarak değıerlendirilmektedir. 2000'li yılların başlarından beri süregelen konut fiyatlarındaki dikkat çekici artışa paralel olarak hane halkı gelirleri aynı düzeyde artış göstermiyordu. Ancak kredilerin ucuzlaması ve krediye yani borca ulaşımın kolaylaşması, risk algısını minimuma indirmiş ve konut sahipleri yaşamış oldukları evleri dahi teminat göstererek, sahibi oldukları varlıkları borca dönüştürmüş ve ihtiyaç gözetmeksizin yeni bir konut yatırımına girişmişlerdir. Örneğın Amerikalı konut sahipleri, ev fiyatlarının her yıl yüzde 20 artacağı masalına coşkuyla sarılarak daha çok borçlanmayı tercih etmişlerdir. Sonuçta ev sahiplerinin ipotekli konut kredilerini ödeyemeyecekleri anlaşıldığında, bu kredilerden türetilmiş olan menkul kıymetlerin değıeri hızla düştü ve çöküş başladı.

Tez kapsamında ele alınan bir diğer konu, 2008 yılından yaşanan küresel krizin Türkiye'nin dış ticaretine olan etkileridir. Bu kapsamda 5 ülke özeline Türkiye'nin ihracat ve ithalatının, 2001-2007 ve 2008-2015 olmak üzere iki farklı dönemde nasıl geliştiği, sektörler bazından ayrıntılı incelenmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 2008 küresel finansal kriz sonrası dönemde, Türkiye'nin ihracatındaki rakamsal durum şu şekilde yol almıştır: 2008 yılından 2009 yılına geçiş döneminde ihracat rakamlarında ciddi bir azalma olduğunu belirtmek mümkündür. Tüm ürünler bazında incelediğimizde 2008 yılı toplam ihracat rakamı 132 Milyar dolar olarak gerçekleşirken, 2009 yılı sonu itibariyle 30 milyar dolar gibi keskin bir düşüşle ihracat 102 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında bu rakam yaklaşık 114 milyar dolara çıkmış ve ancak 2011 yılında ihracat rakamı 135 milyar dolara yaklaşarak 2001 yılından itibaren gerçekleştirilmiş olan büyüme ivmesini yakalamıştır. 2008 – 2015 yılları arası dönemde ihracat kalemleri içerisinde Motorlu Kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça ve aksesuarları 2012 yılı haricinde her yıl ilk sırada yer almıştır. 2012 yılında Tabii veya kültür incileri, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kıymetli metallerle kaplama metaller ve bunlardan mamul eşya; taklit mücevherci eşyası; metal paralar (Fasıl 71) istisnai olarak ilk sırada yer almıştır.

İncelenen ülkelerden ilki olan ABD'ye Türkiye'nin ihracatı analiz edildiğinde, Küresel finansal krizin ihracat üzerindeki etkisi net bir şekilde görülebilmektedir. Türkiye'nin Dünya genelinden gerçekleştirmiş olduğu dış alım ve Dünya'ya yapmış olduğu dış satım rakamları göz önüne alındığında, 2007 yılından 2008 yılına geçiş döneminde, ithalat ve ihracat verileri zirve noktası olarak nitelendirilebilecek seviyelere gelmiştir. Krizlerin genel özelliklerinin değerlendirildiği bölümlerde de tespit edildiği üzere, sonun yaklaştığı dönemlerin farkındalığın en düşük seviyede olduğu dönemler olmuştur. Türkiye ve ABD dış ticaretinin genel görünümü, bu görüşü destekler niteliktedir. Ancak demir-çelik kalemi burada bir istisna olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin ABD ile ihracatında, 2006 yılından 2007 yılına geçiş döneminde yüzdesel olarak ilk beş kalem içerisinde yer almayan demir-çelik, 2008 yılında artış göstermiş ve bu artış da Türkiye'nin ihracatında önemli bir etki yaratmıştır.

Genel verileri incelediğimizde Türkiye'nin 2009 ve 2010 yılları boyunca bir daralma yaşadı ortaya çıkmaktadır. 2008 yılından 2009 yılına geçişte ihracat rakamları, toplamda yüzde 24,9 oranında azalarak hatırı sayılır bir daralmaya gitmiştir. Bu rakamın 2002 yılı rakamlarından daha geride olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu açıdan değerlendirildiğinde, 2009 finansal krizinin, Türkiye'nin ABD ile olan ihracatında, 2002 yılında ortaya çıkan paradigma değişimini tersine döndürdüğünü söylemek mümkündür. Bunun tek istisnası demir-çelik sektörüdür. Bir hammadde ihracatı olarak değerlendirildiğinde sanayisi gelişmiş Çin ve ABD gibi ülkelerde daralma dönemlerinde bu kalem bazındaki talebin büyük bir gerileme yaşadığını belirtmek mümkündür. Ancak 2009 yılında ihracatta ilk beş kalem içerisinde yer almayan demir-çelik, 2010 yılında toplam mal ihracatının yüzde 7'sini izleyen yıllarda -2013 yılı hariç- hem rakamsal hem de yüzdesel olarak önemli bir pay almıştır.

Tez kapsamında ele alınan bir diğer ülke Japonya'dır. Japonya ile ithalat incelendiğinde; 2008 küresel finansal krizin ortaya çıktığı yılda ithalat rakamlarındaki büyümenin yaklaşık yüzde 10 seviyelerinde olduğunu gözlemlemek mümkündür. Ancak durum 2009 yılında, krizin etkisinin Türkiye'de hissedilmesiyle, tersine dönmüş ve yaklaşık yüzde 30 oranında düşüşe dönüşmüştür. 2010 yılında, bir önceki yıla kadar bir artış gözlemlense de, bu yılda gerçekleşen rakamlar 2008 yılı rakamlarının çok gerisinde kalmıştır. 2008-2015 yılları arası dönemde de Japonya'dan gerçekleştirilen ithalatın genel görünümü içerisinde demir-çelik faslının yüzdesel olarak düşük bir yere sahip olduğu, 2010 yılından itibaren ithalat sepetinin içerisinde bu kalemin ağırlığının arttığını gözlemlemek mümkündür.

Japonya ile Türkiye arasındaki dış ticaret ithalat kalemleri ve rakamları bazında ele alındığında, gerek hacim bazında gerekse de ihraç edilen ürünlerin sofistikasyonu açısından çok büyük farklar olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu noktada ileri teknoloji ürünü olarak değerlendirilebilecek nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları ve hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları fasılları 2004 ve 2007 yılları içerisinde ihracat sepeti içerisinde düşük bir oranda yer almıştır. Bunun dışında 2001 yılından itibaren Japonya'ya ihracatı gerçekleştirilen ürünler içerisinde sebzeler-meyveler- sert kabuklu meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından

elde edilen müstahzarlar, balıklar-kabuklu hayvanlar- yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar, tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler gibi gıda ve ham madde ürünlerinin ihracat sepeti içerisinde üst sıralarda olduğunu görmek mümkündür.

2008-2015 yılları arası dönemde de balıklar-kabuklu hayvanlar- yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar fasılı Türkiye'nin ihracatında ilk kalem olarak görünmektedir. İthalat rakamlarında da olduğu gibi ihracat rakamlarında da 2008 yılından 2009 yılına geçişte yaklaşık yüzde 30 oranında bir daralma olmuş ancak burada zaten çok büyük bir hacmi olmayan dış ticaretin Türkiye'nin genel ihracat rakamlarında büyük bir değişiklik yarattığını belirtmek mümkün gözükmemektedir.

Tez kapsamında ele alınan bir diğer ülke Çin'dir. 2008 yılı küresel finansal krizinin ortaya çıktığı yıl, Çin'den ithalatın bir önceki yıla oranla artış ivmesi, önceki yıllarda olduğu gibi devam etmiş ancak 2009 yılında yaklaşık 3 milyar USD civarında düşüş göstermiştir. Japonya ve ABD örneklerinde bu geçiş döneminde düşüş trendinin 2010 yılına da sirayet ettiği gözlemlenebilmektedir. Ancak Çin örneğinde aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Krizin etkisi ile Çin Halk Cumhuriyeti-Türkiye dış ticaretinde artçı şoklar yaşanmış ancak 2009 hariç bu etki önemli bir boyuta ulaşmamıştır. Çünkü 2009 yılında 2010 yılına geçildiğinde ithalat rakamları 2008 yılının da ötesine geçmiştir. Türkiye'nin bütün Dünya'dan gerçekleştirmiş olduğu ithalat rakamları incelendiğinde Çin'in Türkiye'nin ithalatında yaklaşık yüzde 10'luk bir paya sahip olduğu gözlemlenebilmektedir. Bir takım çalışmalar ışığında Türkiye 2013 yılı itibarıyla makine ithalatının %26'sını Çin Halk Cumhuriyeti'nden gerçekleştiriyor olması manidardır. 6'lı fasıl bazında incelendiğinde, Türkiye'nin Çin'den en fazla ithalat yaptığı ürünlerin bir çoğunda, Çin'den ithalat yapmanın birim fiyatı, başka bir ülkeden ithalat yapmanın maliyetinin çok çok altında gözükmektedir.

Çin'e gerçekleştirilen ihracat rakamları incelendiğinde, artışın genel olarak 2008 yılından 2009 yılına geçiş döneminde dahi devam ettiğini görmek mümkündür. Küresel Krizin etkilerinin yoğun hissedildiği dönemde dahi böyle bir artışın olması iyi bir gelişme olarak yorumlanabilmektedir. ABD ve Japonya ekonomileri ile gerçekleşen rakamlar açısından durum, 2010 yılında da ihracat yönüyle yüzde 50 civarında artış göstermiştir ki bu durumun diğer dış ticaret verileri açısından gerçekleşmediği gözlemlenebilmektedir. Küresel krizin Çin üzerindeki etkileri; Japonya, Almanya, İngiltere, diğer belli başlı endüstrileşmiş

lkeler ve ABD'ye olan etkilerinden çok daha azdır. İngiltere ve diğer büyük endüstrileşmiş ülkeler negatif büyüme deneyimi yaşarken Çin, artış hızı düşse de büyümeye devam etmiştir. Ancak Çin'in ihracatındaki artış diğer ülkelerin aksine 2014 ve 2015 yıllarında son bulmuştur. Bunun nedeni, Çin'deki büyüme beklentilerinin önceki yıllara göre daha da düşmesi neticesinde Çin'in dış alımını azaltması olarak gösterilebilir.

Bir diğer ülke olan Almanya ile olan dış ticaretimiz ele alındığında, 2008 yılına kadar yükseliş trendinin devam ettiği, ancak 2009 yılına gelindiğinde iki ülke arasındaki ticaret hacminde yüzde 25'e varan bir daralma olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu durumu literatürde, dünya ekonomileri ile en çok entegre ülkeler de genel olarak bu daralmanın yaşandığı görüşü açıklamaktadır. Ancak bu genel yaklaşımın tek istisnası, dünyanın en büyük ithalat ve ihracat lokasyonlarından biri olan Çin'dir. Ancak dikkat çekilmesi gereken nokta; krizin finansal sektörde gerçekleşen ve reel sektöre sirayet eden özelliği dolayısıyla henüz tamamıyla finansallaşmamış olan Çin yatırımlarının daha az etkilenmiş olmasıdır.

İthalat açısından değerlendirildiğinde, ABD ve Japonya rneğinde olduğu gibi Almanya'dan gerçekleştirilen ithalat rakamları da 2009 ve 2010 yıllarında daralma göstermiş, bu yılların akabinde 2011 yılı itibariyle 2008 yılının da ötesine geçmiştir.

İhracat açısından gelişmiş ekonomilerle gerçekleştirilen dış ticarete genel olarak gözlemlenen durumun benzeri, Almanya rneğinde de söz konusudur. 2008 yılı da dahil olmak üzere Türkiye'nin ihracat hacmi artmış, 2009 yılına gelindiğinde ise önemli bir daralma yaşanmıştır. Burada dünya piyasalarında ve dolayısıyla Türkiye'de küresel krizin etkilerinin 2009 yılında hissedildiği tespiti yapılabilir. 2010 yılı rakamları da 2008 yılının altında gerçekleşse de, 2011 yılından itibaren dünya piyasalarında ki iyimserlik ve ticarete ki canlanma, yurtdışı piyasalarla entegre olan Türkiye'yi ve Dünya'nın en büyük ekonomilerinden biri olan ve kriz döneminde dahi büyüme performansı sergileyen Almanya'nın ticaretinde hacim bazında büyüyerek devam ettiği gözlemlenebilmektedir. 2015 yılına gelindiğinde ise, tekstil ürünlerinin hacmindeki azalmadan kaynaklı olarak ihracat rakamları biraz gerilese de, Almanya'nın güçlü bir dış ticaret ortağı olarak Türkiye ile ilişkilerini sürdürdüğünü belirtmek mümkündür.

İngiltere rneği incelendiğinde; sürekli artış trendinde devam eden dış ticaret rakamlarının, küresel krizin ortaya çıktığı yıl olan 2008 yılında da devam ettiği, ancak 2009

yılına gelindiğinde yaklaşık %35 oranında bir düşüş göstererek Türkiye-İngiltere ticaretinin rakamsal ve ticaret içerisindeki hacmi açısından çok büyük bir gerileme gösterdiği söylenebilecektir.

Çin Halk Cumhuriyeti dışındaki diğer gelişmiş ülke ekonomilerinde olduğu gibi dış ticarete ki bu daralmanın 2010 yılında da devam ettiği görülmektedir. Demir-çelik sektörünü ülkelerin sanayinin üretim kapasiteleri açısından önemli bir göstere olarak düşünülecek olursak, 2008'den 2009 yılına geçişte, Türkiye'nin İngiltere'den gerçekleştirdiği demir-çelik ithalatında yüzde 60'a yakın bir gerileme olduğunu gözlemlemek mümkündür.

2001-2007 yılları arası dönemde Türkiye'nin İngiltere'ye ihracat hacmi yaklaşık 4 kat artmış, 2007 yılı itibariyle de kara nakil vasıtaları ve bunların aksam, parça ve aksesuarları (demiryolu veya tramvay taşıtları hariç) faslı ihracatta 1,5 milyar dolara yaklaşan hacmiyle önemli bir kalem haline gelmiştir. Bu fasılların yanı sıra "elektrikli makine ve cihazlar, bunların aksam ve parçaları; ses kaydetmeye ve kaydedilen sesi tekrar vermeye mahsus cihazlar, televizyon görüntü ve seslerinin kaydedilmesine, kaydedilen görüntü ve sesin tekrar verilmesine mahsus cihazlar, bunların aksam, parça ve aksesuarları" faslı İngiltere'ye gerçekleştirilen ihracatta önemli bir ihracat kalemi olarak değerlendirilebilir. Ülkelerin birbirleriyle kurduğu ekonomik ilişkide büyüme ivmesi, krizin patlak verdiği 2008 yılında da devam etse de, 2009 yılına gelindiğinde ihracat rakamlarında yaklaşık 2 milyar dolarlık bir daralma gözlemlenmektedir. Kriz yılından, krizin artçı şoklarının yaşandığı yıl olarak nitelendirilebilecek olan 2009 yılına gelindiğinde, önemli bir detay olarak şu karşımıza çıkmaktadır: 2008 yılının ilk iki faslının neredeyse %50 oranında azalması buna karşın çok büyük sayılmasa da diğer sektörlerin bu denli bir daralma sergilediği 2009 yılında tekstil sektörü yaklaşık 25 milyon USD gibi bir rakam ile büyüme göstermiştir.

Tez kapsamında ele alınan son ülke Rusya'dır. Türkiye ve Rusya arasındaki dış ticaret ilişkisi genel hatları ile değerlendirildiğinde, enerji ithali gerçekleştirilen bir ülke olması dolayısıyla Türkiye'nin çok yüksek miktarda bir dış ticaret açığı verdiği görülmektedir.

Rusya'ya gerçekleştirilen ihracat fasılları bazında incelendiğinde; her zaman önemli bir fasıl olarak karşılaşılan ‘‘yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; turunçgiller, kavunlar ve karpuzlar’’ faslı 2001'den başlayarak 2015 yılına kadar her yıl ihracat kalemleri içerisinde yer almıştır.

2003 yılından başlayarak karşımıza farklı bir sektör çıkmaktadır. ‘‘Demiryolu ve benzeri hatlara ait taşıtlar, bunların aksam ve parçaları; her türlü mekanik (elektro mekanik olanlar dahil) trafik sinyalizasyon cihazları’’ faslının Türkiye'nin ihracatında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde, ihracat rakamı %50 oranında gerilemiş ve ilk defa 2008 yılında hatırı sayılır bir pay arz eden tramvay ve demir yolu dışındaki araçlar faslı 1 milyar dolardan daha fazla bir azalış göstermiştir. Krizin etkisiyle emtia fiyatlarının azalması neticesinde Rusya'nın ihracatının neredeyse üçte ikisini oluşturan petrole olan talepteki azalma, Türkiye'nin araç ihracatındaki azalmayı tetikleyen bir diğer unsur olarak değerlendirilebilecektir.

Tüm bu analizler bir bütün olarak ele alındığında, Çin hariç incelenen diğer 5 büyük ticaret partnerimiz ile olan ticaretimizde küresel finansal krizin önemli bir etki yarattığı net bir şekilde gözlemlenmiştir. Ancak bu etkinin boyutu, ihracata ve ithalata konu olan ürünün niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Örneğin demir-çelik ürünü, krizden en çok etkilenen ürünlerin başında gelmektedir. Diğer taraftan kriz sonrası dönemdeki toparlanma sürecinde dünyanın en büyük hurda demir-çelik ithalatçısı konumundaki Türkiye'nin üretimi tekrar artmış ve buna bağlı olarak dış dünyaya ihracatta Türkiye'nin gelişme trendini tekrar yakaladığı gözlemlenmiştir.

Türkiye'nin gelişmiş ülkeler ile olan ihracatındaki en büyük eksiklik; nihai ürün olarak yüksek teknoloji ürünlerini arz edemiyor olmasıdır. Bunu yalnızca ihracatın bir sorunu olarak ele almak doğru değildir. Asıl sorun, ihracattan önce Türkiye'nin yüksek teknolojili ürünleri rekabetçi bir şekilde üretememesinde yatmaktadır. İhracat olarak ele alındığında Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı %3.5 olarak tespit edilen ileri teknolojinin payı, üretim olarak değerlendirildiğinde %1.5'e gerilemektedir. Bunun anlamı, Türkiye ileri teknoloji ürünleri üretememekte ve buna bağlı olarak da ihracatını yapmamaktadır.

İhracatta ileri teknolojinin payını artırmanın yolu, öncelikle ileri teknoloji üretim noktasında alınacak tedbirler ile mümkün olacaktır. Bunun için de yatırımlar noktasında Türkiye'nin ileri teknoloji yerli ve yabancı sermayeyi çezebedecek bir hab haline getirilmesi gerekmektedir.

Ek:1 a TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİ 1923-2015

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş.
Yıllar	Değer	Değ.%	Değer	Değ.%	(%)
1923	51		87		58,5
1924	82	62,3	100	16	82,1
1925	103	24,6	129	28	79,6
1926	96	-6,1	121	-6	79,4
1927	81	-16,3	108	-11	74,9
1928	88	9,3	114	6	77,6
1929	75	-15,2	124	9	60,6
1930	71	-4,6	70	-44	102,6
1931	60	-15,6	60	-14	100,5
1932	48	-20,3	41	-32	117,8
1933	58	21,0	45	11	128,8
1934	73	25,7	69	52	106,2
1935	76	4,4	71	3	107,9
1936	94	22,9	74	4	127,2
1937	109	16,6	91	23	120,6
1938	115	5,3	119	31	96,7
1939	100	-13,4	92	-22	107,7
1940	81	-18,8	50	-46	161,7
1941	91	12,5	55	11	164,5
1942	126	38,5	113	104	111,7
1943	197	56,0	155	38	126,6
1944	178	-9,5	126	-19	141,0
1945	168	-5,4	97	-23	173,5
1946	215	27,5	119	23	180,5
1947	223	4,1	245	106	91,3
1948	197	-11,9	275	12	71,5
1949	248	25,9	290	6	85,4
1950	263	6,3	286	-2	92,2
1951	314	19,2	402	41	78,1
1952	363	15,5	556	38	65,3
1953	396	9,1	533	-4	74,4
1954	335	-15,4	478	-10	70,0
1955	313	-6,4	498	4	63,0
1956	305	-2,7	407	-18	74,9
1957	345	13,2	397	-3	86,9
1958	247	-28,4	315	-21	78,5
1959	354	43,1	470	49	75,3
1960	321	-9,3	468	0	68,5
1961	347	8,1	507	8	68,4
1962	381	9,9	619	22	61,5
1963	368	-3,4	688	11	53,5
1964	411	11,6	537	-22	76,5
1965	464	12,9	572	6	81,1
1966	491	5,8	718	26	68,3
1967	522	6,5	685	-5	76,3
1968	496	-5,0	764	12	65,0

Ek: 1b TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİ 1923-2015

(Milyon \$)	İhracat		İthalat		İhr. İth. Karş.
Yıllar	Değer	Değ. %	Değer	Değ. %	(%)
1969	537	8,1	801	4,9	67,0
1970	588	9,6	948	18,3	62,1
1971	677	15,0	1.171	23,6	57,8
1972	885	30,8	1.563	33,5	56,6
1973	1.317	48,8	2.086	33,5	63,1
1974	1.532	16,3	3.778	81,1	40,6
1975	1.401	-8,6	4.739	25,4	29,6
1976	1.960	39,9	5.129	8,2	38,2
1977	1.753	-10,6	5.796	13,0	30,2
1978	2.288	30,5	4.599	-20,7	49,8
1979	2.261	-1,2	5.069	10,2	44,6
1980	2.910	28,7	7.909	56,0	36,8
1981	4.703	61,6	8.933	12,9	52,6
1982	5.746	22,2	8.843	-1,0	65,0
1983	5.728	-0,3	9.235	4,4	62,0
1984	7.134	24,5	10.757	16,5	66,3
1985	7.958	11,6	11.343	5,5	70,2
1986	7.457	-6,3	11.105	-2,1	67,1
1987	10.190	36,7	14.158	27,5	72,0
1988	11.662	14,4	14.335	1,3	81,4
1989	11.625	-0,3	15.792	10,2	73,6
1990	12.959	11,5	22.302	41,2	58,1
1991	13.593	4,9	21.047	-5,6	64,6
1992	14.715	8,2	22.871	8,7	64,3
1993	15.345	4,3	29.428	28,7	52,1
1994	18.106	18,0	23.270	-20,9	77,8
1995	21.637	19,5	35.709	53,5	60,6
1996	23.224	7,3	43.627	22,2	53,2
1997	26.261	13,1	48.559	11,3	54,1
1998	26.974	2,7	45.921	-5,4	58,7
1999	26.587	-1,4	40.671	-11,4	65,4
2000	27.775	4,5	54.503	34,0	51,0
2001	31.334	12,8	41.399	-24,0	75,7
2002	36.059	15,1	51.554	24,5	69,9
2003	47.253	31,0	69.340	34,5	68,1
2004	63.167	33,7	97.540	40,7	64,8
2005	73.476	16,3	116.774	19,7	62,9
2006	85.535	16,4	139.576	19,5	61,3
2007	107.272	25,4	170.063	21,8	63,1
2008	132.027	23,1	201.964	18,8	65,4
2009	102.143	-22,6	140.928	-30,2	72,5
2010	113.883	11,5	185.544	31,7	61,4
2011	134.907	18,5	240.842	29,8	56,0
2012	152.462	13,0	236.545	-1,8	64,5
2013	151.803	-0,4	251.661	6,4	60,3
2014	157.610	3,8	242.177	-3,8	65,1
2015	143.844	-8,7	207.207	-14,4	69,4

KAYNAKÇA

- Krugman P. (2008) . *The Return of Depression Economics*:Literatür Yayınları
- Ferguson N. (2011) . *Paranın Yükselişi Dünyanın Finansal Tarihi* , Yapı Kredi Yayınları
- Köylü K. M., 2015, ‘ ‘ *Uluslar arası Bankacılık ve Finans Sistemi*’ ’ , Astana Yayınları
- Aksoy T. , 1998, ‘ ‘ *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslarüstü Bankacılık*’ ’, Sermaye Piyasası Kurulu’
- Özatay F. , 2009, ‘ ‘ *Finansal Krizler ve Türkiye*’ ’ , Doğan Kitap
- Hirst P. Ve Grahame T. ,1998, ‘ ‘ *Küreselleşme Sorguluyor*’ ’ , Dost Kitabevi
- Takan M. Ve Boyacıoğlu A. M., 2015 ‘ ‘ *Bankacılık – Teori, Uygulama ve Yöntem*’ ’ , Nobel Yayınları
- Parasız İ. , 2014, ‘ ‘ *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*’ ’ , Ezgi Kitabevi
- Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2008-2009, ‘ ‘ *Türkiye’de ve Dünya’da Ekonomik Bunalım*’ ’ , Yordam Kitap
- Yıldırım O. , 2015 ‘ ‘ *Türk Bankacılık Sistemi*’ ’, Seçkin Yayıncılık
- Kindelberger P. C. Ve Aliber Z. R., 2013, ‘ ‘ *Finansal Krizler Tarihi*’ ’ , Türkiye İş Bankası Yayınları
- Akçay Ü. ve Güngen A.R. , 2014, ‘ ‘ *Finansallaşma, Borç Krizi ve Çöküş Küresel Kapitalizmin Geleceği* ’ ’ , Notabene Yayınları
- Alp A., 2000, ‘ ‘ *Finansın Uluslararasılaşması – Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*’ ’ , Yapı Kredi Yayınları
- Parasız İ., 2011, ‘ ‘ *1929 Dünya Büyük Ekonomik Krizi Dünyada ve Ülkemizdeki Etkileri*’ ’ , Ezgi Kitabevi
- Reinhart M. C. Ve Rogoff S. K. , 2010 ‘ ‘ *Bu Defa Farklı - Finansal Çılgınlığın 800 Yıllık Tarihi*’ ’ , Ntv Yayınları
- Roubini N. ve Mihm S. , 2010 ‘ ‘ *Kriz Ekonomisi*’ ’ , Pegasus Yayınları
- IMF, 2009, ‘ ‘ *Macroeconomic Fundamentals, Price Discovery and Volatility Dynamics in Emerging Markets*’ ’ , <http://www.imf.org>
- Alantar D., 2008 ‘ ‘ *KÜRESEL FİNANSAL KRİZ: NEDENLERİ VE SONUÇLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*’ ’ , www.finanskulup.org.tr
- Yıldırım S., 2010, ‘ ‘ *2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri* ’ ’ www.earsiv.kmu.edu.tr

- Selami E. , 2010, ‘ ‘ *Finansal Krizleri Önleme Aracı Olarak Finansal Sektörün Regülasyonu, Mortgage Krizi ve Türkiye* ’ ’ , Maliye Dergisi
- Erdönmez P.A. , 2009, ‘ ‘ *Küresel kriz ve ülkeler tarafından alınan önlemler kronolojisi* ’ ’ , Bankacılar Dergisi
- İ. Önder, 2009, ‘ ‘ *Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisi* ’ ’ , Muhasebe ve Finansman Dergisi
- Kıraç F. , 2015, ‘ ‘ *Küresel krizin bulaşma etkisi: Menkul kıymet borsaları üzerine bir uygulama* ’ ’ Dumlupınar Üniversitesi Doktora tezi
- Palancı C. , 2011, ‘ ‘ *1929 ve 2008 küresel krizlerinin gelişmekte olan ülkelere etkileri: Türkiye örneği* ’ ’ , Mustafa Kemal Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi
- Yıldız M., 2011, ‘ ‘ *2008 yılı Küresel Krizin Önemi ve Türkiye’ye Yansımaları* ’ ’ , Atatürk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi